

EL MIRALL

núm. 61

325 ptes



Dossier: Guillem Forteza i Pinya
L'ètica civil com a plataforma de diàleg
La Comuna de Bunyola

111 anys de confiança



La **1**a. entitat financera de les Balears

La **1**a. amb una Obra Social i Cultural al servei dels nostres ciutadans

La **1**a. contribuint al creixement econòmic de la nostra Comunitat

EL MIRALL

Revista mensual - 325 ptes.
Març-Abril - 1993 - núm. 61
ANY VII

Edita:

OBRA CULTURAL BALEAR
 C/ Impremta, 1 - 07001 Palma
 Telèfons: (971) 72 32 99 - 71 48 57
 Telefax: (971) 71 93 85

Publica:

Associació EL MIRALL
 C/ Impremta, 1 - 07001 Palma
Producció, Administració i Publicitat:
Informació i Correspondència:

C/ Impremta, 1, Pral. 2ª Tel. 72 59 37
 07001 Palma (Mallorca)
 Apartat de Correus 179
 07080 Palma (Mallorca)

Delegació a Barcelona:

C/ Montcada, 20 (Palau Dalmases)
 08003 Barcelona

Delegació a València:

C/ Moratín, 15
 46001 València

Director:

Clement Picornell

Subdirector:

Pere Estelrich i Massutí **Universitat de les Illes Balears**

Cap de Redacció:

Gaspar Valero i Martí **Servei de Biblioteca i Documentació**

Secretari de Redacció:

Josep Mª Magrinyà i Brull **Edifici Guillem Cifre de Colonya**

Consell de Redacció:

Macià Blázquez i Salom
 Francesca Bosch i Capó
 Rosa Mª Calafat i Vila
 Antoni Ginard i Bujosa
 David Ginard i Féron
 Antoni Marimon i Riutort
 Antelm Pujol i Fulgencio
 Andreu Ramis i Puiggrós
 Pere Rosselló i Bover
Publicitat:
 Santi Adrover i López

Els articles publicats en aquesta revista expressen únicament l'opinió dels autors.

Coberta: Pany de paret, fotografia d'Àngel Gené i Ramis.

Fotos:

EL MIRALL.

Maquetació i Fotocomposició:

Documenta Balear s.a.

Impressió i coberta:

Xisco Arts Gràfiques,
 c/ Baix Riera, 1-A - Palma. Tel. 24 03 86

Dipòsit Legal: P.M. 10-1987

UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS



5102891102

ÈTICA I SOCIETAT

4

L'ètica civil, plataforma de diàleg entre creients i no creients
 JOAN BESTARD I COMAS

ENTREVISTA

12

Àngel Gené i Ramis, fotografies de parets
 MARIA LLUÏSA AGUILÓ / JOAN B. MAIMÓ

EL PROJECTE NACIONALISTA

15

Quin nacionalisme?
 JAUME MARCH

CONEGUEM-NOS

16

L'Institut-Escola i uns nous amics
 JOAQUIM VALLÉS I PLANA

ESTUDIS HISTÒRICS

19

La repressió franquista a Palma
 F. TUR / R. CARBONELL / M.L. LAX / M. OCIO

XIBBOLET

25

La insondable avaluació contínua
 MATEU GRIMALT I SUREDA

GUILLEM FORTEZA I PINYA

26

Guillem Forteza i Pinya. Cronologia
 JOAN BESTARD I COMAS

27

Guillem Forteza, l'arquitecte que va bastir tota una concepció de país
 BARTOMEU ROTGER I AMENGUAL

28

Arquitecte escolar per excel·lència
 JAUME OLIVER I JAUME

31

Aspectes biogràfics i familiars
 FELISA FORTEZA I STEEGMANN

33

La tradició constructiva del país
 MIQUEL SEGUÍ I AZNAR

35

Un dibuixant a l'oficina de l'arquitecte
 MIQUEL FULLANA I LLOMPART

38

La tradició gòtica
 CATALINA CANTARELLAS I CAMPS

40

Els germans Forteza, l'altra cara de la caricatura villalonguiana
 DAMIÀ PONS I PONS

NO HO ENTENC GAIRE

45

Adam, Eva i l'animal sense potes
 MARIA DOLORS CORTEY

DE PAS PER FRANÇA

47

I. Dies de tardor a la Bretanya. Rennes
 JOAN BARCELÓ I COLL

PODEM CONÈIXER EL MÓN?

50

Pensament i llenguatge en Nietzsche
 JOAQUIM-FELIP LLORENS LÓPEZ

UNA JOIA ARQUITECTÒNICA

53

Es Pou de Cala Pi
 COSME AGUILÓ

LA HISTÒRIA DEL "DIMONI"

56

Melcom X, la resurrecció del poder negre
 ROGER GOTARREDONA I FIOI

UN ALTRE AMIC

59

Josep M. Pons i Pons, testimoniatge d'activitat pedagògica i cívica
 PAU LLABRÉS PIZA

SA TALAIA

60

Poliglotes
 BENIGNE PALOS

UN PASSEIG LITERARI

61

Els escriptors miren Sogorb
 JOSEP VICENT GARCIA RAFFI

REVISTES

65

Revista de poesia "Vetlada poètica"
 JOSEP A. CALVO / CATALINA BESTARD

LLIBRES

66

EL VELL SOMNI

68

El teatre i el mar
 CARMEN PLANELLAS I MUNTANER

EXCURSIONISME

70

La Comuna de Bunyola
 CASPAR VALERO I MARTÍ

RETEVISIÓN

76

Les freqüències de RTV, una imposició que les entitats civils de les Balears es neguen a acceptar
 PERE MUÑOZ PERUGORRIA

OCB-MEMÒRIA 1992

78

BÚSTIA

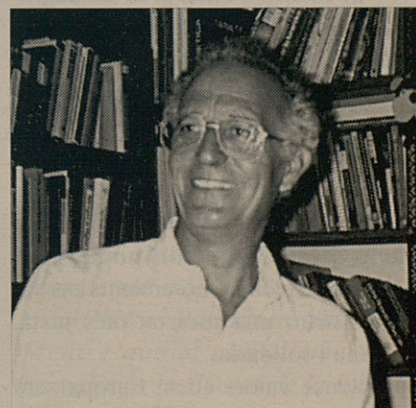
85

Carta oberta a Miquel López Crespí
 RAMON MOLINA

ALTRA VEGADA DIA DE DOL

86

Vicent Andrés Estellés, ha mort



Joan Barceló i Coll és un catedràtic de Ciències que, per esbarjo, practica les Lletres. Els articles sobre viatges i personatges, qualque anàlisi política i social, o la preocupació per la docència, són testimoni de la inquietud que li provoca la vida. Una inquietud, potser, indestructible de l'home de ciència. Des de Bellaterra, recorda els anys que va passar a la Universitat de Palma i els que va viure a Mallorca. La col·laboració que ens fa arribar, ordenada, abundosa i previsorament anticipada, sempre és present damunt la nostra taula. Per això el considerem un més de la casa.

L'ètica civil, plataforma de diàleg entre creients i no creients

JOAN BESTARD I COMAS

Introducció

Fa vuit anys que em vaig començar a interessar per aquest tema de l'ètica civil. Em semblà suggerent i de gran actualitat i, a més, des del primer moment el vaig veure com una possible plataforma de diàleg entre creients i no creients.

Sense una ètica civil consolidada, fàcilment apareix la corrupció econòmica i aquesta desfà el teixit polític i social del poble, trepitja la dignitat humana i deixa sense punts clars de referència la conducta moral de les persones.

Sense ètica civil el "tenir coses" té més importància que el "ser persona", la quantitat predomina per damunt la qualitat i l'enriquiment fàcil i sense escrúpols es converteix en norma generalitzada de conducta.

Si manca l'ètica civil es degrada la convivència ciutadana i es bloqueja la comunicació interpersonal. Un poble que malbarata els valors ètics pot arribar a caure en la barbàrie.

Crec que de cada dia es fa més urgent la necessitat d'un decàleg bàsic d'ètica civil on poguéssim coincidir creients i no creients per tal de construir una societat més justa, humana i solidària.

Sense valors ètics, Europa serà un continent de mercaders i una simple llotja de contractació de negocis, i allà on hi havia abans un mur de ciment, s'hi aixecarà un mur d'insolidaritat; Espanya es convertirà en una insignificant sucursal econòmica de Brussel·les i la nostra Mallorca apareixerà com un balneari per als

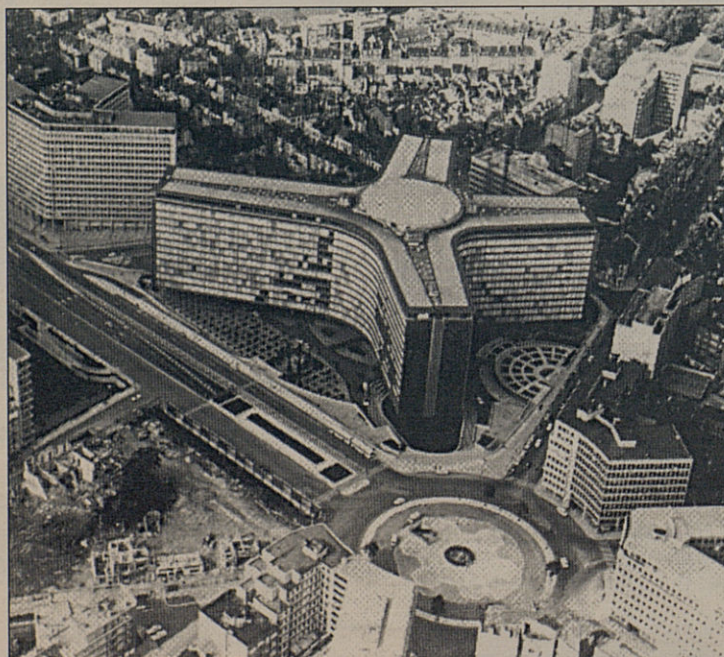
europaus del Nord que cerquen sol i platges, sense identitat pròpia i amb els valors culturals i ecològics seriosament trastocats.

Aquest tema de l'ètica civil a Espanya ha estat estudiat principalment per José Ortega y Gasset, José Luis Aranguren, Pedro Laín Entralgo, Marciano Vidal, José Gómez Caffarena, Adela Cortina, Victòria Camps, Juan María Artadi, Javier Muguerza, José María Setién, Carlos Díaz, Olegario González de Cardedal, Rafael Belda, Ricardo Alberdi, Alfonso Alvarez Bolado, José Antonio González, José María Mardones, Luis González-Carvajal, Vicente Enrique y Tarancón, Miguel Rubio, Agustín Domingo Moratalla, Josep Maria Rovira Belloso i Bartomeu Bennàssar, professor de Moral en el

Centre d'Estudis Teològics de Mallorca, en un interessant i documentat treball publicat recentment en una obra de diversos autors, dirigida per Marciano Vidal, i titulada *Conceptos fundamentales de ética teológica*. (1)

Què és l'ètica civil?

L'ètica civil és un conjunt consensuat de valors ètics elementals. L'ètica civil més que una noció és un determinat projecte moral de la societat pluralista i democràtica. És el mínim moral comú d'una societat secular i plural. És la garantia unificadora i autenticadora de la diversitat de projectes ètics que pot presentar una societat democràtica. És un projecte unificador i convergent de valors morals bàscis en el qual



Sense valors ètics, Europa serà un combinat de mercaders i una simple llotja de contractació de negocis... (Brussel·les, seu de la CEE)

puguin trobar-se creients i no creients per tal d'enfortir la democràcia participativa.

L'ètica civil es recolza en la racionalitat humana i en el consens ètic del cos social. L'ètica civil és una aposta en favor de la racionalitat ètica de la societat, una racionalitat ètica que es construeix sobre la base de la no confessionalitat i sobre el pluralisme democràtic de la vida social. L'ètica civil neix de la convivència pluralista i democràtica i enforteix la convivència pluralista i democràtica. Sens dubte, en una societat plural, el tema de l'ètica civil cobra un especial relleu.

"No pot existir l'ètica civil si no es dona una manera peculiar d'entendre i de viure la realitat social. Aquesta peculiaritat es concreta en tres aspectes: no confessionalitat de la vida social, pluralisme de projectes humans, possibilitat teòrica i pràctica de l'ètica no religiosa".(2)

"L'ètica civil és a la vegada "causa" i "efecte", agent i signe, de la no confessionalitat, del pluralisme i de la racionalitat ètica de la vida social".(3)

El final del nacional-catolicisme, plasmat jurídicament en l'article 16 de la Constitució espanyola de 1978, que diu així: "Es garanteix la llibertat ideològica, religiosa i de culte dels individus i de les comunitats... Ningún no podrà ser obligat a declarar quant a la seva ideologia, religió o creences. Cap confessió tindrà caràcter estatal", va fer sorgir el que ja era una realitat latent i també ja era habitual a altres llocs: el pluralisme moral que és el contrari del codi moral únic i de l'hegemonia absoluta de la moral catòlica sobre tota la societat.

La nostra societat és cada vegada més secular i plural. S'ha passat d'un Estat confessional a un Estat no confessional. I d'una societat uniforme i estrictament controlada per unes pautes de pensar, d'interpretar i d'actuar molt rígides, hem fet el salt a una societat més pluralista i tole-



José Ortega y Gasset, un dels principals estudiosos de l'ètica civil a Espanya.

rant en tots els aspectes de la vida.

La societat secular i plural és heterogènia i diversificada. S'oposa a l'integrisme, que és la tendència intransigent que pretén ofegar les estructures seculares i plurals i les opinions diverses. El Concili Vaticà II constata amb claredat el fet irreversible del pluralisme quan diu: *"Cada dia madura més i més el respecte pels homes que confessen una altra opinió o una altra religió".(4)*

A mesura que l'home avança en el camp filosòfic, científic i tècnic són més les realitats que coneix, estudia i transforma i això ens duu a un pluralisme pràctic que fa possible l'ètica civil.

Es podria dir que el pluralisme és fruit de la capacitat cultural i de la secularització, entesa aquesta, com un procés històric a través del qual el món *"es va fent major d'edat"*. El sa pluralisme és un indicador de maduresa, de responsabilitat i d'autoafirmació personal i comunitària. Un món desenvolupat i secular demana pluralisme i el pluralisme es constitueix en plataforma indispensable per poder construir l'ètica civil.

El pluralisme és una conseqüència lògica i real de la manifesta-

ció lliure i responsable de diferents maneres d'entendre el món i la vida (ideologies), o de comportar-se en el món i en la vida (conductes). El pluralisme és una valoració de les distintes actituds, mentalitats i opcions del món actual, és un signe de la capacitat de conviure i treballar junts persones de mentalitats molt diverses. I la convivència tolerant d'ideologies i de comportaments diferents és indispensable per a la dignificació pròpia i dels altres i propicia la construcció d'una ètica civil que té com a tasca principal denunciar el fanatisme que pretén desbaratar la convivència democràtica. El veritable pluralisme comporta sempre actituds de respecte, humilitat i obertura. (5)

El pluralisme, globalment considerat com a fenomen sociològic, revesteix **tres aspectes**. Són els següents:

1er) pluralitat i diversitat d'opinions i conductes,

2on) coexistència pacífica i respectuosa entre les persones i grups que les sustenten,

3er) admissió, legalització o legitimació pública de la diversitat. (6)

Amb el pluralisme, la unitat tancada i controladora del pensament i de l'actuar humà s'ha enfonsat. Les murades de l'uniformisme ideològic ja fa temps que han saltat per tots els costats. Una nova era ha començat, marcada pel segell del que és plural. Avui en dia, les ideologies, els plantejaments pràctics i els projectes humans són molts i variats. *"L'ètica civil —diu Marciano Vidal— és el concepte correlatiu al concepte del pluralisme moral. Un i l'altre es recolzen i es justifiquen mútuament. Mentre que el pluralisme moral expressa la maduresa de la llibertat, l'ètica civil posa de manifest la maduresa de la unitat. La llibertat és madura si es realitza en la recerca del bé social; la unitat solament té sentit si sorgeix del joc lliure i democràtic. L'ètica civil expressa la superior convergència dels diversos projectes humans de la societat lliure"*

re i democràtica." (7)

La justícia i la veritat són valors ètics fonamentals de caràcter dinàmic que es van construint amb l'esforç de molta gent. Cap cultura, cap ideologia, cap confessió religiosa, cap grup humà, no es poden presentar davant el món com a únics posseïdors de tot el que és just i veritable.

La justícia i la veritat són conceptes dinàmics i polivalents que es van construint a mesura que persones i grups treballen conjuntament en el camp de l'ètica civil. El que és just i el que és veritable, a mesura que es fa història, va adquirint noves dimensions i s'obre a noves perspectives, posant sempre més lluny la meta de les seves aspiracions.

El correcte pluralisme ens fa apreciar degudament la llibertat humana i la decisió responsable de cada un. De més a més, és potenciador de la pròpia iniciativa personal. En una societat pluralista, "l'orden i man" no hi té res a fer. El que és valorat de debò és el respecte cap a l'altre, respecte que esdevé el fonament de tota convivència humana.

El pluralisme, existencialment viscut i acceptat, ens duu a la tolerància. I la tolerància, al meu entendre, no és una actitud passiva. En cap moment no vol dir debilitat, manca de caràcter o escassa fermesa en els propis plantejaments. La tolerància tampoc no significa manca de direcció definida a l'hora d'actuar.

La tolerància és una qualitat cívica molt important que en una societat democràtica es fa cada vegada més necessària i és indispensable per poder dur a terme una seriosa ètica civil. Més encara, crec que la tolerància és la virtut principal de l'ètica civil.

Esser tolerant vol dir saber respectar totes les actituds, les idees i els programes que intenten construir el bé comú. I el bé comú és aquell conjunt dinàmic de condicions humanes, econòmiques, polítiques i morals que fan possible el ple desen-

volupament de tota la persona i de totes les persones d'una comunitat humana.

En el camp polític, tolerància vol dir autèntic esperit democràtic. I en el camp religiós, significa profund respecte per totes les creences.

Un home tolerant, en política, és un demòcrata que sap que té adversaris però no enemics; que és conscient que "partit" ve de "part", i que una "part" no ho pot monopolitzar "tot". L'exclusiva de la ciència política no la posseeix ningú. Una persona autènticament tolerant, per tant, és sempre una persona humil i

sanament relativitzadora. (8)

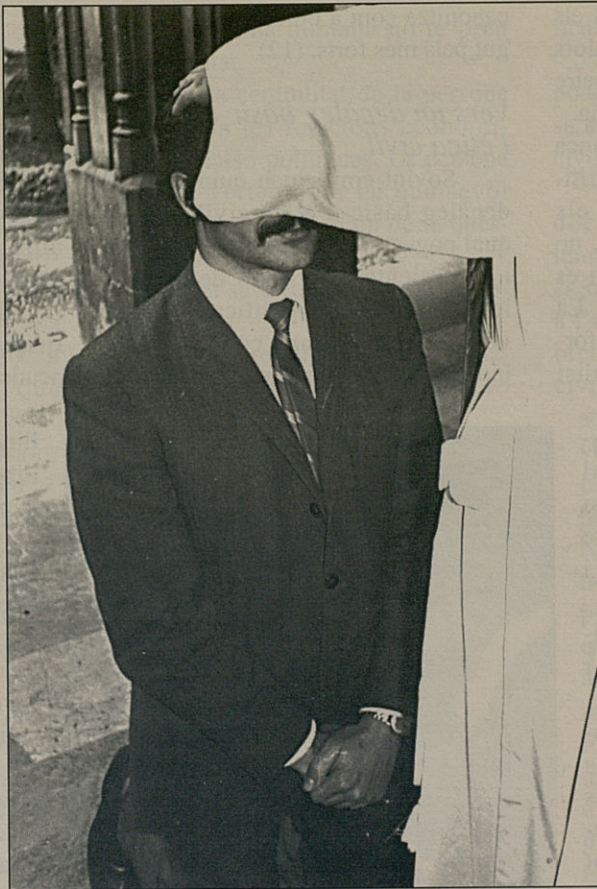
I una persona tolerant, en religió, admet de bon gust el pluralisme confessional i voldria que sempre fos respectat el principi bàsic de la llibertat religiosa que en síntesi es podria formular així: que ningú no sigui coaccionat a creure, però que tothom pugui creure. Una persona tolerant, també, comprèn que l'Estat no ha de ser confessional i s'allunya de tot plantejament que ens duguï cap a un nacional-catolicisme. Segons la doctrina del nacional-catolicisme, el catolicisme com a tal polaritza tots els valors nacionals,



L'ètica civil neix de la convivència pluralista i democràtica... No pot existir l'ètica civil si no es dona una manera peculiar d'entendre i de viure la realitat social.

per tant, no hi ha lloc per a una ètica civil on puguin trobar-se en un diàleg enriquidor creients i no creients. El nacional-catolicisme representa un culte quasi religiós a la pàtria catòlica i tradicional. Segons la doctrina nacional-catòlica, comunitat civil i catòlica coincideixen; ésser ciutadà és igual a ser catòlic. En el nostre cas, el nacional-catolicisme significa identitat entre l'essència de la nacionalitat espanyola i el catolicisme.(9)

El contrari de la tolerància és la intransigència. L'intransigent és la persona tancada en les seves raons i, a vegades, en els seus prejudicis, que pensa posseir el monopoli de la veritat i per això l'imposa a tothom. L'intransigent es reclou en el seu dogmatisme, sense admetre els plantejaments dels altres, més encara, tenint per enemic tot aquell que no pensa igual. L'intransigent té por a la llibertat i presenta la seva postura com l'única vàlida. L'intransigent pensa posseir la veritat sense els altres i es tanca dins el monòleg o dins el diàleg interessat dels qui pensen igual. L'intransigent rebutja tots els qui no combreguen amb les seves idees i fomenta per sistema la guerra, perquè creu que els seus arguments són tan vàlids i contundents que es poden imposar per la força de la violència verbal o de les armes. L'absolutisme és la torre d'ivori on es refugia l'intransigent. I dins aquesta torre i al seu voltant l'ètica civil no és possible. L'ètica civil tan sols es pot moure amb elegància i efectivitat en el camp de la secularitat i de la tolerància, perquè la secularitat i la tolerància admeten i volen positivament la diversitat, respecten totes les idees que siguin constructores del bé comú, admeten la crítica, cerquen la



Art. 16 Constitució: "Es garanteix la llibertat ideològica, religiosa i de culte dels individus i de les comunitats..." D'una societat uniforme controlada per unes pautes de pensar, d'interpretar i d'actuar molt rígides, hem fet el salt a una societat més pluralista i tolerant...

veritat amb els altres, s'obren al diàleg amb tothom, tenen com a "evangelis seculars" la Declaració Universal dels Drets de l'Home i possibiliten la convivència democràtica. (10)

Quines són les funcions bàsiques de l'ètica civil?

Senyalaria les següents:

1ª) Mantenir el coratge ètic, és a dir, la capacitat de protesta i d'utopia en el si d'una societat i d'una civilització en les quals cada vegada dominen més les raons instrumentals i minven les preguntes sobre els fins i significats últims de l'existència humana.

2ª) Unir els diferents grups socials i les diverses opcions que tinguin inquietuds ètiques per tal que, dins el necessari pluralisme,

tots col·laborin per aixecar la societat cap a quotes cada vegada més altes d'humanització.

3ª) Desacreditar èticament aquells grups i projectes que no respecten el mínim moral comú postulat per la consciència ètica general.

En el camp de l'ètica civil cal que col·laborin, i ho poden fer, totes aquelles persones que de veritat vulguin una societat més humana i solidària. L'autèntic humanisme solidari és el camp comú en el qual tots els qui apreciam la democràcia podem col·laborar.

La defensa de la dignitat de la persona humana, l'opció per una societat més igualitària i participativa i una crítica radical i eficaç a tot fanatisme i violència, caldria que fos una tasca comuna de tots aquells que veritablement creuen en una societat pluralista i democràtica.

La genuïna ètica civil és capaç de superar els exclusivismes del fanatisme. Un projecte ètico-cívic en el qual col·laborin creients i no

creients i persones de distintes ideologies, desarticula i neutralitza els fanatismes violents i les violències fanàtiques.

Per als qui creim en l'ètica civil, el món no és un espectacle per contemplar, sinó un problema per resoldre i per resoldre'l a favor de l'home.

Des d'una correcta ètica civil es poden fer **denúncies** ben concretes. En senyalaré sis:

1ª) S'ha de denunciar un sistema econòmic que produeix víctimes de pobresa i marginació, gairebé per necessitat intrínseca, acceptada per la immensa majoria com una lògica inevitable.

2ª) S'ha de denunciar el criteri que no hi ha res a fer, que no hi ha remei possible per a aquesta dinàmica

ca ni per fer sortir de la misèria els pobres. Els qui creuen en els valors ètics fonamentals no poden admetre aquesta visió fatalista de la història.

3ª) S'ha de denunciar la manca de crítica que ens domina. L'acriticisme conformista inutilitza els esforços, produeix mals humors, no va a les causes dels problemes i es retira enfront de les dificultats. La manca de crítica provoca el conformisme, el pessimisme i la paràlisi social.

4ª) S'ha de denunciar el desprestigi de tot allò que sigui col·lectiu o comunitari, com si l'única cosa vàlida i la que obre els camins fos la individualista i privada.

5ª) S'ha de denunciar l'exaltació dels doblers com a valor absolut.

6ª) S'ha de denunciar el consumisme com a filosofia de la vida, que provoca unes necessitats en una espiral insaciable i bloqueja tota possibilitat de solidaritat amb els més necessitats. (11)

Una societat mancada d'ètica civil és una societat mancada d'utopia, on les paraules "justícia", "solidaritat", "humanitat" no compten. A la gent aclaparada per un pragmatisme petit i mediocre no li interessa l'ètica. La dimensió utòpica de la vida humana cedeix el lloc a la consideració merament pragmàtica. Hi ha una pèrdua de densitat axiològica en la vida social. Aquesta es regeix per interessos i no per valors.

Una societat sense valors ètics queda sotmesa a la tirania fàctica, on la normativitat humana queda reduïda al poder dels fets numèricament quantificables, o en tot cas, on la norma definitiva del comportament és la normativitat jurídica.

La vida social sense valors ètics es deixa tragar per la instintivitat i el mecanisme de la lluita insolidària per la pròpia subsistència és el que realment compta. En una situació d'aquest tipus es

canonitza com a bo el resultat obtingut pels més forts. (12)

Vers un decàleg bàsic de l'ètica civil

Sovint em deman quin seria el decàleg bàsic d'ètica civil amb el qual poguessin estar d'acord creients i no creients i persones de diversa ideologia social i política. M'atrevesc, mogut per una certa utopia i innocència, a presentar el següent:



"Cada dia madura més i més el respecte pels homes que confessen una altra opinió o una altra religió".

Primer: Cercar per damunt tot la veritat. Que el que pensam i expressam guardi sempre coherència amb la realitat. O dit en negatiu: rebutjar la mentida i la falsedat.

Segon: Practicar el que és just. Reconèixer i respectar els drets dels altres mitjançant l'exercici conseqüent dels meus deures.

Tercer: Comportar-se solidàriament, és a dir, donar suport al qui acudeix a mi cercant ajuda.

Quart: Assumir i valorar la llibertat pròpia i la dels altres. La llibertat és la facultat més gran de la persona humana.

Cinquè: Admetre de bon grat el sà pluralisme i tenir un tarannà tolerant i respectuós vers els altres.

Sisè: Practicar el diàleg i la comunicació per tal de madurar com a persones i enriquir-nos humanament.

Setè: Assumir i defensar el principi de subsidiarietat que consisteix a saber respectar l'autonomia efectiva dels grups petits i mitjans respecte de l'Estat.

Vuitè: Treballar pel bé comú, és a dir, ser capaços de crear aquell conjunt de condicions humanes, socials, econòmiques, polítiques i morals que facilitin el desenvolupament integral de tota la persona i de totes les persones d'una comunitat humana.

Novè: Construir la pau sobre el sòlid fonament de la justícia, de la veritat i de la llibertat i sempre amb mitjans pacífics.

Desè: No deixar morir la utopia en una societat més justa, solidària i humana. Esser conscients que davant l'esbucament del col·lectivisme marxista l'ideal no pot consistir en el triomf del capitalisme salvatge.

Crec que sobre aquest decàleg seria possible trobar un ample consens. El problema radica en el divers significat que es dona a les paraules. Empram els mateixos vocables, però no els atribuïm el mateix significat. I aquesta dificultat sociolingüística representa

un greu entrebanc a l'hora de construir una ètica civil sòlida.

Què pot aportar la doctrina social de l'Església a l'ètica civil?

Abans de respondre aquesta pregunta voldria dir què és la doctrina social de l'Església i per fer-ho citaré un text clarivident del Papa Joan Pau II a la seva encíclica social "*Sollicitudo rei socialis*" que publicà el 30 de desembre de 1987 per commemorar el vintè aniversari de la "*Populorum progressio*" de pau VI. Diu així: "*La doctrina social de l'Església no és una "tercera via" entre el capitalisme liberal i el col·lectivisme marxista, i ni tan sols una possible alternativa a d'altres solucions menys contraposades radicalment, sinó que té una categoria pròpia. No és tampoc una ideologia, sinó una formulació acurada del resultat d'una atenta reflexió sobre les realitats complexes de la vida de l'home en la societat i en el context internacional, a la llum de la fe i de la tradició eclesial. El seu objectiu principal és interpretar aquestes realitats, i examinar la seva conformitat o diferència amb allò que l'Evangeli ensenya sobre l'home i la seva vocació terrenal i, alhora, transcendent, per tal d'orientar en conseqüència la conducta cristiana. Per tant, no pertany a l'àmbit de la ideologia, sinó al de la teologia i especialment al de la teologia moral.*

L'ensenyament i la difusió d'aquesta doctrina social formen part de la missió evangelitzadora de l'Església. I com que es tracta d'una doctrina que ha d'orientar la conducta de les persones, té com a conseqüència el "compromís per la justícia" segons la funció, vocació i circumstàncies de cadascú". (13)

Com a aportacions més significatives de la Doctrina Social de l'Església a l'ètica civil senyalaria telegràficament les següents:

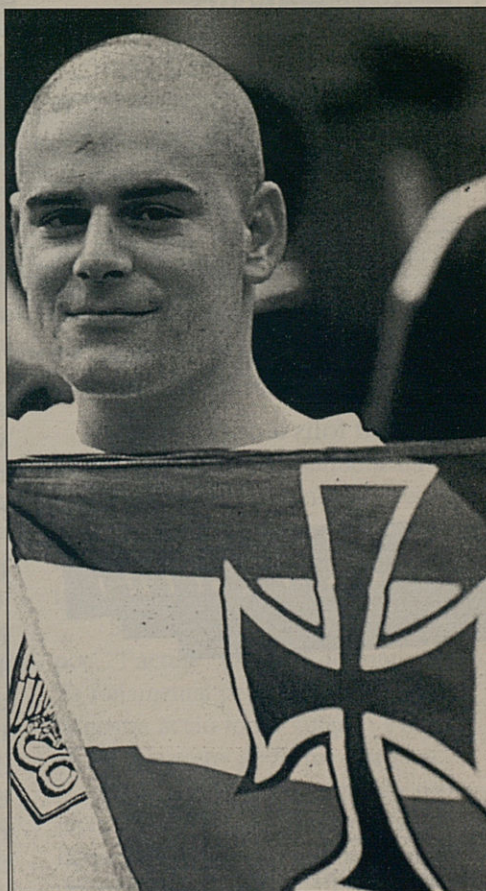
1ª) El valor de la dignitat huma-

na. La persona humana no té preu sinó dignitat.

2ª) La centralitat de la persona humana en les relacions econòmiques, socials i polítiques. La persona és el fil vertebrador de qualsevol solució digna en el camp de la qüestió social.

3ª) El savi equilibri entre persona i societat.

4ª) La presentació de la solidaritat (14) com "*la determinació*



L'ètica civil té com a tasca principal denunciar el fanatisme que pretén desbaratar la convivència democràtica...

ferma i perseverant d'obstinar-se pel bé comú; és a dir, pel bé de tots i de cadascú, per tal que tots siguem veritablement responsables de tots". (15)

5ª) El concepte realista i dinàmic de la pau.

6ª) La força de la fraternitat com a complement de la justícia.

7ª) El significat creatiu i digni-

ficador del treball humà.

Crec que aquests set punts poden ser una contribució ben valuosa de l'ètica social cristiana a l'ètica civil.

L'Església, a través de la seva doctrina social —que al mateix temps que reflexió teològico-moral és també testimoniatge i estímul per a l'acció—, vol fer un sincer i humil oferiment de col·laboració a l'ètica civil per tal d'humanitzar la nostra societat. I això no vol dir que ella vulgui imposar la seva ètica cristiana a tota la societat. Simplement la vol oferir amb senzillesa i generositat perquè l'ètica civil, tan necessària per a tots, sigui més profunda i dinàmica. Tots desitjam que la nostra societat sigui més autèntica, més justa, més solidària, més humana. I en aquesta tasca la fe cristiana hi pot fer una aportació molt valuosa. No tinguem por d'oferir la peculiaritat del nostre projecte d'ètica cristiana, però facem-ho des de l'acceptació decidida de l'ètica civil i des de la participació activa en la seva construcció.

La fe cristiana, sincerament viscuda, no té tan sols un valor espiritual, sinó també un valor humanitzador. L'esperit de l'Evangeli de Jesús és un esperit lliure i alliberador que pot aportar molts de graus d'humanitat al nostre poble i per això l'Església el vol oferir sense cap complex, amb tota naturalitat i generositat. L'Església fundada per Jesús vol el bé integral de la persona humana i quan actua en aquesta direcció no vol entrar en concurrència amb el poder civil. Aquest és autònom i té consistència pròpia. La missió de l'Església és la de ser servidora del món des de l'Evangeli. L'Església vol aportar el nostre món: obertura a la transcendència, arrels d'humanitat, sentit i, en definitiva, "ànima". L'Església ha de conviure en pau amb el món modern i post-modern, però sense estar a mans plegades, oferint-li amb humilitat i amb

Premis de Narrativa

1993

El Patronat de
la FUNDACIÓ SANTA MARIA
convoca el desè concurs de llibre infantil
EL VAIXELL DE VAPOR i el quart concurs
de llibre juvenil GRAN ANGULAR



Primer premi: 1.000.000 ptes.

Finalista: 200.000 ptes.

Extensió: 50 folis a doble espai

Gran Angular

Primer premi: 1.000.000 ptes.

Finalista: 300.000 ptes.

Extensió: 100 folis a doble espai

- El termini d'admissió d'originals es clourà el 15 de setembre.
- L'import dels premis és a compte dels drets d'autor.
- Les obres premiades seran editades per EDITORIAL CRUÏLLA.
- Els originals han de ser escrits en llengua catalana.

editorial **cruïlla**

Informació:

Balmes; 245 Tel. : 237 63 44 08006 BARCELONA

ganes d'aprendre, però també d'una forma clara i decidida, les energies de la fe i de l'amor que el Crist ens dona.

El Papa Pau VI deia: "L'Església és una llar religiosa que dialoga amb la societat democràtica, a la qual ofereix la fe". L'Església ha d'oferir sentit transcendent i humanitzador a la nova Europa que, amb tantes dificultats, s'intenta construir a partir del tractat de Maastricht i a la vegada ha de treballar perquè aquesta Europa no quedi egoïstament tancada en si mateixa, sinó perquè s'obri solidàriament vers el Tercer Món on diàriament milers de persones moren de fam. No oblidem que el nou nom de la pau és el desenvolupament solidari dels pobles pobres de la terra. L'Església no vol una pau fictícia que amagui els problemes i ignori els mecanismes socials i polítics deteriorats que és necessari reconstruir, sinó més aviat una pau recolzada sobre la veritat, la justícia, el diàleg i el reconeixement integral dels drets de la persona humana.

Conclusió

Voldria cloure aquesta lliçó inaugural del Curs Acadèmic 1992-1993 de l'Escola de Treball Social de la Ciutat de Mallorca, adscrita a la Universitat de les Illes Balears, dient que em sembla que avui es treballa molt, però es pensa poc. Vivim l'era de l'activitat febril, del pragmatisme a ultrança. Es realitzen molts de projectes i es duen a terme nombroses activitats en tots els camps de la vida, però fa la impressió que manca temps per analitzar detingudament la situació present i, sobretot, per pensar el futur, un futur fonamentat en sòlids valors ètics.

Sembla que avui la gent, en general, està aclaparada pel que és immediat i no es destrien noves perspectives ni s'obren horitzons amples.

En la recta final d'un mil·lenari, que està a punt de concloure, el que el món necessita són pensadors, no simples executors. Necessitam pen-



La justícia i la veritat són valors ètics fonamentals de caràcter dinàmic que es van construint amb l'esforç de molta gent.

sar el futur per poder orientar el moment present. Cal trobar temps per pensar, per meditar, si no volem quedar anquilosats en el límit del que és tan sols superficial, si no volem quedar enganxats per la rutina i per la vulgaritat que ofeguen els valors morals.

Qualcú podrà dir que simplement aturar-se a pensar és perdre el temps davant tantes coses que diàriament ens veiem obligats a fer; però no, aturar-se a pensar i a dialogar és precisament el que necessitem tots si

no volem quedar-nos embolicats en el que és purament immediat. Necessitem pensar i dialogar el futur perquè el nostre present sigui significatiu.

Si manca "el pensar", poc a poc, "l'actuar" es buida de contingut. És fonamental pensar. Si no pensam, la nostra acció torna vulgar i l'horitzó ètic s'estreny de forma alarmant.

Si volem fer d'Europa un projecte engrescador, i no una simple llotja de mercaders, ens hem de decidir amb coratge a pensar i dialogar el

futur, un futur on l'ètica civil tenguí un lloc destacat. □

Ciutat de Mallorca,
22 d'octubre de 1992

Joan Bestar i Comas, Vicari General del Bisbat de Mallorca i Professor de Sociologia del Centre d'Estudis Teològics de Mallorca (CETEM)

NOTES

- (1) Cf. B. BENNASSAR, *Ètica civil. II Aspectos teológicos*, en M. VIDAL, *Conceptos fundamentales de ética teológica*. Ed. Trotta. Madrid, 1992, pp. 278-291.
- (2) M. VIDAL, *Ètica civil y sociedad democrática*. Ed. Desclee de Brouwer. Bilbao, 1984, p. 12.
- (3) Ibid., p. 14.
- (4) CONCILI VATICAN II, "Gaudium et spes", 73.
- (5) Cf. M. REIXACH, *Expectatives i perspectives de l'Església catalana*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 1977, pp. 233-248.
- (6) Cf. Ibid., p. 233.
- (7) M. VIDAL, ob. cit., p. 13.
- (8) Cf. J. BESTARD, *Món d'avui i fe cristiana*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 1980 (2ª edició), pp. 144-146.
- (9) Cf. A. ALVAREZ BOLADO, *El experimento del nacionalcatolicismo (1939-1975)*, Ed. Edicusa. Madrid, 1976.
- (10) Cf. J. BESTARD, ob. cit., p. 148.
- (11) Cf. J. RENAÚ, *Formació social i projecte de societat*. Editat per "Cristianisme i justícia". Barcelona, 1992, pp. 13-14.
- (12) Cf. M. VIDAL, *La moral pública en el contexto de la ética civil*, en "Sal terrae" 7/8 (1990), p. 504.
- (13) JOAN PAU II, Encíclica "Sollicitudo rei socialis", núm. 41.
- (14) Sobre el tema de la solidaritat vegeu la lliçó inaugural del Curs Acadèmic 1991-92 de l'Escola Universitària de Treball Social adscrita a la Universitat de les Illes Balears: G. AMENGUAL, *La solidaritat segons Jürgen Habermas*.
- (15) JOAN PAU II, Encíclica "Sollicitudo rei socialis", núm. 38.

ROLDAN

OFICINES I DESPATXOS S.A.

A la seva disposició en:

- Despatxos Direccionals
- Despatxos i Oficines Generals
- Mampares d'Oficina
- Separacions simples i dobles
- Estanteries Emmagatzematge

- Estanteries Gran Càrrega
- Biblioteques
- Cadires i Taules apilables per a col.lectivitats

Complements: Llums

Cendrers (de peu i sobretaula)
Caixes Fortes, etc.

Eusebi Estada, 68 (carrer del tren de Sóller)
Telèfon 20 98 13

CIUTAT

Àngel Gené i Ramis, fotografies de parets

MARIA LLUISA AGUILÓ / JOAN B. MAIMÓ



Àngel
Gené i
Ramis.

Encara que amb una difusió bastant limitada, ha fet ja tres exposicions de fotografies —a *Es Garito*, al restaurant del Club Nàutic de Ciutat, i a *S'Esglai Art*— i espera fer la pròxima a un dels centres culturals de Ciutat amb més activitat els darrers anys. Sempre en la mateixa línia, les seves fotos són visions planes tretes de parets, colors, formes, desvinculades al màxim de la realitat i el context. Es dedica al tema d'una forma sistemàtica com si no existís la tercera dimensió, la perspectiva, la volumetria, les ombres. Aconsegueix unes composicions molt equilibrades, la sensació és la d'estar mirant pintures en una línia molt acostada a l'abstracció, se'ns planteja altra vegada la vella qüestió iniciada ja pels primers fotògrafs pictoralistes de si es pot pintar fotografiant. “Són olis o aquarel·les?”, “són fotografies de pintures?”, demana de vegades la gent. A nosaltres ens suggereixen coses ja vistes: Tàpies, Miró, Rotko, Canet i molts d'altres.

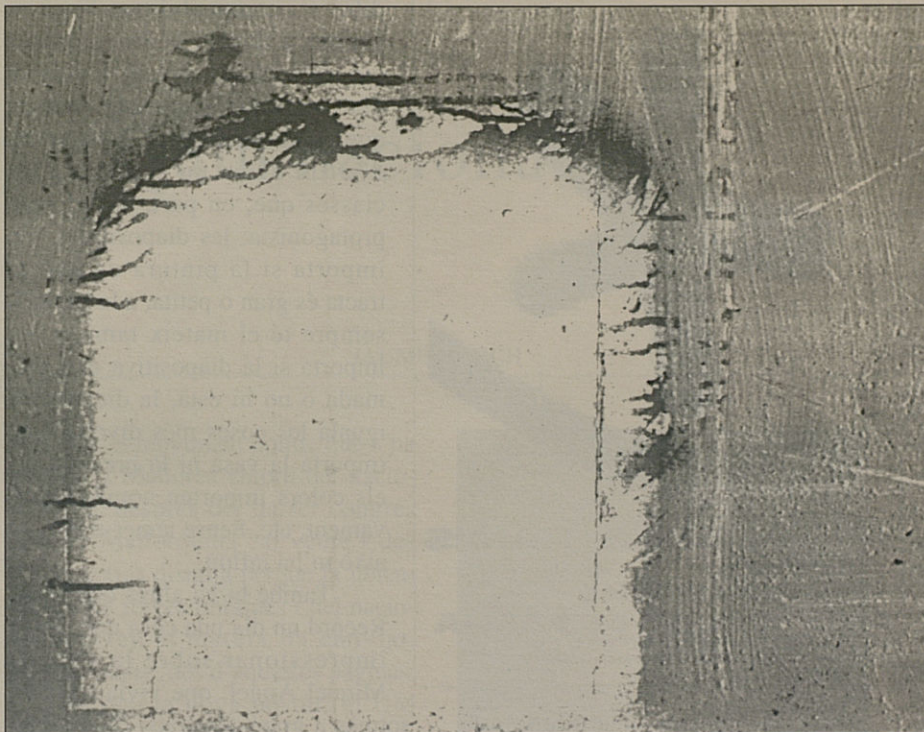
N'Àngel va néixer a Ciutat i hi ha viscut quasi sempre, l'any 70 era un nin que berenava i mirava el televisor quan sortia d'escola, després va estudiar a Barcelona i a Palma, aquí va començar a pintar i ara es dedica a la fotografia. Aquí fa les seves fotos, d'aquí surten els seus temes. Feim a n'Àngel un parell de preguntes:

— *Ens descrius la darrera exposició?*

— Junt amb escultures d'en

Salvador Fernández i Jaime Cobrado hi havia les meves fotos, en una tendència pictoralista expressada en

el tema, no en la manera de fer, no en la tècnica. Són panys de paret, alguns de molts de metres quadrats.



Fotografies de panys de paret, de vegades de molts metres.

Els objectes, els carrers, les voreres, les finestres, les persones, els animals, les plantes, no hi surten, només bocins de paret. Fins i tot els grafitis, si n'hi ha, no contenen, queden com a formes, colors, descontextualitzats, sempre m'agrada descontextualitzar, i així aconseguisc que les meves fotos siguin "meves", que siguin visions molt subjectives, més enllà. La veritat és que em sent bastant incomprès si qualcú diu que jo faig fotografia de grafitis. Jo crec, puc estar equivocat, que les meves fotos són una cosa bastant nova i això desorienta molt a la gent, la gent cerca PARAULES, classificacions, qualche cosa on aferrar-se i se'ls apareix la paraula "graffiti" com una taula de salvació. I també és normal tot això. Entrentant jo vaig fent fotos de parets com a finalitat. No com a medi per pintar després, no som el primer que fa fotos de parets però potser som el primer que és conscient del valor que tenen en elles mateixes; és en aquesta consciència on jo intent fer la meua aportació, dedicar-m'hi de ple, difondre-ho al màxim.

— Bé, estam tots molt seriosos, intentem divertir-nos una mica. Fes un exercici d'immodèstia absoluta, fes conscients totes les teves ambicions i desitjos, somnia sense barreira respecte de la projecció de les teves fotografies, elogia-les al màxim.

— Faig exposicions a les grans ciutats i fires europees. A New York, s'hi interessen les millors publicacions, la televisió, el món del cinema, escriptors, crítics, famosos, tota classe d'artistes. S'ha obert un camp nou. D'una forma monogràfica crec que som el primer que fa i difon aquesta classe de fotografia (perquè els fotògrafs avantguardistes abstractes treballaven d'una altra manera). Actualment no trobareu una exposició com les meves a cap dels principals centres de difusió de l'art, és un

tema molt interessant. El que jo faig amb la fotografia és un poc el que feren les avantguardes del XX amb la pintura. ¿Era una cosa així que volíeu que contestàs? Bé, potser m'he passat...

— No, en tot cas ens hauríem passat nosaltres amb la pregunta. Però, tornem a la realitat, ¿com veus aquestes exposicions que has fet fins ara?

— Jo les veig com una primera presentació, hi van pocs mesos d'una a l'altra i molta de feina només de preparar-les. És a dir, m'estic presentant, estic explicant una mica qui som i què faig. Suposem una foto qualsevol de les exposades, per mi ja és una obra completa i acabada, una finalitat en ella mateixa, no hi sobra ni hi falta res, cada foto és un final però també pot ser un inici (no hi ha contradicció, les dues coses a la vegada), una porta oberta: el començament d'una col·lecció, un objecte per jugar amb saturacions i altres qüestions tècniques, es pot fer bocins i donar-los independència, pintar-hi, afegir, llevar, pot ser objecte d'un collage fotogràfic, ser un gran mural sobre tela a un bastiment de fusta o, simplement, no fer-ne res més. De fet, jo, quasi sense tèmmer-me'n ni proposar-m'ho, ja he explorat una mica aquests camps. Però fins ara, bàsicament, no ho he fet per no dispersar-me excessivament, per intentar donar sortida a un màxim d'idees inicials; i també, com deia abans, per a presentar-me intent fer amb cada



exposició una miqueta d'antologia del moment.

— ¿Per què aquesta uniformitat, aquest afany d'igualar en la presentació de les fotografies?

— M'agraden de vegades la uniformitat i la reiteració, les coses senzilles, m'agrada igualar la presentació: tamany d'emmarcació, format de les fotos. També hi ha petites diferències, un poc de moviment. L'art ha explotat la monotonia i la reiteració, hi ha la música minimalista, moltes de coses, la repetició pot ser molt suggerent. M'agrada donar una presentació bastant neutra: tots els vidres iguals, una successió de rectangles iguals, un ritme monòton i a la vegada cada foto és un món

diferent, compatibilitzar l'incompatible. I llavors la meua formació. D'això me'n vaig tèmmer un dia casualment, perquè sempre que estudiava alguna assignatura d'art hi havia un element a les classes que, en part, era el gran protagonista: les diapositives. No importa si la pintura de què es tracta és gran o petita, a la pantalla sempre té el mateix tamany, no importa si la diapositiva està cremada o no hi està, la diapositiva iguala les coses més diverses, no importa la vasa ni la presentació, els colors importen només relativament, etc. Sense tèmmer-me'n, tot això m'ha influït.

També hi ha altres qüestions. Record un dia una cosa que em va impressionar sobre la vida de Miquel Àngel, que vivia torturat, sotmès a grans tensions: cada escultura era una idea, un conjunt d'idees que bullien dins el seu cap, cada obra però no era més que una íntima part del món de la seva imaginació, de les seves intencions, les realitzacions materials eren mínimes perquè el món de la realitat és molt limitat. Jo intent donar sortida al màxim el món de les meves intencions, sense aturar-me gaire en l'aspecte material, formats, presentacions, etc. Hi ha un moment en què has de triar i jo he triat aquesta opció. És un enfocament com un altre qualsevol, la presentació i altres coses "no importen" però aquest "no importar" importa, és tota una opció, una actitud personal que, fins ara, és la que tenc. □



FUNDACIÓ «SERVEIS DE CULTURA PER AL POBLE»

Per a la promoció popular de la nostra cultura estam al vostre servei

Demaneu informació a c. del Mar, 6, 3r.
07012 PALMA



FAJAS REINA

José Tous Ferrer, 1 - Tel. (971) 71 60 33
07002 Palma de Mallorca

Quin nacionalisme?

JAUME MARCH

Tot el moviment polític que s'ha generat a Mallorca entorn del nacionalisme, després del darrer congrés d'Unió Mallorquina cal veure'l des d'una òptica distinta perquè la ubicació de les forces polítiques i del nacionalisme en si mateix ha canviat. Mesos enrere, des d'aquestes pàgines, ja deia que la nova postura d'UM suposaria, si es reafirmava, la reestructuració del mapa polític illenc.

Ara que ja tenim a Mallorca distintes opcions nacionalistes convé plantejar-nos de bell nou què és el nacionalisme i què ha d'esser el projecte nacionalista.

Des d'aquesta perspectiva es poden contemplar dos vessants:

El primer, se centraria en la consecució del màxim grau d'autogovern i en el fet d'exercir-lo plenament. Aquesta tendència parteix de la base que cada poble o nació ha de regir el seu propi destí. És una idea que conté un principi clar: la gestió dels propis recursos que genera la nació (el que ara se'n diu el nacionalisme econòmic), i fa especial esment a l'espoli econòmic que pateix la nació sense estat per part de l'Estat al qual està sotmesa. Aquesta visió actualment té una particular incidència a les Balears (campanyes de la CAEB, PSM i ERC). Una primera concepció del nacionalisme que esgotaria pràcticament aquí el seu contingut.

La segona interpretació, sense renunciar als principis de la primera, centra l'objectiu a articular un projecte de país que tenguin en compte la realitat actual amb la finalitat de



Maria Antònia Munar, presidenta d'UM.

transformar-la per aconseguir una estructura econòmica i social més justa i equilibrada. Una estructura que té present en primer terme la defensa dels interessos de la nació front els interessos aliens o forans que són els que prevalen en tant que la nació està sotmesa a un altre Estat.

La diferència entre una i altra opció és ben clara: mentres en un cas l'autogovern és el principi i el fi, en l'altre l'autogovern esdevé el mitjà per arribar al fi, normalment la lluita contra la dependència política externa que a la vegada serveix per determinar la vida econòmica de la nació sotmesa a l'Estat dominant i, ara també, sotmesa a la Comunitat Europea (Política Agrària Comunitària, per exemple).

És cert que a un món com el d'avui on el principi d'interdependència és omnipresent no es pot tenir el somni de caminar d'esquena a la

situació internacional. Una cosa diferent és que les relacions amb el món exterior les dirigeixin els propis ciutadans de les Illes i una altra, com succeeix ara, que siguin dissenyades i controlades per forces alienes, en aquest cas el govern espanyol. L'estructuració de la Comunitat Europea (Comitè de les Regions) a partir del Tractat de Maastrich n'és un exemple clar.

De les dues vies nacionalistes se'n dedueix que hi pot haver opcions polítiques distintes que poden optar per una o altra via. Fina ara, la sola existència del PSM com a força aglutinadora del projecte nacionalista feia que predominàs la tendència més o manco definida de la segona via, la de l'alliberament integral de la nació que presuposa la mínima transformació de les estructures socioeconòmiques il·lenques.

Crec que aquesta línia s'ha de mantenir des de les sigles que sigui, però creure que l'autogovern és la consecució màxima a què ha d'aspirar el camí del nacionalisme és renunciar al gran potencial que s'oposa precisament exercir l'autogovern. En tot cas el repte ve després: com dissenyar el país des del ple autogovern en el marc d'aquest món tan interdependent.

Sens dubte cal cercar l'equilibri entre el poble alliberat i el manteniment de la posició econòmica i social digna en el marc internacional. Un disseny de país difícil d'aconseguir que exigeix un gran esforç i un alt grau d'imaginació. Es tracta, idò, d'estudiar i analitzar la nostra realitat i reflexionar per trobar el camí adient, perquè serà necessari, si arriba el dia que es faci possible el projecte, saber com fer-hi front. Però, abans de tot això, caldrà que hi hagi una o més forces polítiques disposades a lluitar per al projecte nacional, una decisió a la qual han d'optar els partits polítics i el conjunt dels ciutadans donant-li suport des de la militància i el vot. □

Jaume March és llicenciat en Història.

L'Institut-Escola i uns nous amics

JOAQUIM VALLÈS I PLANA

Els Instituts-Escola, i especialment el primer que va crear la Generalitat, el del Parc de la Ciutadella de Barcelona, foren centres que el Govern de Catalunya va promoure amb una gran il·lusió i esperança, destinats tant a la catalanització de l'ensenyament secundari com al desplegament d'una concepció activa, responsable, integradora i moderna del sistema educatiu a Catalunya. Endemés, varen ser dotats d'un professorat excel·lent i entusiasta que des del primer moment va acceptar la responsabilitat del repte que significava desmarcar-se dels cànons tradicionals. Potser per això els alumnes s'identificaren tant amb la

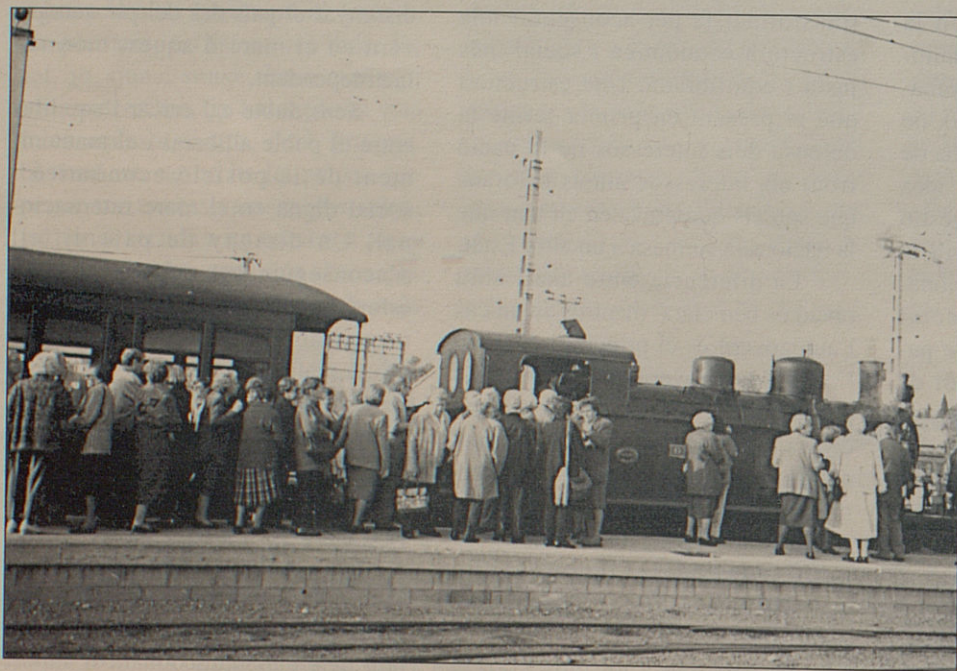
institució, li prestaren tant de suport -alumnes i famílies- i els resultats foren tan significatius.

En 1992 s'acompliren 60 anys de la fundació de l'Institut-Escola del Parc i amb aquest motiu tengueren lloc a Barcelona diversos actes i una recepció al Palau de la Generalitat. Entre els actes, la trobada d'antics alumnes i el viatge a Manresa (100 anys de les Bases de Manresa, fonament del catalanisme polític) en el carrilet de via estreta encapçalat per la màquina de vapor "Olot", que va entrar en servei el 1927 i que continua esbufegant com en els millors temps, ara només per satisfer viatgers nostàlgics.

Molt pocs dies després, el 30 de novembre, va morir Angeleta Ferrer, mà dreta i omnipresent col·laboradora en l'obra que el Dr. Josep Estalella va dur a terme a l'I-E del Parc, i filla de la pedagoga i per tants motius exemplar mestra Rosa Sensat. Amb aquests antecedents no podia ser d'altra manera que una altra pedagoga ben coneguda avui, Marta Mata, fos alumna de n'Angeleta Ferrer a l'I-E. Serveixi la referència per manifestar des d'EL MIRALL el reconeixement que mestres i professors en llengua catalana deuen a Angeleta Ferrer per la tasca prolongada i tenaç realitzada en el camp de la docència.

L'escrit que publicam a continuació és la crònica de l'encontre de dos desconeguts antics alumnes de l'I-E en el trenet de Manresa. L'autor ha volgut exterioritzar d'aquesta manera el seu afecte als mallorquins i a Mallorca. - EL MIRALL.

Fa seixanta anys (Déu meu, són molts anys per a una vida de records!) es varen fundar els malaguanyats Instituts-Escola a Barcelona. Érem llavors uns infants que no podíem albirar que el món faria tantes voltes. No podíem pensar que ara, a la maduresa de la nostra vida, els ex-deixebles d'aquelles tan sanes institucions poguéssim fer un aplec per commemorar



Antics alumnes dels Instituts-Escola de Barcelona en el viatge a Manresa (21-11-92) efectuat dins un acte commemoratiu dels 60 anys de la creació d'aquests centres pedagògics i educatius. (Fotografia Paquita Valls)



Els ferrocarrils de via estreta de la Generalitat de Catalunya amb la màquina de vapor "Olot", de 1927. (Fotografia de Paquita Valls)

l'aniversari i retrobar alguns companys que feia gairebé mig segle que no havíem vist.

I sabeu com vam celebrar tornar-nos a trobar? Doncs ben senzillament, viatjant de Barcelona a Manresa en un tren d'aquell temps i una locomotora de 1927. Érem alumnes dels I-E, o els marits i mullers corresponents. La meua història comença dalt del tren amb uns amics desconeguts. Procuraré explicar-la sense cansar-vos, però la descriuré tal i com va anar.

Després d'estar una estona a l'andana de l'estació de la plaça d'Espanya esperant l'arribada dels vagons i d'haver saludat efusivament alguns amics amb qui ja ens havíem vist en altres ocasions, i amb un -Hola, bon dia! als qui no coneixíem, vaig pujar al tren en companyia de la meua esposa. Hi havia dos seients buits i vaig preguntar a la parella que s'havia instal·lat en els d'enfront si aquelles places estaven ocupades, i en dir-nos que no, ja abans de tenir temps d'asseure'ns-hi, ens van allargar la mà bo i fent-nos la seva presentació:

- Em dic Josep Maria, i la meua dona, Paquita.- Vaig tornar-los la nostra filiació: Em dic Joaquim, i la meua esposa, Maria.

Prevèiem que durant el trajecte estaríem en bon contacte col·loquial amb ells i això va fer que ens asseguéssim ben còmodament. Després de les primeres paraules interessants per a quin dels tres Instituts-Escola havíem fet el batxillerat, vaig notar per la pronunciació que eren mallorquins. Llavors va venir la lògica pregunta de reglament:

- Com és que essent de les Illes vàreu estudiar a Barcelona? La resposta de la Paquita va ser: - És que el meu marit és de Barcelona i des que ens vàrem casar sempre hem viscut a Mallorca. Qui era alumne de l'Institut del Parc, és ell.

No cal dir que amb això ja tinguérem un bon motiu de llarga conversa i simpatia. Connectàrem tots quatre com si ens coneguéssim de molts anys. Els dos homes vam ser els jovenets alumnes, però cadascú en un Institut diferent i, per tant, no ens coneixíem, mentre que les dones eren les consorts-alumnes, però no alumnes.

De retorn a Barcelona tinguérem ocasió de parlar més a fons de molts temes de la nostra infantesa i de la nostra actualitat, dels petits problemes d'aquell temps -que aleshores ens semblaven prou grans-, dels grans problemes polítics actuals, del poc coneixement que nosaltres teníem de les Illes -només hi vam ser quan ens casàrem-, del molt que ells les coneixen, de l'estimació que tenen a la seva terra, sols comparable a la que tenim nosaltres a la nostra, i... en poques paraules, vam segellar amb una forta encaixada de mans l'amistat que havia unit dos matrimonis desconeguts ex-alumnes de l'Institut-Escola que un dia es van conèixer en una excursió/aniversari de fundació d'aquella institució els fruits de la qual no han estat oblidats.

A més d'una nova amistat personal i particular, aquesta trobada ha fet ben palès els llaços de germanor que existeixen entre unes contrades amb una mateixa identitat. □

Joaquim Vallès va ser alumne de l'I-E "Pi i Margall".

TROBADA AMB LA CIÈNCIA

93

AL PALLARS

I L'ALTA RIBAGORÇA

del 4 al 24 de juliol

CIRIT

GENERALITAT DE CATALUNYA

Acció conjunta amb la

Direcció General d'Universitats

Com cada estiu, la Comissió Interdepartamental de Recerca i Innovació Tecnològica, CIRIT, organitzarà les Trobades amb la Ciència, estades d'una setmana adreçades a estudiants d'ensenyament secundari, per tal de promoure el seu esperit científic i el coneixement bàsic de la metodologia de recerca en diferents àmbits.

Com fer la inscripció a Mallorca:

- Cal omplir la sol·licitud que es pot trobar als centres educatius d'ensenyament secundari.

- Heu de canalitzar-la per mitjà dels centres d'ensenyament respectius i formular-la abans del 31 de maig a la CIRIT (Tapineria, 10. 08002 Barcelona. Tel. 310 22 63).

- Una fotocòpia de la inscripció i del DNI l'heu de lliurar a l'Obra Cultural Balear.

- Cal que el nom d'OBRA CULTURAL BALEAR consti en lloc ben visible a la butlleta d'inscripció.

- A l'OCB trobareu també butlletes d'inscripció així com tríptics informatius.

Confirmació de la participació:

Des de Barcelona es donarà resposta a totes les sol·licituds rebudes. També es trametrà informació referent al lloc i hora de reunió, allotjaments i aspectes a tenir en compte, a tots aquells a qui s'hagi admès per participar en alguna Trobada.

La CIRIT assumirà les despeses d'organització, material, allotjament i manutenció i subscriurà una pòlissa d'assegurances per als participants. El viatge d'anada i el de tornada són a càrrec de cada participant. El preu de la Trobada és de 8.500 ptes.

1r torn: del 4 al 10 de juliol

1

Àmbit temàtic: Llengua catalana.
Lloc d'emplaçament: El Pont de Suert.

2

Àmbit temàtic: El despoblament als territoris de muntanya.
Lloc d'emplaçament: La Pobla de Segur.

3

Àmbit temàtic: Observació astronòmica.
Lloc d'emplaçament: Esterri d'Àneu.

4

Àmbit temàtic: Conca hidrogràfica i embassaments.
Lloc d'emplaçament: La Pobla de Segur.

5

Àmbit temàtic: Climatologia.
Lloc d'emplaçament: Sort.

2n torn: de l'11 al 17 de juliol

6

Àmbit temàtic: Una comunitat pre-pirenàica: Abella de la Conca.
Lloc d'emplaçament: Tremp.

7

Àmbit temàtic: La fauna.
Lloc d'emplaçament: Esterri d'Àneu.

8

Àmbit temàtic: La vegetació.
Lloc d'emplaçament: El Pont de Suert.

9

Àmbit temàtic: Anàlisi química de les aigües.
Lloc d'emplaçament: La Pobla de Segur.

10

Àmbit temàtic: Llengua catalana.
Lloc d'emplaçament: El Pont de Suert.

3r torn: del 18 al 24 de juliol

11

Àmbit temàtic: Matemàtica.
Lloc d'emplaçament: Sort.

12

Àmbit temàtic: El món de la fusta.
Lloc d'emplaçament: Esterri d'Àneu.

13

Àmbit temàtic: Microbiologia.
Lloc d'emplaçament: La Pobla de Segur.

14

Àmbit temàtic: Art romànic.
Lloc d'emplaçament: El Pont de Suert.

15

Àmbit temàtic: Estudi de sòls.
Lloc d'emplaçament: Esterri d'Àneu

16

Àmbit temàtic: Arqueologia.
Lloc d'emplaçament: Tremp.

Nota

- Hi ha reservades per a les Illes Balears 2 places per a cada trobada i 5 places becaades per a la TC Llengua Catalana del 4 de juliol.

Amb la col·laboració de: Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca, Institut Cartogràfic de Catalunya, Direcció General de Joventut, Institut Català de Serveis a la Joventut, Acció cultural del País Valencià i Obra Cultural Balear.

La repressió franquista a Palma

FRANCESC TUR BALAGUER / R. CARBONELL / M.L. LAX / M. OCIO VILLAR

La repressió que es desfermà a Mallorca a partir del 19 de juliol de 1936 havia de ser violenta de per força perquè així ho preveien els cervells de la rebel·lió. Tenia dues funcions fonamentals: Una preventiva adreçada a impedir la possible resistència de l'enemic cosa que s'aconseguí mitjançant la desarticulació de partits i sindicats i l'empresonament, quan no l'afusellament, dels seus dirigents. Hi havia també una funció exemplar, didàctica, per tal de demostrar que tota oposició era inútil ja que la repressió podia afectar tothom.

Pel que fa a la base social dels represaliats, era molt homogènia: la classe treballadora, la base social de

l'esquerra i al seu costat alguns membres de professions liberals i petita burgesia progressista. Hi hagué també algun cas d'empresonament de "rics d'esquerrers" als quals s'incautaven els béns. Es calcula que el nombre de morts provocats per la repressió al llarg de la guerra oscil·là entre 2000 i 2500 persones.

Les zones de Palma més afectades foren les barriades obreres encara que la repressió s'estengué pràcticament a tots els barris de la ciutat. Els escamots feixistes actuaren a Son Rapinya, Son Serra, La Vileta i al bosc de Bellver, a més del mateix Castell.

El nombre de morts depenia en no poques ocasions de l'actitud del

rector de la parròquia. Així, per exemple, Son Rapinya fou molt més durament colpejada que Son Armandans perquè el rector d'aquesta última barriada intervingué per salvar la vida de molts parroquians.

Si durant l'estiu de l'any 36 hi hagué un gran nombre d'assassinats indiscriminats a les cunetes, l'any 37 fou l'època dels consells de guerra. Hi passaren tot tipus de persones: carrabiners, soldats, tripulants de vaixells capturats, però sobretot gent del poble. Els tribunals mallorquins mostraren un interès alliçonador donant prioritat a les llistes de processos contra responsables polítics i personal militar. El 25 d'agost del 1937 se celebrà un consell de guerra al local de la Biblioteca Provincial de Palma per veure i fallar la causa instruída contra 147 pollencins entre els quals hi havia el batlle del poble Pere J. Cànaves. El jutge va sentenciar 18 penes de mort de les quals se n'executaren 5.

La tripulació del vaixell "J.J. Sister" fou jutjada el 6 d'octubre del mateix any i el resultat foren almenys quatre sentències de mort executades. Finalment el 20 de novembre eren jutjats els tripulants del "Jaume II" i també hi hagué execucions, tres com a mínim.

Els presoners eren internats al castell de Bellver, al fort de Sant Carles i fins i tot hagué d'habilitar-se un magatzem de fusta, Can Mir, situat on avui es troba el cinema "Augusta". Al magatzem-presó de Can Mir hi havia un nombre de presoners que oscil·lava entre els 700 i



Les tropes del capità Bayo deixaren la impronta del seu pas a les parets de Portocristo. (Les Il·lustracions procedeixen del llibre de Jean Schalekamp *D'una illa hom no en pot sortir.*)



El sinistre "Comte Rossi" que, com explica Massot i Muntaner, no era comte, ni Rossi, ni militar.

els 1000. Les condicions higièniques eren molt dolentes i la qualitat del ranxo ínfima. Al vespre tenien lloc les cridades de presoners "posats en llibertat". Posteriorment els assassinaven a una vorera del camí.

Can Mir fou un dels llocs habitats per dur-hi homes, és a dir presoners que els nacionals havien arrestat, a vegades per causes totalment ingènues.

Don Miquel Sampol, va ésser un dels homes que hi va ser reclòs, i ha tenguut l'amabilitat de parlar amb nosaltres per contar-nos el que li succeí en realitat, i, a través d'ell, reflectir un poc la imatge del que degué suposar Can Mir per molts altres que no tingueren la sort de poder contar-ho.

"Quan va esclatar el moviment, tenia vint-i-cinc anys, vivia a Palma i treballava a la fàbrica de gas i electricitat de Palma (GESA)

En aquells moments, Gas i Electricitat estava molt militaritzada i un dia em van cridar perquè anés a fer unes declaracions. La fàbrica, i més concretament el director, va parlar amb ells, insistint que ven-

guessin i parlarien amb mi, però no van venir; en canvi, trucaven insistint que hi anàs jo.

Vaig anar a l'ajuntament (que era d'on em trucaven) i allà em van fer seure en una cadira, em van prendre les dades personals, i després em van demanar si havia sopat, i jo vaig dir-los que no i em van respondre que convenia que compràs alguna cosa.

Posteriorment vaig ser traslladat amb escorta policial al carrer de la Glòria —jo sense saber el que passava ni tampoc si m'havien detengut, acusat o què..., no em digueren res— i quan vaig entrar, poc després de tornar-me a prendre les meves dades personals em conduïren a una habitació amb barrots, és a dir, em trobava a la presó sense saber per què ni què havia fet.

Vaig estar allà dos dies, després acompanyat de cinc o sis persones em ficaren dins un cotxo i em dugueren a Can Mir, vaig estar-hi 15 dies. Can Mir era un antic magatzem de fustes que havia estat condicionat com a presó provisional. Tenia un aspecte deplorable i hi

havia unes mil persones quan em van dur allà. Les condicions sanitàries eren pèssimes, un excusat per més de cinc-centes persones, el menjar era molt dolent, ens donaven estofat de moniato, amb els moniatos sense pelar ni rentar, directament de la terra; havíem de dormir a terra, sense llits ni tan sols mantes.

Els tractes eren molt durs i la por..., la por que un vespre et desperdassin a mitjanit i et portassin al cementeri i allà et matassin.

La meva funció cada dia en el moment que dinaven era la de dir els noms dels qui se'n podien anar a casa.

Un dia d'aquests, tenia el plat de dinar a la mà i amb l'altre llegia i vaig veure "Miguel Sampol", vaig llançar el plat i saltant d'alegria em vaig preparar per anar-me'n.

Pocs dies després vaig anar a parlar amb el governador i vaig trobar un bon amic que feia feina a "Responsabilidades Políticas" i em va dir les coses que rebia, m'havien fet informes la guàrdia civil, la policia i la falange, i el més dolent era el de falange, acusant-me que havia participat en un míting portant una bandera, que no era cert.

Aquest amic, el nom del qual no vull revelar, quan va rebre l'informe de falange em va dir: "Mira lo que hago yo con los informes de falange" i el va rompre, i és d'aquesta manera com em vaig salvar, perquè aquest informe no arribà mai a les autoritats".

Per tal de descongestionar les presons i de construir carreteres que comuniquessin les bateries de defensa de la costa amb l'interior, es decidí traslladar una part dels presoners als camps de concentració. Així només quedaren detinguts a la Provincial i a Manacor i els militars disposaren d'una mà d'obra gratuïta per assolir els seus objectius defensius. Hi havia dos camps: el de Son Callar (Campos) amb uns dos-cents presoners que picaven pedra a les ordres d'un mestre civil. Els interns eren homes de professions liberals,

obriers, artesans, etc. El règim penitenciari era d'una duresa implacable. L'altre camp es trobava a Albercutx, a la Serra de Tramuntana, on hi havia empresonats cent homes.

Molt poca gent aconseguia fugir de l'illa durant els mesos de la tardor del 37 i aquells que no havien estat trobats per les autoritats havien de canviar freqüentment de refugi utilitzant pisos d'amics o de coneguts d'aquests amics per tal que la relació d'amistat fos mínima i dificultés la tasca dels perseguïdors. Cal destacar el cas del comunista Guillem Gayà que escapà entre les bales per Son Dureta. Tots finalment —en Gayà fou una rara excepció— anaven caient tant per la tasca de la policia com per les delacions, conseqüència sovint de venjances personals.

Es dona la circumstància que molts forans eren assassinats al cementiri de Palma, i a l'inrevés, molts palmesans ho foren als pobles. Cal remarcar el cas del cementiri de Porreres on foren afusellades més de 200 persones de Palma i Manacor, entre les quals es trobava la dirigent comunista Aurora Picornell.

La repressió cultural

A poc a poc també, i sense cap disposició pública, fou introduït l'ús del castellà a les sessions dels ajuntaments, bilingües a Palma i —gairebé amb certesa— en català a la majoria dels pobles. Encara el 4 d'agost del 1936 el "Correo de Mallorca" publicava unes declaracions del primer batlle franquista de Palma, Mateu Zaforteza, segons les quals el bilingüisme seria admès a les sessions de l'ajuntament per facilitar l'expressió de gestors obrers.

En el mes de novembre de 1936 trobem les primeres disposicions clarament discriminatòries. El 5 d'aquest mes, el "Correo de Mallorca" publica una ordre del governador civil Mateu Torres Bestard segons la qual "todas las clases se darán en castellano" als centres d'ensenyament primari i secundari, oficials i particulars. Dos dies abans, el 3 de

novembre, el batlle de Palma havia promulgat un edicte que manava que tots els rètols i anuncis fossin posats en castellà dins el terme de quaranta-vuit hores sota pena de fortes sancions econòmiques.

Foren prohibides les conferències telefòniques interurbanes en català així com també la correspondència en aquesta llengua.

En una carta de Maria Antònia Salvà a Miquel Ferrà del 27 de setembre de 1937, en català, hi ha una nota afegida pel censor militar de Lluçmajor d'un to contundent: "En España se escribe y habla el castellano que es el idioma oficial. El CENSOR MILITAR".

Al començament de la guerra continuaren les emissions de Ràdio Mallorca en català, normals aleshores. Miquel Gayà recorda, per exemple, "que amb motiu del primer avió que volà sobre Palma al juliol del 36, la ràdio en donà informació en castellà i després en mallorquí, un mallorquí un poc casolà."

Hom intentà també, cap a l'any 1937, la substitució del català pel castellà a les esglésies, però aquests intents toparen amb la ferma determinació del bisbe Josep Miralles que manà als sacerdots que continuessin aplicant les disposicions del Concili de Trento referents a les llengües

vernacles ratificades al Sínode que havia tingut lloc a Palma l'any 1932.

La propaganda política i els seus efectes sobre la població

La propaganda política durant el mes de setembre de 1937 va anar encaminada fonamentalment a la commemoració de les victòries del bàndol franquista i a la celebració amb desfilades de les que acabaven de tenir lloc. Així, per exemple, el dia 5 se celebrà la inauguració i benedicció del monument als caiguts de Porto-Cristo. Es tractava amb això d'estimular la moral de victòria de la població i de fer-li veure que l'aportació mallorquina a la guerra era de gran importància. Durant el mateix mes, els diaris recordaven també que feia un any que havia caigut Sant Sebastià en mans de les tropes del general Mola provinents de Navarra. El dia 15 tingué lloc a Palma un homenatge a la marina per la seva participació en la presa de Santander. La revista falangista *Aquí estamos* tenia una secció anomenada "Instantáneas de nuestra Retaguardia" amb fotografies dels queviures i roba que s'enviava des de l'illa als soldats del front.

Els diaris feien insistents campanyes perquè la gent ajudés econòmicament la causa ja fos mitjançant



Les dignitats eclesiàstiques compartien habitualment la presidència de les manifestacions i actes públics amb les autoritats polítiques i militars.

La improvisada presó de Can Mir, antic magatzem de fustes. (Dibuix publicat a Última Hora el 17-08-86)



*Ultima Hora - Pírcules Can Mir
1937. Sacado dentro del cuadro de una comisió
por nuestro padre Juan Cortes "BIA" y
dibujado por el mismo.*

la subscripció "Pro-Movimiento Nacional" o la que es feia per al "nuevo acorazado España". El delegat provincial de FET i de les JONS recorria els pobles de l'illa per demanar la col.laboració de la població amb "el Movimiento".

Un altre centre d'atenció de la propaganda era el de l'educació de la joventut. Els falangistes publicaven articles sobre l'educació de la joventut alemanya posant de manifest que ja des de la seva infantesa es transmetia als joves alemanys l'amor a la pàtria, el treball i la capacitat de sacrifici. Un poble sense una joventut "sana" no tenia futur. Les Falanges universitàries i el "Sindicato Español Universitario" (S.E.U.) insistien en la importància de l'esport per a la formació de la persona sota el lema "Estudio y acción". Hi havia també el projecte d'inaugurar un camp d'esports nacionalsindicalista a la carretera de Valldemossa i de fet el dia 24 tingué lloc un festival a benefici d'aquest camp que no arribà mai a existir.

Per aquell temps s'acomplien els catorze anys de l'arribada de Mussolini al poder a Itàlia. La premsa feia un veritable culte a la personalitat del "Duce" presentant-lo en fotos muntant a cavall i ressaltant la labor de dic contra el bolxevisme a

la Mediterrània que efectuaven conjuntament espanyols i italians.

Pel que fa a l'aspecte econòmic, el "Movimiento" pretenia representar una tercera via entre el Socialisme i el Capitalisme. La revista falangista *Aquí estamos* parlava al seu número de setembre d'una "voluntat d'imperi en l'econòmic" rebutjant tant el proteccionisme a ultrança com el lliurecanvisme absolut. S'afirmava que la causa de la desigualtat entre els homes i de la contradicció que a alguns llocs hi hagués excedent alimentari i en altres es morissin de fam radicava en la manca de formació de l'esperit dels homes. Aquesta era la tasca del Nacionalsindicalisme.

La premsa es feia constantment ressò dels decrets sobre el blat promulgats per Franco i presentava a aquest com el defensor del camp, essència de la nacionalitat espanyola enfront del maquinisme que havia estat el bressol de la democràcia liberal.

Finalment, hem d'esmentar la identificació absoluta entre religió i "Movimiento". S'invocava tothora la protecció del Crist de Manacor i es posava de manifest la sintonia entre autoritats civils i eclesiàstiques en actes com el de la commemoració de la reconquesta de Son Cervera.

L'ensenyament durant la guerra civil

Poques vegades al llarg de la història hom ha cregut amb tanta fermesa en les possibilitats de l'educació com en temps de la segona República. Els republicans, convençuts que la cultura era capaç de desvetllar la consciència dels homes, reivindicaren la necessitat de convertir-la en un bé compartit i varen combatre la idea d'una cultura repartida entre pocs.

Varen creure que l'estudi, el coneixement científic i el pensament racional constitueixen els elements fonamentals que estimulen la capacitat crítica i pensaren que només a través de l'educació s'aconseguiria la clau per a la renovació de la societat. En certa manera era una república de pedagogs, perquè la convicció que a través de la cultura la societat abandonaria les velles xacres i esdevindria una societat moderna, era compartida per gairebé tots els qui aspiraven a una societat més justa, en què el caciquisme i l'integrisme religiós i reaccionari no hi tinguessin cabuda, en què ningú no visqués, sobre l'esquena del treball dels altres.

També creien que si la república no havia triomfat en alguns llocs la causa era la incultura, la manca d'una educació oberta projectada al futur. Aquesta força pedagògica renovadora, que havia lliurat durant anys un combat aferrissat amb les forces més reaccionàries, impulsà la construcció de centres escolars a partir de les necessitats socials, es va reformar el pla d'estudis de les escoles normals i es va fer dels estudis del mestre una veritable carrera professional.

No és estrany que al 1936 el règim del general Franco tractés de desmuntar pedra per pedra aquella pedagogia que havia trobat en la llibertat la seva definició. Algú profundament vinculat a la nova situació política va escriure: "... de la Institución Libre de Enseñanza, anti-catòlica, anti-espanyola no ha de quedar piedra sobre piedra...". Es tractava, doncs, d'enderrocar una forma

d'entendre l'educació, al servei dels homes, vinculada al desvetllament d'una consciència crítica, d'un pensament lliure.

Però no era fàcil perquè aquella pedagogia havia penetrat en el cor dels mestres. La gent acabava la carrera entusiasmada per la feina que havia de dur a terme.

La "Comisión Depuradora del Personal de Magisterio" comença a funcionar a les nostres illes a partir de la seva creació: decret n.66 del 8 de novembre de 1936, sota la presidència del reverend Bartomeu Bosch. Aquesta comissió, demanava informació dels mestres als batlles, als rectors, als "jefes locales"... i se servia d'un imprès que especificava aquelles qüestions que necessàriament havien de puntualitzar: la conducta professional del mestre, la conducta religiosa, la conducta social i particular, si havia format part d'alguna associació secreta, les seves actuacions polítiques, com havia orientat la seva tasca d'ensenyament... Al final del paper es recordava a l'informador que "(...) *Es además deber de esta comisión, hacerle presente la responsabilidad que usted contraerá ante Dios y España, si, al informar, oculta determinados extremos o falsea los hechos, recorriendo a censurables reservas mentales o sentimentalismos fuera de lugar o de tiempo, esperando sabrá sobreponerse para obrar en justicia y sin apasionamientos, para dar satisfacción a su propia conciencia y contribuir con la salvación Nacional, cumpliendo sin recelos sacrificio que a todos nos impone en estos momentos (...)*".

Es castigaren molts mestres, ja que les depuracions no eren altra cosa que això. Hi va haver deportacions, afusellaments i empresonaments, n'hi va haver que foren inhabilitats per a la feina, privats del sou, sancionats i declarats incapacitats per exercir càrrecs directius i de confiança, desterrats... tardaren molt de temps a refer-se de la humiliació a què foren sotmesos. Una humiliació

que el franquisme tractà de perpetuar durant molts anys. I la por que els tribunals depuradors sembraren en la memòria dels que no varen ésser sancionats, dels qui foren rehabilitats posteriorment, dels més joves... Encara, al mes de novembre de 1938, es demanava a les escoles els llibres de visita de la inspecció (l'ordre havia estat donada per la "Jefatura de Servicio Nacional" i publicada en el BOE número 123 del 31 d'Octubre) amb la intenció de recaptar-hi referències que vinguessin a delatar l'actitud dels mestres, les seves actuacions, la pedagogia en la què havien cregut.

Un dels llocs en què la depuració fou més forta va ésser a l'escola Normal o l'Escola de Magisteri, centre de formació de mestres, on va tenir lloc un rigorós i ben estudiat procés, de tal forma que la seva vida dels anys quaranta i cinquanta no tenia res a veure amb la dels quinze anys que la precediren.

L'afusellament de Josep Maria Olmos, el consell de Guerra contra Josep Maria Eyaralar, les depuracions de Mercedes Urúa i Josep Ensenyat, Lluís Ferbol, Gabriel Vinyes, Rosa Roig, Gabriel Ramis, tots ells catedràtics o professors de l'escola, el brutal assassinat de Fernando Leal, inspector d'ensenyament primari, i la depuració de la pràctica totalitat del cos de la inspecció: Joan Capó, Miquel Suñer i Lluís Maria Mestres; a l'institut "Ramon Llull", a l'escola de comerç i l'aclaparadora del cos de Magisteri —tants i tants mestres tancats a Can Mir, depurats i/o morts—, unit tot això al clima polític i cultural de la postguerra i a

les peculiars característiques de la nostra societat illenca, transformà la Normal en una caricatura —tràgica, grotesca i sobretot desoladora— del que havia estat.

Les acusacions i les denúncies van ser abundoses, tristament dramàtiques. Es tractava de sancionar una pedagogia i depurar-la.

El paper aquell que la "Comisión" enviava per demanar informació deixava ben explícit que es tractava de salvaguardar "*la salud de la patria*", perquè aquests mestres havien "*contribuido a llevarla a la trágica situación por la que atraviesa*".

D'aquesta manera es tractava de justificar la guerra civil, necessària per a la salut del poble, després que aquells mestres l'havien dut a perdre.

Els mestres vençuts

El mes de juliol de 1940, el ministre de "Educación Nacional" J. Ibáñez Martín firmava la resolució definitiva de la "Comisión Depuradora" que era publicada al BOE de la



Durant l'estiu de 1936 hi hagué un gran nombre d'assassinats indiscriminats.

província n.11.517 del dia 21 de setembre.

La totalitat de mestres afectats era de 155, dels quals hi havia 112 mestres i 43 mestresses.

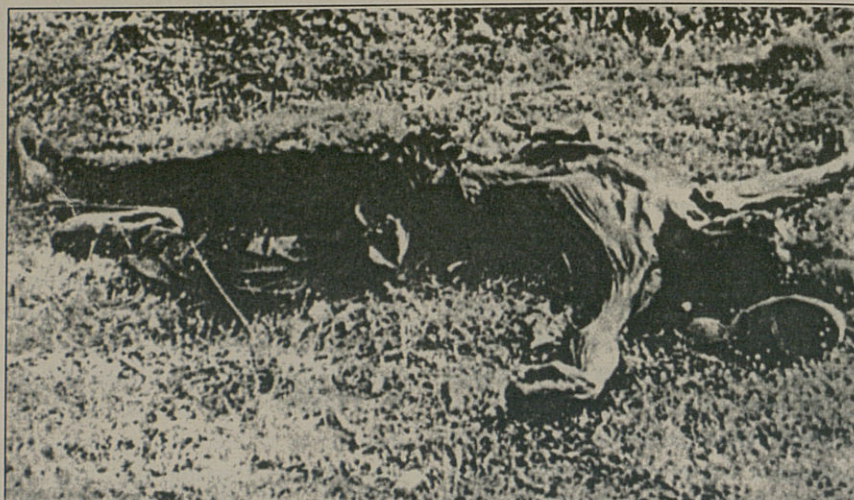
Vençuts, havien de començar de bell nou. N'hi havia que no tornarien a fer-ho. D'altres foren obligats a examinar-se de "Religión y Moral", perquè no n'havien estudiat a la carrera.

La seva tasca havia estat perfectament determinada "*templar las almas de los españoles con aquellas virtudes de los grandes capitanes y políticos de nuestro Siglo de Oro, formados en la teología Católica de Trento, en las humanidades renacentistas y en los triunfos guerreros por tierra y mar en defensa y expansión de la Hispanidad... desterrar de nuestros medios intelectuales..., la falta de instrucción fundamental y de formación doctrinal y moral, mimetismo extranjerizante, la rusofilia y el afeminamiento, la deshumanización de la literatura y el arte, el fetichismo de la metáfora y el verbalismo sin contenido...*". Havien de tornar a començar, el cor vençut i la vergonya d'obligar els nins tots els matins a cantar amb la mà alçada les cançons arrogants del ritual.

El problema de la llengua

El 30 d'abril de 1931 es publicà el conegut decret sobre bilingüisme escolar per aplicar a Catalunya. D'immediat, el president de la diputació, Francesc Julià, felicità Gabriel Alomar, director general del Ministeri d'Instrucció Pública, demanant que es fes extensiu el decret a les illes. Altres entitats com l'Associació per la Cultura de Mallorca, recolzaren la petició i demanaren la creació de Càtedres, però ambdues peticions no arribaren a ser reconegudes malgrat que es desenvolupassin esporàdicament a diverses escoles.

El 3 de novembre de 1936, el Governador Civil publicava una circular que obligava a: "*En todos los centros de enseñanza primaria y secundaria, las explicaciones se*



Gairebé tots els soldats desembarcats amb el capità Bayo i presoners de les autoritats il·lenques, foren executats. El desembarcament endurí la repressió interior.

darán en lengua castellana, tanto por ser la oficial del estado, que todo ciudadano viene obligado a saber, como por ser vehículo principal de la cultura, Patria y nexo espiritual de nuestra unidad nacional. La lengua vernácula sólo se empleará cuando necesidades de carácter pedagógico lo exigieran para esclarecer vocablos. Los inspectores me responderán del cumplimiento de esta circular".

Enderrocament del sistema

A les illes de Mallorca i Eivissa, les noves autoritats publicaren circulars referents a ensenyament des del mateix setembre de 1936, a inicis del curs escolar, per tal d'assegurar la implantació d'una nova política encaminada a enderrocar el sistema educatiu republicà. El 3 de setembre es crea una *Comisión Provincial de Enseñanza* que ordenà el nou sistema escolar basat sobre els mestres addictes al nou estat de coses i la reobertura dels col·legis religiosos clausurats per la República (Fig.).

S'ordenà als mestres que havien de passar a renovar per la delegació la seva adhesió al "Movimiento". El 24 de setembre es publiquen les llistes dels mestres ratificats en els seus llocs i es crea un *Tribunal Depurador*. A l'octubre la *Comisaría General de Enseñanza* esdevé *Consejo*

Provincial, de caràcter consultiu i amb menys caràcter polític. La depuració es prosseguiria amb la *Comisión Depuradora* nomenada el 18 de març del 1937. I les llistes definitives serien publicades al setembre de 1940, entre les quals s'inclourien noms que a primera hora havien col·laborat en les funcions depuradores a nivell "Provincial" com el Secretari General de la Comissaria, Pere Crespí Cànoves.

Totes aquestes ordres anaven acompanyades de depuracions de llibres de text, lectures escolars, ordres i directrius pedagògiques, baixos pressuposts (recordem que fins als anys seixanta no es reprengueren les construccions escolars), deixant un buit que fou ocupat per les institucions privades, bàsicament religioses.

Els mestres van haver d'assistir a curssets de "formació". Les colònies passaren a mans de l'*Organización Juvenil de FET y de las JONS*. L'any 1940 es realitzà un curs dirigit a oficials per aconseguir el títol de mestre, que tenia la durada d'un mes. Són simples mostres de la politització extraordinària que sofrí l'ensenyament i de la degradació dels estudis de Magisteri, que es perllongà més enllà del protagonisme polític dels inspiradors de l'enderrocament del sistema educatiu de la República. □

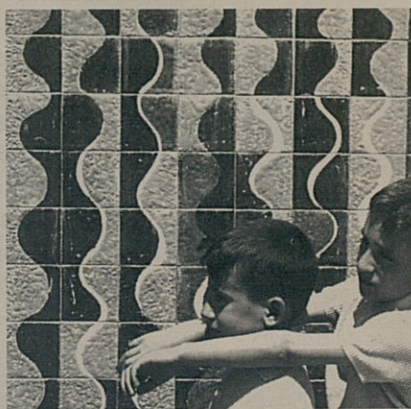
La insondable avaluació contínua

MATEU GRIMALT I SUREDA

Quan un mestre barbagrisat declarà en claustre que ignorava què era avaluació contínua i la presidència, evacuant consulta, va desgranar un enfilall d'estereotips, vaig sentir el desig roent que jo, en el lloc de l'alumne, voldria ser examinat sempre per un tribunal.

¿Quin feix de prejudicis, apriorismes, reflexos condicionats, fílies i fòbies pot anar trunyellant dia rere dia la relació simbiòtica que es congria entre alumne i professor? Amb l'agreujant que sempre només recau sobre un, en forma de qualificació oficial, el veredict de la sentència emesa pel mestre/jutge unipersonal. I si, i és un suposar, la relació ha estat viciada, l'alumne paga els plats romputs i el mestre, tot en gros, es veu afectat per una depressió fungible.

A la inversa, quan l'alumne qualifica l'actuació del mestre ho sol fer per vies més pròpies de la resistència al paternalisme i a les dictadures: humor, malnoms, insults mastegats en absència, grafitti, pasotisme i altres formes subculturals segons allò de "*lladra de lluny, de prop admet bastó*". No sempre hi són les vies democràtiques de relació *inter pares*: diàleg obert, contradicció ferma, recursos de difícil prova, síndic de greuges, arbitratge neutral. In extremis, fan erupció les manifestacions de violència on els educadors són víctima dels atacs dels alumnes i de llurs pares, com ha passat a la sempre imitada Anglaterra... si bé, potser, no siguin més que l'altra cara d'una no molt llunyana violència escolar: canya, "caning" i pessigades



de monja on els dómines —dit amb frase d'un regidor de Ciutat amenaçant— han fet sentir "todo el peso de mi cólera", amb *animus corrigendi*, això sí.

Posats a escoltar interpretacions i aplicacions personals de l'inescrutable concepte i incòpsable figura dita "avaluació contínua" ens trobam que tants de caps tants de barrets; passades per tots els alambins podrien itemitzar-ne les següents:

Avaluació Contínua integrista: la nota fa sempre un tot orgànic, sense punt ni a part, i una llacuna parcial qualsevulla invalida tot un procés segons allò de *bonum ex integra causa, malum ex quocumque defectu*. *Avaluació Contínua "holobara"*, on sempre hi entra tot, tot s'hi acumula i l'alumne mai no es veu descarregat de matèria.

Avaluació Contínua terminal, on l'última nota reflectirà el nivell d'aptitud i l'alumne ignora si una errada o absència a la postrera hora el privarà de salvar l'ànima i la nota. *Avaluació Contínua perfeccionista*, on qualsevol errada greu invalida tot

un conjunt d'encerts, i així es tira un meló que té un redol dolent o se suspèn quan l'alumne no arriba al llistó de x abdominal.

Avaluació Contínua angosta, aplicada pels mestres exigents que arribaren al final de carrera passant per lloc estret i sense obtenir mai ni un excel·lent.

Avaluació Contínua apostòlica: punt feble d'aquells mestres que fan deixebles més que no alumnes i remuneren millor els aduladors semblants a la pròpia imatge.

Avaluació Contínua iniciàtica: passió secreta d'aquells professors que produeixen llicenciadets en lloc de batxillerets vessant a classe sense mesura tot el depòsit de llurs coneixements.

I tantes altres definicions que podrien enllestir els psicopedagogs i els *funcionarios* de la conselleria de cultura mentre no hi hagi competències educatives.

En el sistema de l'Avaluació Contínua, sota el veredict quasi absolut d'un sol mestre, que troba o no una mica de fre o pressió del tutor o de la junta d'avaluacions col·legiada, hi rau sempre sempre el perill que l'objectivitat de la nota es vegi erosionada perquè l'àrbitre és una persona que també ha jugat el partit i, donada la humana labilitat, això fa que els alumnes, abans que la matèria, valorin la persona que l'ensenya i cerquin fugir d'un d'aquells que escupen la lliçó o llancen càrregues didàctiques com qui tira gra al cap de l'aviaram sense molestar-se a estimular la gana i l'afecte dient "tites, tites". □



Guillem Forteza i Pinya. Cronologia

- 1892 Naixement a Palma de Mallorca
- 1908 Finalització del batxillerat a l'Institut de Palma
- 1916 President de **Nostra Parla**
- 1917 Títol d'Arquitecte a la Universitat de Barcelona
- 1917 Funda i presideix el **Centre Regionalista de Mallorca**
- 1918 Obertura del despatx professional al Carrer de Sant Bartomeu, número 17, de Palma
- 1919 Arquitecte Diocesà de Mallorca
- 1921 Arquitecte Director de Construccions Escolars de l'Estat a Balears i Vocal Tècnic de la Junta Provincial de Primera Ensenyança
- 1921 Publica **L'art de construir les ciutats i la reforma de Palma**
- 1922 El dibuixant Miquel Fullana i Llompart comença la col.laboració amb Guillem Forteza
- 1923 Batle de Palma pel Partit Liberal Dinàstic
- 1925 Professor a l'Escola d'Arts i Oficis de Palma
- 1926 Acadèmic de la Provincial de Belles Arts de Balears
- 1926 Intervenció durant la Magna Assemblea de batles, promoguda per l'Inspector de Primera Ensenyança Joan Capó i Vallsdepadrinas i presidida pel Governador Civil Pere Llosas, celebrada en el Museu Pedagògic Provincial, presentant els diversos models d'edificis escolars
- 1928 Membre corresponent de la Real Academia de San Fernando i Vocal de la Comissió Provincial de Monuments Històrics i Artístics
- 1928 President del Rotary Club de Mallorca
- 1931 Participació en la redacció de l'Avantprojecte de l'Estatut d'Autonomia
- 1931 Publica **Pel ressorgiment polític de Mallorca**
- 1931 Publica **La urbanització de Palma. Ciutat antiga i ciutat moderna**
- 1931 Delegat de Belles Arts a Balears
- 1933 Arquitecte Municipal de Palma
- 1934 Publica **L'esdevenidor de la nostra Ciutat. Urbanisme mínim**
- 1934 Publica **El cicle arquitectònic de les nostres il·lotges medievals**
- 1935 Publica **El claustre de Sant Francesc**
- 1941 Publica **Bodas de plata profesionales del arquitecto Guillermo Forteza. Barcelona 1916-31 diciembre-1941 Palma de Mallorca**
- 1943 Mor a Palma de Mallorca, el 22 d'octubre
- 1943 Publicació de **In memoriam Guillem Forteza, arquitecte, mort a la ciutat de Mallorca el dia XXII d'octubre de MCMXLIII**
- 1946 És nomenat a títol pòstum *Magister de la Maioricensis Schola Lulistica*
- 1946 Publicació de **Guillermo Forteza arquitecto** a cura de Josep Sureda Blanes i Gabriel Alomar Esteve

DOSSIER

GUILLEM FORTEZA I PINYA

En aquestes pàgines EL MIRALL publica el dossier que recull la taula rodona que la Conselleria de Cultura, Educació i Esports del Govern Balear va organitzar per fer conèixer l'obra i la personalitat de Guillem Forteza i Pinya, Director General de Construccions Escolars de l'Estat a les Balears. Home genuí de la Renaixença a Mallorca, erudit, polític definit i compromès, va ser, també, com escriu el conseller, "l'arquitecte que va bastir tota una concepció de país". L'obra escolar, els records familiars, la solidesa política, l'home esperançat primer i abatut després pel pes dels negatius esdeveniments històrics, són aspectes tractats en cada ponència que serveixen per situar-lo ben enfora d'aquell "regionalisme" curt de vista i de talla que abundava en el seu temps. **E.M.**



SUMARI

- Presentació. Bartomeu Rotger.
- Arquitecte escolar per excel·lència. Jaume Oliver.
- Aspectes biogràfics i familiars. Felisa Forteza.
- La tradició constructiva del país. Miquel Seguí.
- Un dibuixant a l'oficina de l'arquitecte. Miquel Fullana.
- La tradició gòtica. Catalina Cantarellas.
- Els germans Forteza, l'altra cara de la caricatura villalonguiana. Damià Pons.



TAULA RODONA

Guillem Forteza, l'arquitecte que va bastir tota una concepció de país

BARTOMEU ROTGER I AMENGUAL

Presentació

Amb profunda satisfacció podem presentar aquestes pàgines d'EL MIRALL que recullen les paraules pronunciades el passat dia 10 de desembre amb motiu de la taula rodona dedicada a l'arquitecte Guillem Forteza i Pinya (Palma de Mallorca, 1892-1943).

Deim que amb profunda satisfacció perquè, segons la dita clàssica -verba volant, scripta manent-, d'aquesta forma quedarà, per sempre i a l'abast de tothom, el testimoni escrit d'un acte que aquesta Conselleria de Cultura, Educació i Esports tengué l'honor d'organitzar, tot recordant la vida i l'obra de l'il·lustre professional, escriptor i polític que, al mateix temps que bastia nombrosos edificis -entre els quals, i aquesta fou per a nosaltres la motivació més específica, al voltant d'un centenar d'escoles- bastia tota una concepció de país.

Per això, les intervencions de Catalina Cantarellas i Camps, Gregori Mir i Mayol, Miquel Seguí i Aznar, Damià Pons i Pons, a més del testimoni professional de Miquel Fullana i Llompart, col·laborador de Forteza, i del testimoni biogràfic a càrrec de la seva neboda Felisa Forteza i Steegmann, amb la coordinació de Jaume Oliver i Jaume, constituïren una interessant aproximació multidisciplinària a Guillem Forteza, que serà acompanyada



Bartomeu Rotger, Conseller de Cultura, Educació i Esports.

per la publicació durant el proper mes de maig d'un llibre homenatge i de l'organització d'una exposició sobre la seva arquitectura escolar.

Tant de bo que la celebració d'aquesta doble efemèride durant el curs acadèmic 1992-93, centenari del naixement i cinquantena-

ri de la mort, ens ajudi al recobriment de l'obra i del testimoni de Guillem Forteza, sense el qual ni la cultura ni la història del present segle a casa nostra no serien les que han estat. □

Bartomeu Rotger i Amengual, és Conseller de Cultura, Educació i Esports



Jaume Oliver i Jaume: Arquitecte escolar per excel·lència

La celebració d'aquesta taula rodona sobre la vida i l'obra de l'arquitecte Guillem Forteza i Pinya (1892-1943) té un doble objectiu. El primer, analitzar i divulgar la seva obra com a arquitecte escolar, aprofitant la commemoració del centenari del seu naixement, esdevingut dia 9 de març de l'any 1892. La Conselleria de Cultura, Educació i Esports del Govern Balear, per mitjà de la Direcció General d'Educació, l'ha tingut present, en primer lloc, per a la convocatòria d'aquesta taula rodona i d'altres actes que la seguiran. El segon, la proposta d'un debat i d'una reflexió més àmplia sobre la riquíssima personalitat i obra professional, literària i política de Guillem Forteza, que, en altres termes, podria significar la seva reivindicació i el seu recobriment com a una de les figures cabdals de la cultura i de la vida pública de Mallorca durant el present segle.

La Conselleria de Cultura, Educació i Esports, per a la consecució d'ambdós objectius, ha trobat la col·laboració institucional entusiasta del Col·legi Oficial d'Arquitectes i del Col·legi Oficial d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics, per mitjà dels seus col·legiats i animadors culturals, Immaculada Perelló i Joan Marcó, respectivament. Igualment, de l'Escola Oficial d'Arts i Oficis per mitjà del seu director, Joan Francesc Romero, i de la Societat Arqueològica Lul·liana (dipositària de l'arxiu professional de Forteza), a més de nombrosos professionals a nivell personal. A tots ells, en nom de la Conselleria, el públic i sincer reconeixement.

Aquesta col·laboració ha possibilitat la celebració de l'acte d'avui i possibilitarà, al voltants de les vacances de Pasqua de l'any 1993, l'organització d'una exposició commemorativa (a cura de l'Escola Ofi-

cial d'Arts i Oficis), la publicació d'un llibre homenatge a Guillem Forteza i Pinya i diverses conferències, seminaris i taules rodones sobre arquitectura escolar i sobre la gestió dels espais educatius.

Per a l'acte d'avui hem pogut comptar, sortosament, amb qualificats especialistes de diferents àrees, estudiosos de l'obra de Forteza, que participaran amb aportacions sens dubte ben interessants i novedoses, a més d'una valuosa representació familiar, la Senyora Felisa Forteza i Steegmann, neboda i fillola de l'arquitecte. Abans, però, de la seva presentació, permeteu-me una contextualització cronològica d'aquesta celebració i una referència específica a la tasca de Forteza com a arquitecte escolar.

Efectivament, no podem deixar de fer una referència a diverses efemèrides del camp educatiu i urbanístic que, coincidint amb el cente-



Moment de la celebració de la taula rodona. D'esquerra a dreta: Damià Pons, Catalina Cantarellas, Miquel Fullana, Jaume Oliver, Felisa Forteza i Gori Mir.



nari del naixement de Guillem Forteza, constitueixen una avinentesa no sols per a la celebració sinó també per a la reflexió sobre la gènesi d'aquests espais, concebuts per viure, per aprendre, per madurar i per con-viure.

L'any 1992 es compleixen cent cinquanta anys de la creació de l'Escola Normal, dita Seminari de Mes-tres, a Palma (curiosament situada a pocs metres d'on ara ens trobam);

— cent vint de la creació de l'Escola de Magisteri Femenina al carrer de La Puresa;

— cent de la publicació de la interessantíssima obra de l'enginyer Eusebi Estada i Sureda, **La ciudad de Palma. Su indústria, sus fortifi-caciones, sus condiciones sanita-rias y su ensanche, con un apéndice sobre las condiciones que han de reunir las viviendas para ser salubres**;

— cent de la publicació de la transcendent, en el món educatiu, obra de Miquel Porcel i Riera, **Los trabajos manuales en la Escuela Primaria. Memoria dirigida a la Excm. Diputación Provincial de Baleares por el que fue comisiona-do a Nääs**, fruit del seu viatge a Suècia;

— noranta de l'inici de l'enderrocament de les murades de Palma, que possibilità l'Eixample de la ciutat;

— vuitanta de la inauguració de l'Escola Graduada, fruit d'una política educativa molt capdavantera de l'A-juntament de Palma promoguda pel batle liberal, Lluís Alemany i Pujol;

— setanta-cinc de la inaugura-ció dels magnès edificis de l'Institut d'Ensenyament Mitjà, Escola de Comerç, Escola d'Arts i Oficis i Escola de Magisteri, tant aquella (l'Escola Graduada) com aquests, edificats en terrenys provinents de l'enderrocament de les murades;

— setanta-cinc de la col·legiació de Guillem Forteza com a arquitecte.

Facem ara una referència explí-cita a la tasca de Forteza com a ar-quitecte escolar. Ja hem dit que ha-via estat nomenat l'any 1921 Arqui-

tecte Director de Construccions Escolars de l'Estat a Balears. Aquest càrrec, que conservà tota la vida, possibilità que la pràctica totalitat (encara que no totes absolutament) de les escoles edificades a les Illes Balears fossin obra seva. A aquesta ingent activitat cal associar l'Inspec-tor d'Ensenyança Primària, Joan Capó i Valldepadrinas, pel que fa als aspectes pedagògics, legals i de pro-

En el decurs de la seva
vida, entre edificis nous i
adaptacions o reformes,
Guillem Forteza signà
ben a prop del centenar
de projectes d'edificis
escolars en el conjunt
de les illes Balears.

moció institucional, i a Miquel Fullana i Llompart, dibuixant artístic i cap del despatx de Forteza, pel que fa als aspectes tècnics i sovint de se-guiment de les obres.

Es distingeixen clarament dues èpoques en la tasca de Forteza com a arquitecte escolar: els anys vint i l'època de la Segona República.

Efectivament, la reunió de tots els batles de les Illes Balears, convo-cada pel Governador Civil Pere Llo-sas, encara que promoguda per Joan Capó, celebrada dia 10 de juny de l'any 1926 al Museu Pedagògic Pro-vincial, situat aleshores a l'edifici de la Misericòrdia, posà en marxa un ambiciós pla d'edificació d'escoles i de creació de noves unitats escolars, absolutament necessari i urgent. Segons el mateix Joan Capó, a les Illes Balears hi havia una escola cre-ada per cada 1.400 habitants, mentre la mitjana a la resta de l'Estat era

una per cada 700; de fet, l'any 1926, els edificis escolars construïts per a tal fi no arribaven en el conjunt de les Illes Balears a la dotzena. Gui-llem Forteza exposà durant aquesta magna assemblea, així fou qualifi-cada aquella reunió, els diferents models d'edifici escolar que s'havia de construir en cada cas.

D'aquest pla en foren fruit, entre moltes d'altres, les escoles de Bunyola, Maria de la Salut, Sa Pobla, Muro, Petra, Andratx, Puig-punyent, Santa Margalida, Vallde-mossa, Vilafranca, Marratxí -Pont d'Inca, Pla de Na Tesa, Sa Cabaneta, Pòrtol- Manacor -Espinagar, Puig de l'Anar, Els Fangars-, Santanyí, Sant Joan, Costitx, Son Carrió i Son Ser-vera.

Durant la Segona República s'intensificava, en un context ideolò-gic que prioritzava l'educació públi-ca, la política de construccions esco-lars. D'aquest moment són les esco-les de Forteza a Palma: Jaume I, Son Espanyolet, Cecili Metel, Finestres Verdes, La Soledat, Coll d'En Rebassa, Sant Jordi, Es Vivero, Son Serra, etc. . . i a pobles: Algaida, Santa Maria, Esporles, Selva, Sineu, Felanitx i les escoles del mateix municipi, Son Mesquida, Son Calde-ró, Son Valls, Son Prohens, Es Carritxó i Porto Colom, Campos, Llucmajor, Montuïri, Ciutadella de Menorca, diverses escoles d'Eivissa: Vila, Sant Antoni, Sant Joan, Sant Josep i Santa Eulària, etc. . .

Són ben clars els dos estils d'escoles de Forteza: un primer, re-gionalista amb influències del Renai-xement italià (recordau els tres arcs tan característics) present a les esco-les de Santanyí, Sa Pobla, Muro, Valldemossa, Bunyola, Vilafranca, etc. . . i un segon, funcionalista, pre-sent a les escoles de Montuïri, Lluc-major, Son Espanyolet, Selva, etc. . .

En el decurs de la seva vida, entre edificis nous i adaptacions o reformes, Guillem Forteza signà ben a prop del centenar de projectes d'edificis escolars en el conjunt de les Illes Balears, fet que el conver-



teix en l'arquitecte escolar per excel·lència d'aquesta Comunitat Autònoma. Per una ironia de la Història, però, encara és el moment que algun centre escolar, de qualsevol nivell educatiu de les Illes Balears dugui el seu nom. Seria una bona forma de celebrar el centenari del seu naixement corregint aquesta injustícia.

Per tal de conèixer més la seva vida i la seva obra, senyores i senyors, hem estat convocats a aquesta taula rodona. Amb l'agraïment de la Conselleria de Cultura, Educació i Esports vers els participants, pas a continuació a fer una molt breu presentació de cada un d'ells.

* Felisa Forteza Steegmann, Professora titular de la UIB de Llengua i Literatura anglesa. La seva presència aquí obeeix al fet d'ésser neboda i fillola de Guillem Forteza, filla de Miquel Forteza. Es referirà a diversos aspectes biogràfics i familiars.

* Miquel Fullana i Llopart, dibuixant artístic. Fou col·laborador de Guillem Forteza i cap del seu despatx des de 1922. Des de l'any 1942 fins al 1957 regentà un taller d'escultura decorativa en pedra. Fou Secretari d'Obra Cultural Balear de 1962 fins al 1972 i President de la Societat Arqueològica Lul·liana del

1984 fins al 1988. És autor del **Diccionari de l'Art i dels Oficis de la Construcció**, diverses vegades reeditat. L'any 1986 rebé el Premi Jaume I d'actuació cívica ciutadana.

* Catalina Cantarellas i Camps, Catedràtica d'Història de l'Art i Directora del Departament de Ciències Històriques de la UIB. Prolífica conferenciant, publicista i investigadora, autora de diverses publicacions sobre Arquitectura Contemporània a Mallorca i reponsable de nombroses activitats pròpies del seu càrrec.

* Gregori Mir i Mayol, doctor en Dret i historiador, ex-senador, conferenciant i publicista, autor de diverses publicacions sobre Literatura, Dret i Societat, i del llibre **El mallorquinisme polític (1840-1936)**, ja reeditat.

* Damià Pons i Pons, Professor d'Institut i de la UIB de Literatura Catalana, investigador incansable i

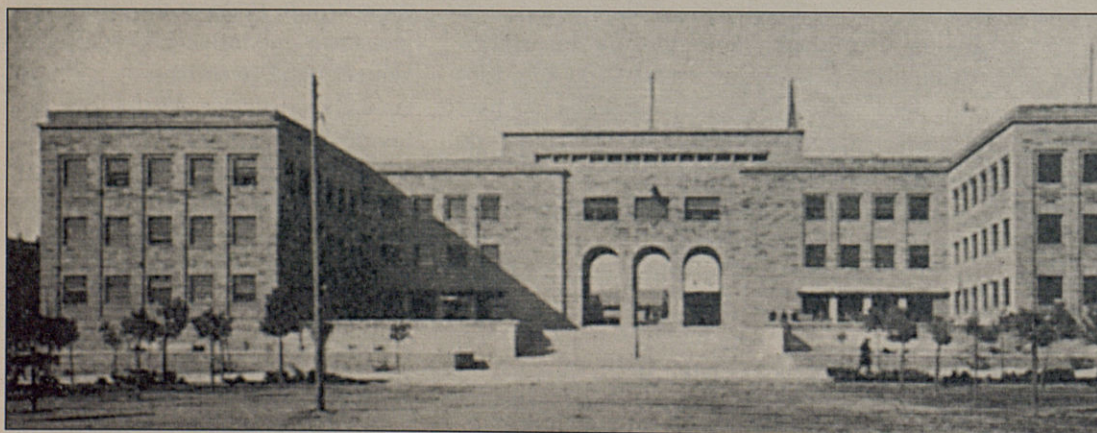
poeta, autor de diverses publicacions sobre literatura i societat en el segle XX a Mallorca, i animador d'innombrables iniciatives culturals.

Estava prevista la participació de Miquel Seguí i Aznar, professor titular d'Història de l'Art de la UIB, estudiós de l'obra de Forteza, autor de diversos articles sobre l'arquitecte mallorquí i editor l'any 1984 dels dos volums **Estudis sobre arquitectura i urbanisme** que contenen una important mostra de l'obra escrita de Guillem Forteza, a la qual hi anteposa un interessant estudi preliminar. Obligacions pròpies del seu càrrec fora de Mallorca han motivat la seva absència. També estava prevista l'assistència, encara que preferí no constar en el programa, del Sr. Gabriel Alovera, del Sr. Gabriel Alovera, arquitecte, urbanista i escriptor, que prengué part en alguns projectes de Forteza, per exemple de l'edifici on ara ens trobam, i coneixedor molt

qualificat de la seva obra. L'edat i la salut no han permès la seva presència i la seva, sens dubte, excepcional aportació. A tots ells moltes gràcies i començam ja el primer torn d'intervencions. □



Escola de Bunyola, d'estil regionalista amb influències del Renaixement italià.



Grup escolar "Jaume I" (Ciutat), presidit per la funcionalitat.



Felisa Forteza i Steegmann: Aspectes biogràfics i familiars

Ja que a continuació es parlarà de la vida, el pensament i l'obra de Guillem Forteza, jo em limitaré a esbrinar alguns records, en part recollits pel seu germà Miquel a l'escrit inèdit que titulà **Del meu temps**.

En Guillem va morir a la casa del carrer de Sant Bartomeu, on també va néixer. Hi tenia el seu despatx de feina i hi va viure tota la vida. La casa pertanyia a la família materna, i ell va dirigir les obres d'adaptació i remodelació, sobretot de l'entrada, a la qual va donar l'aire de pati mallorquí. El 31 de maig de 1943, mesos abans de la seva mort esdevinguda durant l'octubre, havia tornat de Barcelona, on havia passat una temporada a la Clínica Pedralbes, afectat d'una profunda depressió que arrossegava d'anys enrera. Mai no es va poder recobrar de la tensió provocada per la repressió contra els signants del Manifest a la primavera del 1936, i per les conseqüències de la Guerra Civil, que varen suposar el silenciament dels seus ideals culturals i polítics, pels quals havia lluitat des de la seva joventesa. I es va retirar a l'exili interior.

El 18 de juliol el va agafar a Marsella. Viatjava sovint a França, perquè era membre de la Societat Francesa d'Urbanistes i de l'Institut d'Art i Arqueologia de la Universitat de París, ciutat on pronuncià diverses conferències. Precisament la meua mare, les meves germanes i jo ens vàrem reunir amb ell quan sortírem de Barcelona, on ens va sorprendre la guerra i, plegats, tornàrem a Mallorca en vaixell. Record perfectament l'alegria amb què ens va rebre i l'entrenyable que fou amb nosaltres durant els deu o dotze dies que vàrem haver de passar a Marsella.

Com que vivíem replà per replà, el contacte amb ell era quasi diari. El meu record és el d'una per-



Felisa Forteza i Steegmann.

sona afable, que ens feia bromes i amb la qual m'agradava estar. El record, especialment, malalt durant els darrers mesos de la seva vida, a la finca del Rafal o a la casa de Palma, o quan el P. Miquel Batllori, jesuïta, que tenia una gran amistat amb ca nostra, li va administrar els Sagraments.

Per part de pare, la família era originària del carrer d'En Cirerol, cantonada de la Bosseria, i els deien Querols de mal nom, com encara la gent gran coneix l'actual farmàcia Fornés, de la qual l'oncle Ignasi era l'apotecari. El pare, Bartomeu, s'havia fet notari a València, però mai no va exercir. Sabem que era bon dibuixant, igual que el padrí Ignasi, que feia dibuixos a ploma. Tocava el piano i l'harmòni i era afeccionadíssim a l'òpera, afecció que varen heretar els tres fills. Va

morir quan En Guillem tenia tan sols 9 anys, però sens dubte, les seves qualitats artístiques influïren en el fill, que ja des d'al.lot dibuixava molt i bé.

La mare, Aina, era una pobila rica. Va heretar el patrimoni d'una sèrie de ties fadrines. Posseïa, entre d'altres coses, l'Hort de Sant Llätzer, avui part alta del carrer Aragó, Faust Morell i el mateix carrer de Sant Llätzer. Part també de l'Hort és l'actual Plaça de les Columnes o Plaça Rodona dissenyada per En Guillem. Tenia una personalitat molt definida. Era de Ciutat però es va criar al poble de Santa Maria i va anar a costura a l'escola del poble, on va rebre tan sols una educació primària. *"Per no haver passat de les quatre operacions",* escriu el meu pare, *no va poder comprendre mai què podíem estudiar nosaltres més de matemàti-*



ques al batxiller i, sobretot, a les nostres carreres". Però, vídua de molt jove, va tenir l'empenta d'estimular els fills cap els estudis superiors i, probablement, crear un cert ambient de curiositat cultural a casa seva. No ho sé, però el cert és que els fills l'admiraven profundament i la respectaven d'una manera gairebé exagerada. En una ocasió, qualcú li va dir que els Rotaris, als quals pertanyia En Guillem, tenien connotacions maçòniques. Va agafar el fill i li va dir: "Ara mateix te' n vas a esborrar de Rotary i no tornis a ca nostra fins que ho hakis fet". En Guillem va complir tot d'una les ordres de la mare.

De la infantesa d'En Guillem, el seu germà Miquel recull alguns records, part dels quals no resistesc la temptació de llegir aquí: "D'al·lot era molt plorador i encaradís, i els diumenges, en el Rafal, no hi havia manera de fer-lo callar, quan nosaltres anàvem, en el carretó, a l'ofici a la Vileta. . . Sempre tenia una gana desesperada i això li produïa unes diarrees espantoses". I continua: "En Guillem va esser desgraciat amb les dides. En va arribar a tenir set. Una d'elles va venir carregada de ronya i ens va empestar a tots. Valga que una dona mig curandera ens va aplicar un oli que feia una olor terrible i ens curà sense fe venir el metge. Una altra era porrerenca i era repel·lenca de tot. Sempre deia: no vols brou, set escudelles. I encara tenia la qualitat d'esser corredora dins un sac".

La família repartia els estius entre la finca del Rafal, situada a l'actual Vivero i la casa de Santa Maria. Sempre varen sentir una estimació especial vers aquest poble ple de records, i, avui, el carrer duu el nom de Guillem Forteza, Arquitecte.

Els tres germans, Miquel, Guillem i Bartomeu, anaren a l'escola de Don Pep Llobera. Sobre aquest punt diu mon pare: "Llavors, encara eren molt pocs els col·legis masculins d'ensenyament primari que admetessin la mescla d'al·lots nostres i de

fora carrer. Vaig estar a punt de que els meus pares me posassin a l'escola que l'ex-pilot D. Francèsc Taron-gí tenia just per a descendents de conversos. Però en aquell temps, començava a tenir molta fama el col·legi del jove mestre D. Pep Llobera i Martorell, i a la seva escola ja s'admetia la mescla. Els meus pares optaren per aquesta escola mixta del carrer d'En Carrió, nº 3. El batxiller el vàrem cursar a l'Institut Balear, antiga residència dels jesuïtes de Montission"

En Guillem mai no
es va poder recobrar
de la tensió provocada
per la repressió contra
els signants del Manifest
a la primavera del 1936.

Dels anys d'En Guillem a Barcelona, essent estudiant a l'Escola d'Arquitectura, recull el testimoni d'un company: "El recuerdo retrocede hoy hasta encontrarle en la sala de proyectos de la Escuela, o en las salas del viejo Ateneo de la calle Canuda, o por el Paseo de Gracia con su sombrero hongo y bastón de mano, siempre enzarzado en la vida social y civil, en el arte, la música, las letras y la política, todo ello en desacorde con su reposado aspecto y la lentitud de sus movimientos."

Acabada la guerra, va retornar a Palma, i aquí hi va viure sempre, i va desenvolupar la seva activitat, tan sols interrompuda pels freqüents viatges a la península i a l'estranger, sempre obsessionat pel futur de la seva ciutat.

Poc després de la seva mort, els amics li dedicaren un homenatge pòstum, que va consistir en una sèrie de peces poètiques, que no pogueren, com se suposa, esser impreses, però que es recolliren mecanografiades. S'insistia tan sols en els valors de Guillem com a home i com a artista, però soterradament es feien al·lusions als seus ideals i patiments. Maria Antònia Salvà el proclamava "alt en la idea, franc en l'amistat". En Guillem Colom el proposava com a constructor de pedres i d'idees a la seva ciutat:

*Has mort, amic, més has deix bastida
la ciutat ideal dels teus ensomnis:
i com palpita, fresca i tendra encara
sota les teves mans que la mort tanca
amb el gest greu de l'eternal fatiga!
L'or, l'argent, el vori i l'alabastre,
el pòrfid, el jacist, la calcedònia,
tot per tu era poc per abastir-la.*

Miquel Ferrà l'arribà a invocar com a patró dels intel·lectuals mallorquinistes, sumits dins ombres denses:

*Resta només l'estrella
dels teus ensomnis alts,
resta l'idea bella
en pedres immortals.*

*Entre les ombres denses
ell ens darà claror
i contra defallences
seràs nostre patró.*

I acabaré amb part del **La-ment** del seu germà Miquel, també amb motiu de la seva mort:

*Jo vull sentir el batec del cor,
que no vull abjurar de sa promesa,
mentres sa terra estava encesa
de traïdora malvestat.
Tengui l'amor el seu regnat,
damunt les torres que ell alçava
i sobre el mirall de la mar blava,
hi fructifiqui sa llavor,
dins les entranyes del dolor. □*

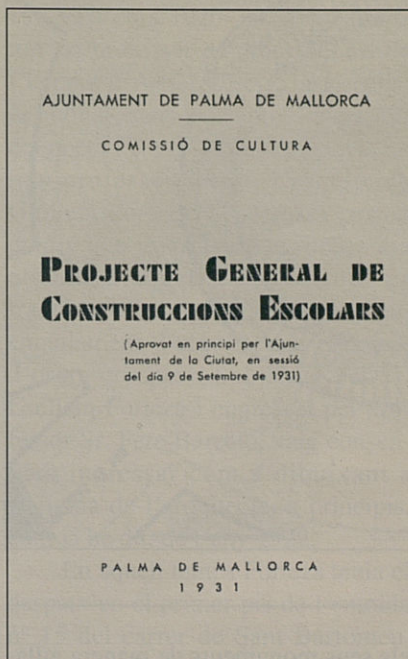


Miquel Seguí i Aznar: La tradició constructiva del país

L'obra del Forteza dels primers anys, tant en la seva vessant arquitectònica com literària, s'inscriu en el Noucentisme, moviment cultural que tengué el seu desenvolupament a Catalunya a principis de segle.

Els primers contactes de Forteza amb la cultura catalana, d'una forma directa, es produeixen en una data molt primerenca, ja que, quan finalitza el batxillerat a l'Institut de Palma es trasllada a Barcelona. Allà cursa els estudis a l'Escola d'Arquitectura, coincidint amb els darrers anys de la denominada, per Gabriel Alomar, època heroica de l'arquitectura catalana, època dels il·lustres investigadors -Gudiol i Puig i Cadafalch- i de les grans col·leccions d'art -Plandiura, Santiago Russiñol-. En els seus projectes de carrera i en les seves primeres realitzacions professionals, s'observa, com és natural, l'influx del professorat de l'escola, entre els quals es comptaven Pere Domènech i Roura, Francesc de Paula Nebot, Félix de Azúa i Eusebi Florensa, tots ells ben significatius dintre de posicions acadèmiques basades en el llenguatge del classicisme; en aquesta línia se situaria un projecte de museu i un altre d'hospital, realitzats durant el curs 1915-1916. Nogensmenys, tal vegada sigui major, en el seu primer període, l'influx de l'arquitectura catalana noucentista en la seva vessant més barroquitzant, representada per Goday i Puig i Cadafalch, que es veu reflectida en la desapareguda Casa del Poble (Carrer Reina Maria Cristina-Hermanos Barbarà. 1919-1924), una de les primeres obres de certa importància projectades per Forteza després d'obtenir la titulació professional el novembre de 1917.

Tanmateix, ja en aquests primers anys comença a gestar-se en ell un estil propi arrelat en l'arquitectura



tradicional mallorquina, que interpretaria d'una forma personal i moderna. Aquesta recerca de solucions a l'arquitectura autòctona s'inscriu en la tendència arquitectònica que es coneix com l'arquitectura del Regionalisme. Forteza se separà poc a poc de les obres dels primers anys, tractant de definir allò que posteriorment es coneixeria com "estil mallorquí", llenguatge que seria utilitzat pels arquitectes locals de generacions posteriors. En aquesta recerca es veié la necessitat d'estudiar en profunditat els monuments del passat, com ho palesen el gran nombre de publicacions sobre diferents aspectes de la història de la nostra arquitectura, per així desentramar l'origen i la continuïtat de la tradició artística de l'Illa.

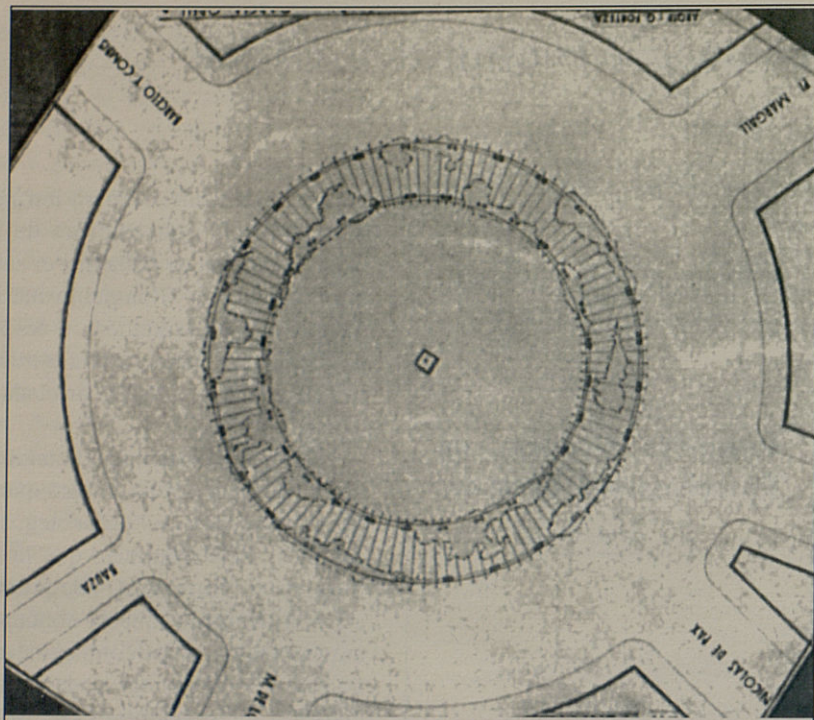
Per a Forteza la tradició constructiva del país era eminentment gòtica. Els arquitectes mallorquins del segle XIV es comptaven entre els més destacats mestres del gòtic. No era possible desviar-se d'aquesta tradició constructiva i allà hi havia, al

seu mode de veure, el mèrit intrínsec dels anònims constructors de les cases senyorials de l'Illa: haver sabut adaptar la gràcia i l'ampul·lositat i el senyoriu del renaixement, i després la llibertat del barroc, a una estructura gòtica tradicionalment arrelada en el país.

Forteza va voler ser el continuador d'aquesta tradició, encara que no des de la postura de l'arqueòleg, sinó des de la de l'arquitecte que la sap interpretar lliurement, adequant-la als nous temps. Aquesta concepció arquitectònica, on es compaginava la tradició i la modernitat, podem apreciar-la a les seves obres de l'etapa regionalista, tals com el Palau Marivent, el convent de les religioses Saleses, la residència dels germans Ballester i la casa del Dr. Ferrando a Montuïri.

A la darrera etapa de la seva activitat professional, els freqüents viatges a l'estranger el posaren en contacte amb les obres i els escrits dels arquitectes que preconitzaven el funcionalisme, circumstància que originà un nou canvi en la seva evolució artística. Aquest canvi d'orientació, no tan sols es va veure reflectit a la pràctica de l'activitat arquitectònica -que podem apreciar en els projectes de grups escolars de Felanitx, Selva, Montuïri, i Estanilao Figueras-, sinó també a la seva activitat teòrica i divulgativa.

Ara bé, com si presentís que hi havia algun perill en rompre definitivament amb la tradició, no va voler seguir de manera exclussiva pel camí del funcionalisme, i realitzà també en aquest període algunes obres dintre del regionalisme, com l'oratori de les Mines de Son fe, el xalet per a Raimundo Fortuny a Valdemossa, el projecte de palau per a Joan March Ordines a Palma i la casa per a Rafel Feliu al carrer Sant Bartomeu de Palma.



Projecte de la plaça Garcia Orell.

Si important fou la seva activitat com a arquitecte, també destacable fou la seva tasca com a urbanista. En aquest aspecte l'arquitecte mallorquí rebé fonamentalment dues clares influències, que es succeeixen cronològicament, com podem comprovar en els seus escrits sobre el tema. La primera, que correspon als anys inicials, és la de l'urbanisme austríac de finals del segle XIX, i més concretament les idees de Camillo Sitte, mentre que la segona es refereix a les propostes de Le Corbusier i del racionalisme centre-europeu.

A *L'art de construir les ciutats i la reforma de Palma* -opuscle publicat poc després de finalitzar els estudis- Forteza se'ns mostra partidari de l'aplicació dels principis sobre planificació urbana defensats per Sitte. De Sitte, Forteza en prendrà la concepció artística de l'urbanisme, que es pot sintetitzar en la idea que l'urbanista no és tan sols un tècnic sinó també un artista; en prendrà també l'interès per conservar els ambients de les ciutats antigues, no pas exclusivament preservant només

els seus monuments de manera aïllada, sinó també enfrontant-se a la rigidesa de les proposicions dels enginyers o "higienistes"; i, per últim, la recerca de solucions, en l'estudi del passat, per a l'urbanisme del present.

Posteriorment rep l'influx de les aportacions del Moviment Modern sobre el problema de la vivenda i ciutat funcional. Forteza assisteix al Congrés Internacional d'Urbanisme, celebrat a Berlín el 1931, on es comencen a plantejar algunes qüestions que seran tractades més tard en el IV Congrés CIAM, celebrat l'agost de 1933 a bord del Patri, entre Atenes i Marsella, les conclusions del qual, no divulgades fins la publicació de *La Carta de Atenas*, foren donades a conèixer parcialment a Espanya pels membres del GATEPAC, a través de la revista "A.C.". A elles s'afirmava que els punts claus de l'urbanística consistien en quatre funcions: "*habitar, trabajar, descansar (en el tiempo libre), circular*".

Forteza començà a tractar de la zonificació de la ciutat cap a 1930,

com una qüestió d'urbanisme elemental, a la qual faria referència sovint en els seus escrits posteriors. A *La urbanització de Palma. Ciutat antiga i ciutat moderna*-conferència llegida a l'Ateneu de Palma i publicada com a opuscle per l'impremta Soler Prats- en referir-se als defectes de l'eixample de Calvet assenyalava que per als "urbanistes incipients de començ de segle era ya criteri elementalíssim que en el mateix pla d'eixample s'havien de marcar i delimitar, prèviament a tota construcció, el que s'anomenen «zones urbanes» puix és precís «subordinar» sempre unes coses a les altres i si no volem emprar el mot subordinar, perquè tot us sembli important, podem dir que cal «enllaçar» lògicament els diversos organismes, els serveis de la ciutat: és a dir, s'ha de «distribuir»."

Forteza propugnava doncs la divisió de la ciutat en zones funcionals ben delimitades -la residencial o dormitori, la de treball i la d'esbarjo- encara sense especificar els emplaçaments concrets. També era partidari, com els racionalistes, de la utilització de la casa bloc amb la fi d'abaratir costos per a solucionar el problema de l'habitatge. No obstant això, la seva concepció de ciutat diferia bastant de l'urbs funcional -socialment igualitària- els principis de la qual serien recollits posteriorment a *La Carta d'Atenes*, ja que es feia evident l'estratificació social de la població en l'establir-se diferents subzones de l'àrea residencial, a les quals s'emplaçaven distintes tipologies d'habitatges, d'acord amb el nivell econòmic dels seus ocupants. El model propugnat per Forteza recordava en alguns aspectes -com la qüestió de la zonificació-, més que no pas la ciutat propugnada pel Moviment Modern, el model de creixement metropolità de Burgess i el sectorial de Hoyt dels anys vint, on es dividia la ciutat funcionalment, però jerarquitzant les zones residencials. □



Miquel Fullana i Llompart: Un dibuixant a l'oficina de l'arquitecte

Constitueix una gran satisfacció per a mi poder participar en els actes que la Conselleria de Cultura, Educació i Esports ha organitzat per celebrar l'efemèride del centenari del naixement d'un excel·lent professional i il·lustre patrici, l'arquitecte Guillem Forteza i Pinya. I això per dues raons: una, perquè dels vint-i-sis anys d'exercir Forteza la seva professió, jo hi vaig prendre part durant una vintena, col·laborant-hi; l'altra, perquè el fet d'haver conegut Forteza, canvià el rumb que jo m'havia traçat amb il·lusió durant l'adolescència, mirant cap al pervenir de la meua vida: jo volia ésser artista pintor. Però no puc queixar-me. He viscut gràcies a Déu, molts d'anys, guanyant-me honestament la vida, treballant amb gust dins el camp de dues de les Belles Arts: l'Arquitectura i la Pintura.

Vaig començar la meua col·laboració amb Guillem Forteza l'any

1922. El curs 1920-21 havia substituït al professor de dibuix lineal de l'Escola d'Arts i Oficis, just acabat de jubilar, senyor Miquel Penya, fill del poeta Pere d'Alcàntara Penya, un nou professor interí: l'arquitecte Guillem Forteza. S'interessà per un dibuix que jo estava fent, doncs era alumne d'aquell Centre, i que es tractava d'una planta i alçat d'un entaulament d'arquitectura clàssica, d'ordre compost. Sol·licitat pel Sr. Guillem Forteza i engrescat pel professor Sr. Pere Barceló, vaig consentir a ingressar com a dibuixant a l'oficina de l'arquitecte, a principis, com ja he dit, de l'any 1922.

En aquell temps Forteza tenia el despatx en el primer pis de l'entrada nº 15 del carrer de Sant Bartomeu, però es comunicava interiorment amb el pis principal de l'antiga casa senyorial mallorquina, nº 17, cantonada amb la plaça de Tagamanent. La casa era propietat de la seva

mare, la senyora Aina Pinya Cortès, vídua, amb la qual ell vivia perquè encara era fadrí. Guillem Forteza, d'edat, em guanyava de tretze anys justos, ja que coincidíem en fer els anys el dia 9 de març. Vaig saber que tenia dos germans: el major, Miquel, era Enginyer de Camins, Canals i Ports, i exercia a Barcelona; el més jove, Tomeu, estudiava la carrera d'Enginyer Agrònom.

Malgrat que la meua tasca era de dibuixant, Forteza em donà, amb el temps, més responsabilitats, motivat per les seves múltiples ocupacions i per la seva manca de salut; i tranquil·litzat, d'altra banda, perquè devia comprovar en tot moment la meua competència per dur a terme allò que em comanava. Al llarg del temps, entre el mestre i el deixeble hi anava creixent una plena confiança i una sincera i respectuosa amistat. A vegades les visites a les obres en construcció les fèiem ple-

Miquel Fullana i Llompart, i Jaume Oliver i Jaume.





Escola de Vilafranca de Bonany, amb els tres arcs italianitzants característics.

gats. La qual cosa m'agradava, posant atenció a les converses entre ell i el mestre d'obres sobre determinats treballs o d'un problema per resoldre. A l'oficina, durant el curs d'un projecte d'edifici, sobre la taula de dibuix, en el traçat de la distribució de les primeres plantes o en la composició de la façana, jo em permetia opinar sobre la cosa que s'havia de resoldre, dibuixant-ho, però sovint prevalia la seva convincent indicació sobre el meu dibuix. Home de gust i de vasta cultura, sabia escollir, d'entre dues obres d'art, la millor.

Al llarg de l'exercici de la seva carrera, Forteza projectà moltes i molt variades obres; no oblidem que, a més dels encàrrecs dels seus clients particulars, havia d'atendre les responsabilitats dels càrrecs d'arquitecte escolar, arquitecte diocesà i arquitecte municipal de Ciutat.

Entre els projectes que puc recordar, esmentaré els més representatius o interessants per algun motiu. Per exemple i per començar, la Casa del Poble (donada pel ric financer Joan March i Ordines als obrers de la Unió General de Treballadors), la Capella de les Monges Reparadores del carrer de Campaner, els magatzems de l'empresa Alzamora, S.A., i

Al llarg de l'exercici
de la carrera,
Forteza projectà moltes
i molt variades obres,
a més, havia d'atendre
els càrrecs
d'arquitecte escolar,
arquitecte diocesà i
arquitecte municipal
de Ciutat.

el Convent de les Saleses.

Vaig anar coneixent els mestres d'obres que feien les nostres obres, diversos arquitectes més i d'altres professionals de les Belles Arts i de la construcció. Els mestres d'obres més coneguts per mi foren: mestre Antoni Torrents, mestre Miquel Sans, mestre Francesc Bujosa, mestre Mateu Barrera, etc., i d'altres professionals, l'escultor Miquel Sacanell, els ebanistes Isidre Ripoll i

Miquel Morey, el ferrer Miquel Parets, el picador mestre Joan Castelló. També no hi serà de bades fer constar que a la Diputació Provincial hi havia un bon delineant, Antoni Jiménez i Vidal, el qual, a més d'haver treballat els capvespres amb l'arquitecte Reynés, mort aquest, treballà a les oficines particulars dels arquitectes Bennazar i Aleñà i, també, quan

podia, anava els vespres a l'oficina de Guillem Forteza fins l'any 1923, on el vaig conèixer i simpatitzàrem.

Els arquitectes establerts a Ciutat l'any 1922 eren: Gaspar Bennazar Moner i Jaume Aleñà Ginard, arquitectes municipals de Ciutat; Francesc Roca Simó, Josep Alomar i Bosch, arquitecte de la Diputació Provincial, Josep Oleza Frates i Carles Garau Tornabells. L'arquitecte Guillem Reinés i Font justament morí l'any 1918, víctima del grip, i Forteza rebé molts dels seus clients, entre d'altres, l'esmentat financer Joan March.

Del Palau Marivent, a més de dibuixar diversos elements, vaig fer un avantprojecte, que Forteza acceptà, de la portalada de l'entrada al recinte o clos de Marivent, des de la carretera. D'entre la gran quantitat d'edificis de Ciutat projectats per Forteza, puc recordar: edifici propietat del Sr. Esteva Moragues (cantonada 31 de desembre amb Comte d'Empúries); clíniques dels Drs. Munar (carrer Arxiduc Lluís Salvador), García Peñaranda (als afores), Ferrando, etc.; edifici propietat del Sr. Jordi Aguiló i Cetre (cantonada Avinguda Alexandre Rosselló amb Carrer Costa i Llobera); edifici pro-



pietat del Sr. Sebastià March Estelrich (cantonada Arxiduc Lluís Salvador amb Antoni Rosselló i Cazador); edifici propietat del Sr. Muné Sugranyes (carrer de Pere d'Alcàntara Penya); reforma i ampliació de la casa de la Marquesa de Zayas (carrer d'Alfonso XIII, km. 4,900, Corb Marí); edifici propietat del Sr. Joan Ferrer i Ginard (cantonada Faust Morell amb Marian Aguiló); projecte d'una adoberia de pells al Molinar (propietat del Sr. Joan Roca i Deyà); edifici a la Plaça de Santa Eulària (entre els carrers dels Fideus i de Jeroni Amengual), etc. . .

La construcció d'escoles constitueix un apartat molt especial. Sota l'assessorament tècnic de l'Inspector de Primera Ensenyança, Sr. Joan Capó i Vallsdepadrinas, i tenint en compte les característiques de cada poble o solar, si es tractava de Ciutat, foren molts els edificis escolars projectats per Forteza i dels plànols dels quals jo n'era el responsable. Puc recordar les escoles següents, cada una amb una història especial segons les característiques de l'Ajuntament corresponent: Bunyola, Valldemossa, Vilafranca de Bonany,

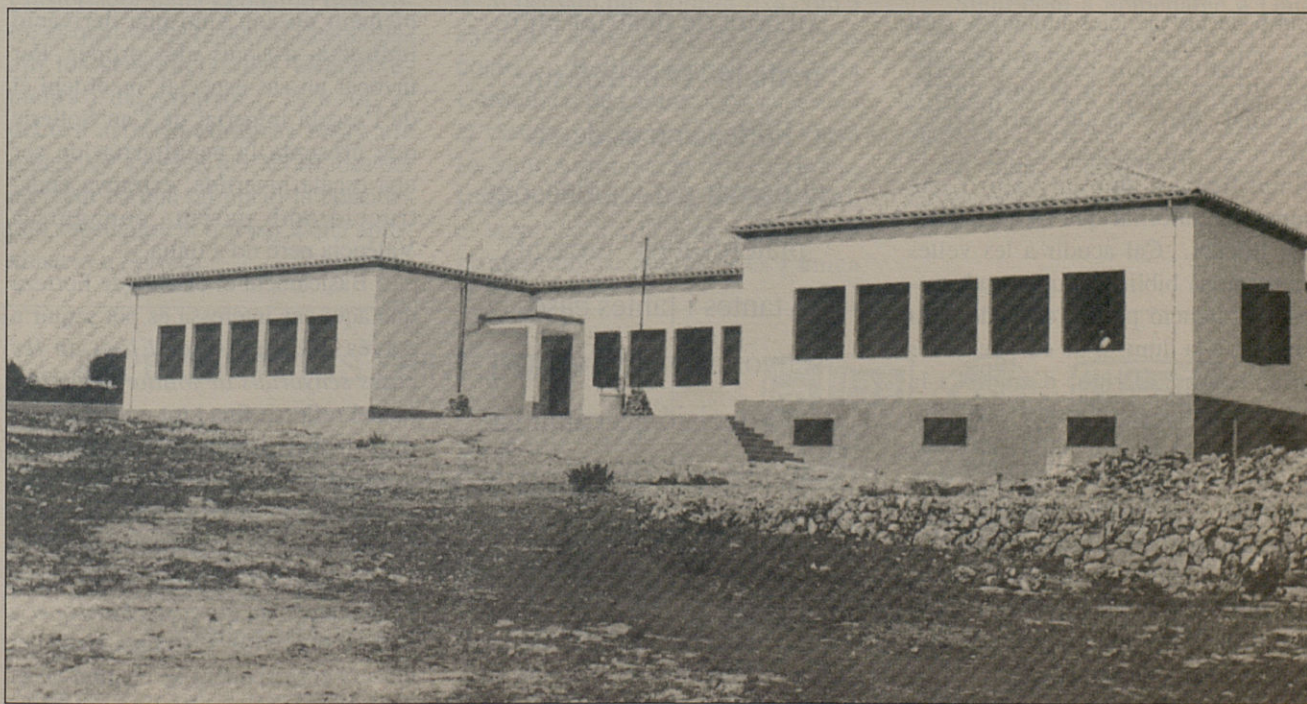
Sa Pobla, Santanyí, Maria de la Salut, Montuïri, Sineu, Lluçmajor, Esporles, La Murtera i Son Negre, a Manacor, Els Llombars, a Santanyí; Eivissa-Vila, i als municipis d'aquella illa, Sant Josep, Sant Antoni, Sant Joan, Santa Eulària; Ciutadella i Sant Cristòfol, a Menorca; a Ciutat, Son Espanyolet, Coll d'En Rebassa, Ses Finestres Verdes, Jaume I, segons plànols de l'arquitecte Rodrigo Poggio Lobón (per cert, en aquest darrer edifici esmentat vaig fer-hi una aportació tècnica, ja que replantejada l'obra i construïts els fonaments, l'arquitecte Forteza i el contractista, Sr. Joan Ferrer i Ginard, acordaren que jo hi passàs de tant en tant per si hi havia cap dubte per resoldre. A l'hora de construir la teulada que cobria l'edifici, vaig considerar que fer-la de dos vessants, talment com figurava en el projecte, seria una gran equivocació: les façanes resultarien, en conseqüència, d'aspecte baix. L'arquitecte Forteza acceptà la meua proposta: aixecar la façana i construir la teulada amb un sol vessant, cap a un terrat interior).

D'entre els exemples d'arquitectura religiosa de Forteza, vull

esmentar: l'Església d'El Molinar, la reforma de la Capella del Santíssim Sagrament a la Parròquia de Santa Eulària de Palma, ampliació de l'Església d'El Terreno, projecte de calzes d'estil modern per a l'Exposició d'Art Sacre a Gasteiz-Vitòria, reforma de l'Església del Monestir de La Real, etc.

D'entre les obres a alguns pobles, record: edifici a la Plaça de Lluçmajor, propietat del Sr. Antoni Ripoll; Banca March d'Inca; Xalet del Dr. Miquel Ferrando a Montuïri; avantprojecte del Cine Gacies de Sineu, etc.

Ara, en la celebració del centenari del naixement del qui fou il·lustre arquitecte, En Guillem Forteza i Pinya, vagi el meu profund agraïment en el record del seu mestratge, en la meua formació professional dins el camp de l'Art Arquitectònic, col·laborant amb ell durant vint anys, fins el 1943, any en què va morir, víctima d'una cruel malaltia que va enterbolir, en els seus darrers anys, amb penoses intermitències, la lucidesa de la seva intel·ligència. □



Escola de Portocolom (Felanitx). Any 1935. Una altra mostra de l'estil funcional de Forteza



Catalina Cantarellas i Camps: La tradició gòtica

Per diferents motius he decidit limitar la meua intervenció sobre la figura de Guillem Forteza a una qüestió molt concreta de la seva tasca com a historiador de l'arquitectura, la qual constitueix, des de la nostra perspectiva, la gran tesi historiogràfica per ell formulada.

L'esmentada qüestió es pot enunciar de la següent manera: en favor de les arrels gòtiques a l'arquitectura mallorquina, i per la dràstica reducció, en ella, de les influències derivades del llenguatge clàssic. Aquest enunciat trobà un compliment generalitzat però fou defensat i analitzat, amb molta cura, en la seva aplicació al programa de la casa senyorial o (palaciana o palatina) segons la denominació de Forteza.

No em semblà aquest un tema banal, no, a una època com l'actual en la qual la vulgarització i la frivolitat han envaït el camp de les ciències humanes, i on els antics sabers -entenent per tals els sorgits fins a la segona guerra mundial- han estat alleugerits i reactualitzats mitjançant la còpia i la simplificació, amb un valor i una suposada autoritat que freqüentment fan feredat. Cal acudir a les velles aportacions bibliogràfiques amb respecte i atenció per tal de poder així emular, a la llum, si de cas, de noves orientacions, el rigor d'anàlisi i la cura en una lectura crítica i interpretativa, que s'hi troben. I en aquest sentit Guillem Forteza n'és un bon exemple. Ell ens ensenyà a matisar l'ús dels termes «clàssic» i «italià» en la seva aplicació a la casa senyorial mallorquina; malgrat tot, la lliçó quedà oblidada i a un nivell divulgatiu els termes esmentats, amb el que comporten, segueixen vigents a



Catalina Cantarellas i Camps.

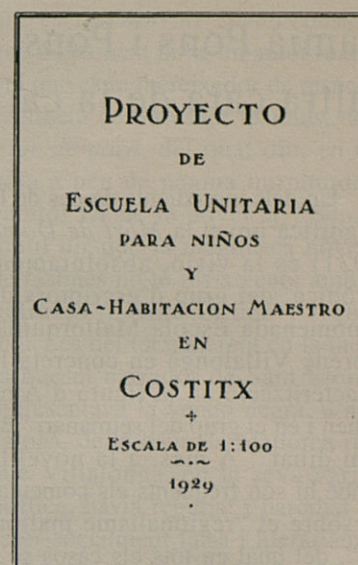
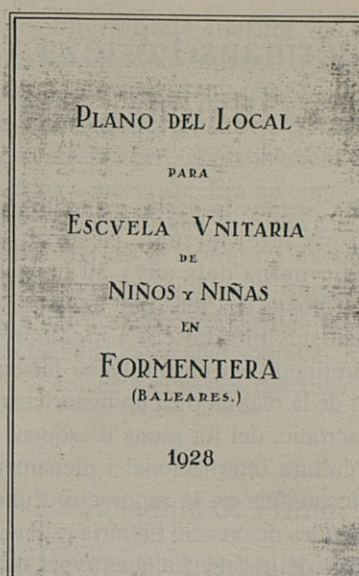
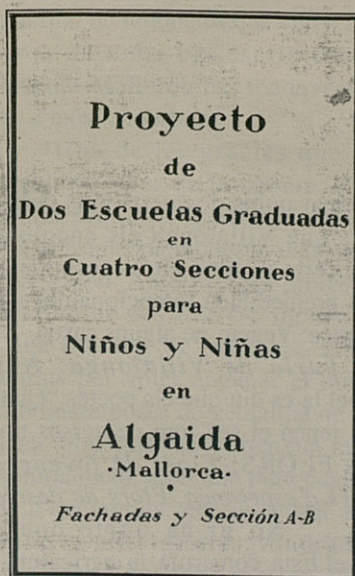
A l'hora de destriar entre
“tradició” i “italianisme”,

Forteza no es deixa
enlluernar per les finestres
“plateresques” presents
a tantes i tantes cases
senyorials mallorquines.
Amb decisió les cataloga
com allò que són: simples
decoracions.

l'hora de parlar de l'hàbitat senyorial mallorquí. Un hàbitat on alguns dels models suposadament clàssics possi-

blement no són sinó una derivació indirecta, d'accés més proper. Per invocar un cas especial, recordem el de l'escala imperial de Can Sollieric que presenta la peculiaritat de ser una escala invertida, extranya construcció amb parents coneguts a València però no a Itàlia.

Bàsicament el discurs de Forteza que aquí ens interessa es pot seguir a través del seu estudi *Elogi de les cases senyorials de Mallorca* (1924), també reflectit fins i tot en l'enunciat d'un treball inèdit: *El italianismo arquitectónico en Mallorca no está representado por sus palacios civiles, sino por la arquetípica iglesia y claustro de San Antonio de Viana, y las fachadas de las casas Massanet y Belloto* (c. 1940). Els punts claus del discurs corresponent se centren en el següent:



Portades de plànols d'edificis escolars.

1. En assenyalar com a definitiva una base constructiva dins l'arquitectura mallorquina que se sustenta i deriva de la tradició gòtica, i sobre la qual els elements d'influència italiana sols actuen epidèrmicament, o el que és el mateix: en la decoració, sense afectar al mòdul, l'estructura i la proporció, aspectes aquests cabdals en el Renaixement italià. Cal assenyalar que entenem el concepte de «renaixement» en el sentit de l'historiador italià Leonardo Benevolo, el qual abraça sota tal denominació les seqüències del «Renaixement» i del «Barroc», és a dir, el decurs artístic comprès entre els segles XV i meitat del XVIII, des del moment en què tal opció la considerem especialment útil per a una aproximació a Forteza.

2. A l'hora de destriar entre «tradicció», i «italianisme», Forteza no es deixa enlluernar per les finestres «plateresques» presents a tantes i tantes cases senyorials mallorquines. Amb decisió les cataloga com allò que són: simples decoracions. Ve a ésser la resposta a un tema que la Història de l'Art té aleshores plantejat, el dels codis, vies i peculiaritats d'assimilació del llenguatge clàssic a l'Europa no italiana.

3. Si pensam que Forteza fixa com a exemples d'influència italiana obres com Can Bellot (actual seu de la Conselleria de Cultura), o l'església i el claustre de Sant Antoni de Viana (o Sant Antoniet, avui visualment fragmentat) arribarem a entendre tot el significat de la seva anàlisi. La primera obra esmentada és l'única

que empra codis específics de derivació serliesca, absent a la resta dels programes senyorials. Pel que fa al cas de l'església de Sant Antoniet, pensem que és la primera derivació, en ple segle XVIII, del model de façana derivat d'*Il Gesù* de Roma, adaptat pel Barroc italià i per una part de l'europeu. Endemés concilia una construcció espacial, amb dues el·lipses, la de l'església i la del claustre, perpendiculars.

Sigui com a homenatge a Guillem Forteza aquest esbós d'una reflexió històrico-arquitectònica que ell planteja amb rigor i fugint del tòpic fàcil, encara avui vigent, del somni italià. I perquè el passat ens serveixi d'exemple. □

PAPERS PINTATS I PINTURES

Casa Pomar Flores

ARTICLES PER A ARTISTES
VASES I MOTLLURES

SANT MIQUEL, 77 - Telèfon 72 14 83 - Fax 71 93 12 - 07002 PALMA DE MALLORCA



MATERIAL DE BELLES ARTS

PELLETERIA, 21 SOL, 28 - Telèfon 72 28 59 - 07001 PALMA DE MALLORCA



Damià Pons i Pons: Els germans Forteza, l'altra cara de la caricatura villalonguiana

Un dels ingredients de pes de la magnífica novel·la *Mort de Dama* (1931) és la visió, absolutament paròdica, del grup d'escriptors de l'anomenada Escola Mallorquina. Llorenç Villalonga en concreta la caracterització en la figura d'Aina Cohen i en el grup del setmanari "Bé hem dinat". A més, a la novel·la també hi són freqüents els comentaris sobre el "regionalisme mallorquí", del qual en tots els casos se'n fan judicis negatius i desqualifica-

dors. Segons la versió villalonguiana, els intel·lectuals i escriptors mallorquins dels anys 20 haurien estat poca cosa més que un estol de localistes pintorescos i mediocres, entretinguts en un ruralisme falsejador de la realitat o en un historicisme anacrònic, del tot girats d'esquena a la cultura internacional i plenament autosatisfets en la reiteració d'unes fórmules de creació literària esdevingudes del tot mecàniques i, per tant, mancades d'originalitat. Caldria

esbrinar quins d'aquests trets definidors que Villalonga els encoloma són certs i quins altres responen a una premeditada intencionalitat ideològica. Vegem-ne alguns casos.

La burla de Villalonga. A la novel·la es diu que els poetes "Quasi tots tenen el seu tom de versos titulats FLORS: *Flors de juvenesa*, *Flors d'esperança*, *Flors de desolació*...". No hi ha dubte que el novel·lista construïa la caricatura a partir del coneixement de l'existència d'unes obres poètiques ben reals que amb el seu títol havien contribuït a identificar la lírica autòctona dels darrers trenta anys amb la floricultura: *Flors i fulles* (1898) de Bartomeu Ferrà, *Flors d'ametler* (1903) de Josep M. Tous i Maroto, *Flors d'un dia* (1904) de Miquel Gaià Bauçà, *Flors de roella* (1921) de Miquel Duran i *Espigues en flor* (1926) de Maria Antònia Salvà. I també la pagesa de *La serra* de Joan Alcover era qualificada de *flor de muntanya*.

La burla de l'autor de *Mort de Dama* no responia a una irreprimible al·lèrgia personal contra l'ésser més fascinant de la botànica. No, més aviat era una investida contra un determinat gènere poètic, el format per aquella poesia que idealitzava sense matisos la naturalesa de Mallorca i convertia el seu medi rural en la metàfora d'una mítica i paradisiàca vida d'or. Certament, des de l'òptica d'ara, quan ja podem veure el passat literari amb perspectiva històrica, cal considerar que el gest crític de Villalonga pretenia el desmuntatge d'un tipus de poesia que feia molt més mal que bé al prestigi i a la creativitat de la literatura catalana que els anys vint es feia a Mallorca. Hi ha una opinió de Miquel Ferrà, un home ben lúcid en molts d'altres aspectes, que assenyalava d'una manera esfereïdora la gran



Damià Pons i Pons.



quantitat de renúncies que varen arribar a assumir els escriptors de l'Escola Mallorquina, reconvertint-les, a més, en virtuts:

“Una de les gràcies que fan amable la labor de la darrera, quasi inèdita, promoció literària mallorquina és l'esquidada modèstia dels qui la representen. Allunyats del professionalisme de les lletres, incapaços d'una *reclame* de mal gust, massa honorats per voler enganar el públic amb falses poses de genialitat de cap mena, ells cultiven la llengua quasi anònimament, amb una pura delectació d'enamorats, no cercant-hi altre profit ni altra glòria. Admiradors dels grans mestres mallorquins, expressar bellament com ells lo que els suggereix la nostra naturalesa, combregar poèticament amb el *genius loci* de l'encontrada nativa, que ells senten agermanar-se amb el propi esperit, és la sola il·lusió que nodreixen” (1).

L'apologia del tòpic. D'aquestes paraules se'n desprèn l'apologia del tòpic i la mediocritat i l'entronització de la fidelitat a la tradició com el valor central de la creació literària. Villalonga l'encertava plenament en envestir contra aquell tipus de poesia. I, a més, no es conformava a passar pel sedàs del seu sarcasme els autors menors, els epígons d'aquells grans mestres-mite que suposadament havien aixecat fins als cims l'estendard de la poesia catalana a Mallorca. S'atrevia, encara que fos per via indirecta, a atacar el tema (el de la Mallorca arcàdica) tal com havia estat formalitzat pel mateix Joan Alcover en el seu poema emblemàtic *La Serra*: la composició d'Aina Cohen *Lo poema humil d'Aina Maria, la bella masovera*, que forma part de l'apèndix de *Mort de Dama*, és una paròdia, feta sense pietat, del poema d'Alcover.

Igualment també encertava Villalonga en assenyalar que a Aina Cohen, i per extensió als poetes de l'Escola Mallorquina, “la major part dels temes li estaven vedats”, i especialment aquells que feien referència

a les interioritats conflictives del subjecte-creador. Aquesta va esser una autolimitació que s'imposaren els poetes mallorquins de l'època, en bona mesura perquè era inherent a la poètica noucentista. Era un empobriement voluntari, que se situava a les antípodes de la literatura europea d'aleshores, especialment interessada a aprofitar les descobertes que la psicoanàlisi havia anat aportant.

Gràcies a aquestes descobertes,

La dictadura de Primo
de Rivera primer i el triomf
de la sublevació militar
després avortaren la
realització del projecte
integral de país que havien
emprès aquells homes
que tingueren un paper
important en la Mallorca
dels anys vint i trenta.

els escriptors havien començat a explorar la ment humana des de noves perspectives literàries. El fet que Villalonga convertís Aina Cohen, condemnada a viure autocensurant la seva personalitat més profunda i donant sempre l'aparença d'un estat permanent de felicitat vital, en un niu de serpents, en una mena de catàleg d'aquelles forces ocultes que la psicoanàlisi havia diagnosticat i que els practicants europeus de la novel·la d'entre les dues guerres mundials incorporaven a la personalitat dels seus personatges femenins, era una manera rotunda i eficaç de dinamitar el joc de disfresses a què la poesia mallorquina d'aleshores havia condemnat l'home històric.

El Villalonga jove i iconoclasta

que escriu *Mort de Dama* considera que únicament hi ha un autor mallorquí que es fa mereixedor de respecte. Es tracta de Salvador Galmés, de la *Flor de card*, del qual diu, en una nota a peu de pàgina introduïda al capítol IX de la novel·la: “Sembla inútil dir que la magnífica novel·la de Galmés no té res a veure amb les baliures d'Aina Cohen”. Aquest judici és del tot coherent en la mesura que el narrador de Sant Llorenç representava la versió negra, d'anti-ègloga, de la daurada Mallorca rural que Villalonga, en la seva variant poètica, havia rebutjat i parodiat per esser socialment falsa i literàriament tòpica.

La trampa. Fins aquí tan sols hem assenyalat encerts en la valoració villalonguiana de la literatura catalana feta a Mallorca els anys 20. El problema, però, és que el creador de Dona Obdúlia de Montcada va fer trampa. I probablement la va fer amb tota la seva mala intenció. Això podem afirmar-ho a partir del coneixement del contingut ideològic dels articles que va publicar a la premsa poc abans i poc després de l'aparició de *Mort de Dama*.

I quina era la trampa? Ben senzilla: atribuir els aspectes característics, certament negatius, dels poetes menors de l'Escola Mallorquina al conjunt d'intel·lectuals i escriptors d'expressió i d'ideologia política catalanes que, formant un bon grup, havien treballat intensament a Mallorca entre el 1917 i el 1930. ¿Tal volta pot considerar-se una actitud intel·lectual honesta la que va impulsar Villalonga a presentar els catalanistes mallorquins com un estol de ruralistes estantissos si, en canvi, no es fa cap referència, per exemple, a les activitats culturals organitzades per l'Associació per la Cultura de Mallorca, l'entitat que ells fundaren i promogueren?

Vegem alguns dels títols dels temes “localistes” que varen esser tractats en un cicle de conferències promogut per l'entitat abans esmentada i impartides per aquells “regio-



nalistes" que Villalonga havia dimonitzat. Foren aquests: *La teoria de la relativitat d'Einstein, Per on ha de començar la campanya contra les malalties combatibles, El problema de l'educació sexual i l'ensenyament de la Biologia, El sistema periòdic dels elements químics, Relacions entre coneixements històrico-naturals i els arqueològics, L'origen marí de la vida, Nocions de radioactivitat, La nutrició dels vegetals...* ¿Són aquests uns temes localistes que responen a un estat intel·lectual d'autoemmirallament o més aviat unes manifestacions de cultura universal expressades, en un gest de normalitat nacional, en llengua catalana?

La Renaixença i el moviment políticocultural. Al Villalonga castellanista de finals dels anys 20 i dels trenta, que, això sí, dissimulava el seu autoodi amb proclames de cosmopolitisme, i aquest ja és un mal vell a la Mallorca contemporània on sempre l'espanyolisme cultural s'ha autopresentat amb aquesta pell de be, ja li anava bé que la cultura catalana de Mallorca fos carrinclona i estantissa. D'aquesta manera li era molt més fàcil posar-la fora de la circulació. Ara bé, malgrat Villalonga no se'n volgués assabentar, o, més

ben dit, no ho volgués tenir en compte, el "regionalisme mallorquí" dels anys vint era qualque cosa més que una colla de poetes que no toquen de peus a terra. Precisament va ésser en aquella dècada quan, per primera vegada d'ençà de l'inici de la Renaixença, els literats deixaren d'ésser el nucli fonamental i més qualificat del moviment de redreçament cultural i nacional mallorquí. Aleshores, a partir concretament de l'any 1917, el moviment políticocultural mallorquinista sobretot va ésser encapçalat i impulsat per un bon conjunt de professionals liberals

de formació universitària. Un d'ells, Joan Estelrich, va escriure:

"I aquests, els nostres, són els millors en el ram respectiu, són els únics que estan informats, que viuen al dia. Ells introdueixen les normes i les idealitats novelles i omplen d'aire pur l'atmosfera viciada per la rutina i la calma" (2).

I Miquel Ferrà insistirà en el mateix sentit: *"Lo que en realidad distingue específicamente de los demás partidos el grupo regionalista mallorquín no es su amor a la región, sentimiento natural en que coincidimos todos, así en abstracto; es su modernidad intelectual, sus gustos europeos* [nota a peu de pàgina: *"Prefieren Romain Rolland a Blasco Ibáñez. Hay entre ellos algún tennis-man; ningún organizador de becerradas"*], *su conciencia del problema de la incorporación de Mallorca al mundo superior de la cultura: lo que supone precisamente una nacionalización, porque toda cultura tiene que ser y ha sido siempre producto nacional"* (3).

A la caricatura villalonguiana, els membres de la revista "Bé hem dinat" queden reduïts a una confraria adoradora dels ametllers en flor i de les gestes èpiques de la conquesta catalana de l'illa; en la realitat històrica, però, els seus quefers s'orientaren cap a un altre objectiu, el de la nacionalització cultural i política de Mallorca. Per això, aquells joves de la generació de 1917 (J. Estelrich, E. Darder, els germans Forteza, P. Oliver Domenge, J. Sureda i Blanes, J. Pons i Marquès, F. de S. Aguiló,...) emprengueren una acció d'ordre polític i cultural de manera organitzada i integral.

Guillem Forteza escriví: *"S'han acabat ja aquestes actuacions individuals desprovistes d'eficàcia i de transcendència evolucionadora. Cal la força col·lectiva. Cal la força de la disciplina política per donar triomf a aquests dos ideals que guarda tot mallorquí que es respecti a ell mateix: deslliurament espiritual de*

GUILLEM FORTEZA

PEL RESSORGIMENT POLITIC DE MALLORCA

ESTAMPA SOLER PRATS
1931

Palma de Mallorca, 24 de Septiembre de 1931

El Arquitecto:

Guillem Forteza



Mallorca i règim autònom en l'administració regional" (4). És possible trobar en aquestes paraules l'esperit d'Aina Cohen?

Consciència i difusió de cultura. Entre els membres de la generació del 1917, n'hi hagué alguns que escriviren poemes, però hi foren més abundants els qui intentaren l'acció política (creació del Centre Regionalista, participació en Esquerra Republicana, campanya per l'establiment d'un Estatut d'Autonomia), elaboraren una teoria del fet nacional (Guillem Forteza, Joan Estelrich i Miquel Ferrà, sobretot), els qui crearen publicacions ("La Veu de Mallorca", l'"Almanac de les Lletres" i "La Nostra Terra"), els qui fundaren plataformes creadores de consciència i de difusió de cultura (l'Associació per la Cultura de Mallorca).

La dictadura de Primo de Rivera primer i el triomf de la sublevació militar després avortaren la realitza-

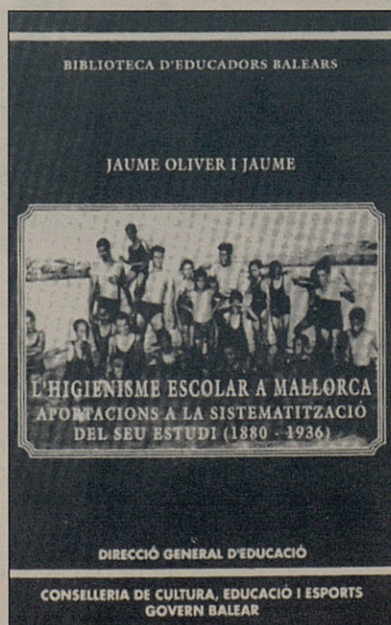
ció del projecte integral de país que havien emprès aquells homes que tingueren un paper important en la Mallorca dels anys vint i trenta. ¿Tal volta algú que no sigui malintencionat pot imaginar-los tan innocents com ho era Aina Cohen si els dictadors cregueren que les seves actuacions havien de ser prohibides? ¿Per ventura Villalonga va pensar que el silenciament de l'Associació per la Cultura de Mallorca l'any 1925 o de "La Nostra Terra" l'any 1936 únicament tenia com a motivació la voluntat de protegir la societat dels versos ensucrats de la poetessa de Son Magraner?

Els germans Forteza. Els germans Forteza Pinya —Miquel (1888), Guillem (1892) i Bartomeu (1894)— poden servir magníficament per a demostrar la falsedat de la visió villalonguiana del grup de la revista "Bé hem dinat". Els tres tingueren una sòlida formació universitària

(enginyer de camins, arquitecte i enginyer agrònom) i al llarg de la seva vida realitzaren una tasca important com a professionals. Guillem Forteza escriví una gran quantitat de textos de temàtica política i, molts més encara, sobre aspectes relacionats amb l'arquitectura i l'urbanisme. Es dedicà activament a la política, essent regidor i batle de Palma. Fou el projectista d'un gran nombre de construccions d'edificis religiosos i sobretot d'escolars. Formà part de la comissió redactora dels projectes d'estatut que s'impulsaren als inicis de la II República.

L'autor de *Pel ressorgiment polític de Mallorca* s'assembla molt poc a un "regionalista" emmirallat en les seves pròpies intrascendències, tancat dins una campana de vidre. Més aviat respon a un tipus d'intel·lectual de preocupacions i interessos múltiples, que és capaç de fer compatibles l'arrelament i la uni-

Presentació del llibre **L'higienisme escolar a Mallorca. Aportacions a la sistematització del seu estudi (1880-1936)** de Jaume Oliver i Jaume.



Dia 10 de desembre de 1992, i immediatament abans de la celebració de la taula rodona sobre l'arquitecte Guillem Forteza i Pinya, es va presentar **L'higienisme escolar a Mallorca. Aportacions a la sistematització del seu estudi (1880-1936)** de Jaume Oliver i Jaume, professor del Departament de Ciències de l'Educació de la UIB.

Aquesta obra, publicada per la Conselleria de Cultura, Educació i Esports, i prologada per Bernat Sureda i García, Catedràtic d'Història de l'Educació i Vice-rector de la UIB, tracta del desenvolupament de l'higienisme en l'àmbit escolar mallorquí, des de les aportacions de l'introduïdor d'aquest important corrent a l'Estat espanyol, el metge català Pere Felip Monlau i Roca, i l'anàlisi de les seves manifestacions en diversos àmbits de la vida social mallorquina: la professió mèdica, els urbanistes, els moviments obrers, el moviment social-catòlic i les iniciatives institucionals. Quant a les manifestacions de l'higienisme en l'àmbit estrictament educatiu, el llibre es refereix a la construcció dels edificis escolars, les colònies escolars, les escoles a l'aire lliure, l'educació física, esport i jocs a l'escola, el naixement de la Psicologia Escolar i de l'Educació Especial, la Inspecció Médico-Escolar, l'educació sanitària a les escoles i la millora dels mètodes educatius.

Dirigiren la paraula als assistents, l'autor del pròleg Bernat Sureda i García, el Catedràtic d'Història de la Ciència a la UIB Francesc Bujosa i Homar, i l'autor Jaume Oliver i Jaume. Tancà l'acte l'Honorable Conseller de Cultura, Educació i Esports, senyor Bartomeu Vidal i Pons.



versalitat, la preocupació per la cosa pública i la possessió d'un sentit estètic de la realitat, l'acció i la reflexió,...

Miquel Forteza, a més d'esser l'autor de tres reculls estimables de versos, va esser un excel·lent traductor de poesia universal (*El cementiri marí* de Paul Valéry, en col·laboració amb Gaziell, *Evangelina* de Longfellow, amb Guillem Colom, i *El corb*, d'E.A. Poe) i l'autor d'un assaig apassionat i apassionant sobre la qüestió xueta, a més d'alguns altres opuscles sobre temes relacionats amb la seva professió. I el germà més jove, Bartomeu, també va esser un excel·lent traductor de poesia: *Roses de França* (1953).

¿Qui pot trobar en els germans Forteza cap rastre d'aquell suposat localisme que segons Villalonga caracteritzava tot el moviment cultural mallorquinista dels anys vint? La caricatura que apareixia a *Mort de Dama* del grup de la revista "Bé hem dinat" era almenys tan falsa com la imatge bucòlica de Mallorca que apareixia en els versos dels poetes que hi eren satiritzats. Enfront de l'estereotip creat per Villalonga, sempre molt ben rebut pels sectors castellanistes, hi havia la realitat d'uns intel·lectuals amb consciència i amb projectes de país que vivien oberts al món sense complexos i sense autoodis. Villalonga no ho volgué entendre.

Sortosament, i més enllà de la falsedat del document, les seves visions deformadores serviren almenys per a donar més atractius a una novel·la que presenta un món esperpèntic ric en personatges literaris i en habilitats narratives. □

NOTES

- (1) *El premi de l'humilitat*, "El Día", 3 d'octubre de 1928.
- (2) *Crònica política i cultural de 1917*, "Anuari de Catalunya 1917", Ed. Minerva, 1918.
- (3) *Fijando ideas*, "La Almudaina", 25 de març de 1920.
- (4) *Pel ressorgiment polític de Mallorca*, Palma, Estampa Soler Prats, 1931.

ANGLÈS A ANGLATERRA

ESTIU 1993

**AMB FAMÍLIES O
EN RESIDÈNCIA
3 o 6 SETMANES**

PER A JOVES DE 10 A 18 ANYS

PRIMER TORN: del 30 de juny al 21 de juliol

SEGON TORN: del 21 de juliol al 11 d'agost

INFORMACIÓ I INSCRIPCIÓ:
DIRECCIÓ GENERAL D'EDUCACIÓ
C/ DE SANT FELIU, 8-A • PALMA
TEL.: 17 65 00

CURSOS SUBVENCIONATS PER:



GOVERN BALEAR

**Conselleria de Cultura, Educació
i Esports**

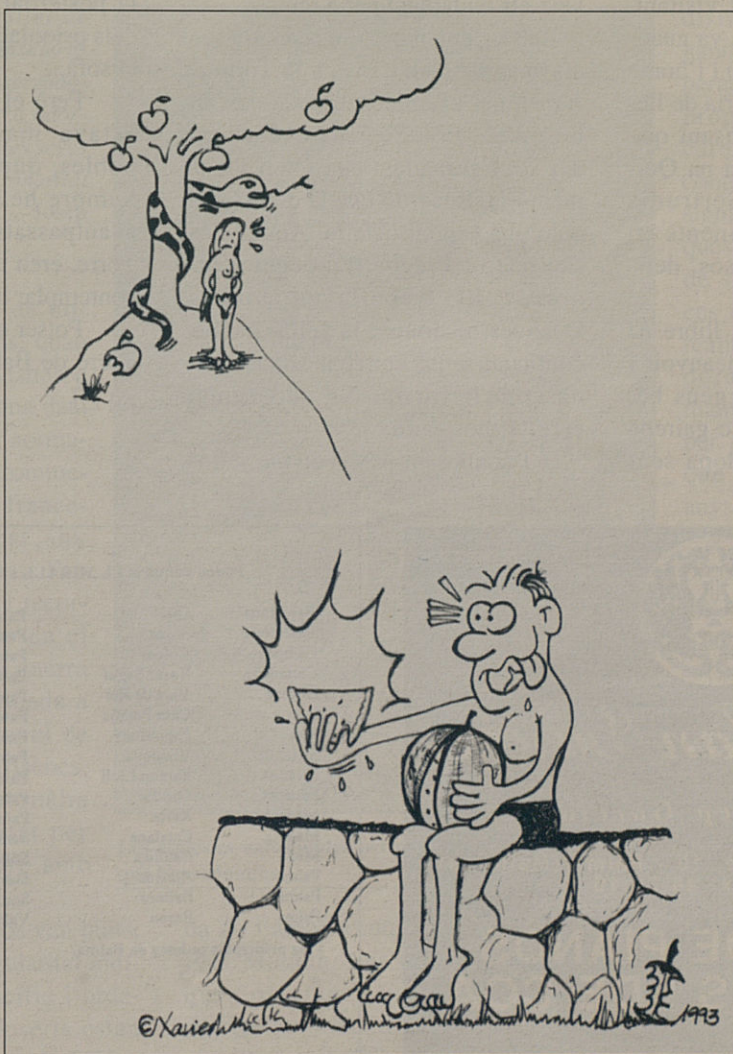
Adam, Eva i l'animal sense potes

MARIA DOLORS CORTEY

Al pare Adam li agradava la fruita. Peres i raïms, prunes, cireres... Aquell bé de Déu d'arbres fruiters que l'envoltava el feien l'home més feliç del món. Aquesta agafo, aquella sembla verda, aquella altra massa madura...

Se'n feia uns tips que si fos ara (que tot va més malament) de segur que li haurien fet mal. Però la seva debilitat eren les síndries, les més petites i rodones que quedaven a mà dreta tot just entrant al Paradís. Quan el sol es deixava sentir fort n'encetava una i la saborejava a plaer tot rentant-se la cara de passada. Segurament no ho sabia dir, però sentia que la vida era bella i fruit-la una cosa meravellosa.

Eva, la seva muller, no tenia els mateixos gustos i se li va ficar al cap que havia de provar aquella poma que li havia aconsellat la serp. Com que Eva i la serp s'avorrien molt, parlaven de les seves coses a l'ombra de l'arbre. L'una tenia dues cames ben maques i l'altra no en tenia cap, de cama ni de pota. I estava enrotllada al tronc. Eva, plena de



— Ja me les pagareu, tu i les dones que vindran més tard... I empipat, se'n va anar a menjar dues síndries ben grosses. (Dibuix de Xavier Seguí)

melangia, observava el posat feliç del seu company. La sense potes li havia dit: — Per què no dius a l'home que la provi? Tu ja l'has feta i així sereu dos els culpables.

Ja sigui perquè Eva anava molt provocativa, pel fet de fer-li manya-

gues o perquè tenia la conversa convincent, Adam (tot i no esser la poma fruita de la seva preferència) se la va menjar amb el somriure ple d'enamorada resignació, com fan força Adams al primer dinar socarrimat de la companya novella.

El pare Adam, però, no sospitava els esdeveniments que seguirien. Vingué la censura (pàmpols), el desnonament i la resta que tots coneixem prou bé.

Com que Adam era home de poques paraules, es va dir amb un posat d'allò més venjatiu: — Ja me les pagareu, tu i les dones que vindran més tard...

I, empipat, se'n va anar a menjar dues síndries ben grosses.

Les paraules del primer home han resultat profètiques. Mireu qualsevol d'aquestes publicacions que només parlen de calamitats, morts, assassinats, etc.

Veureu que gairebé sempre la víctima és la dona. El marit, el company, l'amic, el fill, l'oncle o el germà closcada ve i closcada va. I quan la tenen ben estovada li tallen el cap amb una destrat o amb el ganivet de la cuina.

Aquests homes que organitzen aquesta mena de saraus són molt determinats amb les motivacions. I segons sigui el periodista que informa, es trobaven en "transitòria" neurosi, ofuscats, neurastènics. Això, és clar, són atenuants que ajuden molt el dia del judici perquè en surtin lleugers de pena, pobrets!... No estava normal el dia que la va tallar a quaters com una gallina, era el dia que un àrbitre casolà feu perdre a l'equip estimat, que era el visitant. El dia (també) que el Barça va guanyar el Madrid (o a l'inrevés) i l'home estava mig boig... I la majoria de llegidors se'n fan càrrec pensant que ells haurien fet el mateix si na Quimeta, na Maria o na Gertrudis s'haguessin posat impertinents en aquells moments angoixosos, delirants i dramàtics.

He tornat a fullejar el llibre *El segon sexe* de Simone de Beauvoir i confesso que no ho veig gens bé, millor dit, que no hi entenc gairebé res. L'autora diu que la dona sent

una determinada frustració envers l'home. Com que ho diu en francès, jo li diria allò de "chacun a son charme à soi" que, sincerament, ho entenc molt més bé. Crec que l'home és un ésser curiós que es passa l'adolescència somiant tenir barba i la resta de la seva vida afaitant-se-la diàriament o portant-la esporàdicament. I que quan vol anar "ben vestit", es lliga un tros de roba al coll — que se'n diu corbata — que no serveix absolutament per a res.

Bé, fent marxa enrere, tornem als néts d'Adam i Eva, a la Torre de Babel, per exemple. Aquella dels llibres d'Història Sagrada que als que ara som granadets ens feien dir de memòria. Recordo que la dibuixaven com una espiral enlaire. Aquell desfici que ocorregué fou degut a que només hi treballaven homes. D'haver-hi dones, la feina hagués continuat sense entrebancs, cadascuna com li sortia. No acostumen escoltar-nos gaire.

I ara posant-nos ja en pla seriós,

sempre m'ha preocupat el trauma que va sofrir el picapedrer que li va tocar ser el darrer d'una llengua i que empalmava amb l'altre d'una altra llengua. Imagineu-vos el moment:

Pep, porta el ciment!

I en Pep, que parlava polinesi, se'l devia contemplar amb els ulls rodons sense saber de què anava.

Quin drama, Déu meu! És allò dels herois humils i desconeguts per la posteritat. Aquell era el moment dels psiquiatres, de l'ajeu's damunt el sofà...

Però el gremi de la construcció estava massa enfeinat fundant pobles, que no hi parava esment. Sempre he cregut que els nostres avantpassats eren els de dalt de la Torre, eren i són gent que els agrada contemplar horitzons amples i nets.

Potser sí que a dalt de tot de la Torre de Babel hi onejava la senyera! □



Pianos Can Garcias

Pere Josep Garcias

C/ Joan Maura, Bisbe, 10 - Palma (Mallorca)
Tel. i Fax: 46 20 16

VENDA DE PIANOS VERTICALS I DE COA

Primeres marques europees

BLÜTHNER • BÖSENDORFER • C. BECHSTEIN • FEURICH
FÖRSTER • GROTRIAN-STEINWEG • HOFFMANN • IBACH • PETROF
PFEIFFER • RAMEAU • RÖNISCH • RÖSLER • SAUTER • SEILER • SCHOLZE
STEINGRAEBER & SÖHNE • WAGNER • WEINBACH • ZIMMERMANN

Especialistes en pianos per a professionals i pianos d'estudi
El millor servei post-venda
Més de 70 anys d'experiència

AFINACIONS • REPARACIONS • RESTAURACIONS
LLOGUER DE PIANOS NOUS O RESTAURATS
INSTRUMENTS HISTÒRICS
(CLAVICEMBALS • FORTEPIANOS • ORGUES LITÚRGICS)
PIANOS ELECTRICS

Podeu adquirir EL MIRALL a les següents llibreries:

Barcelona	Ona	Palma	Byblos
Barcelona	Signe	Palma	Embat
Campos	Colom	Palma	Fondevila
Ciutadella	Roser Seguí	Palma	Jaume de Montsó
Eivissa	Vara de Rei	Palma	Llibres Mallorca
Inca	Casa Pedrós	Palma	Manera
Inca	Espirafoes	Palma	México
Inca	Vilanova	Palma	Papereria Mallorca
Felanitx	Ramon Llull	Palma	Quart Creixent
Felanitx	Còndor	Palma	Selecta
Manacor	Xaloc	Palma	Totem
Maó	Catalana	Sant Joan	Ca na Blanch
Maó	Catòlica	Sóller	Calabruix
Palma	Alcaide	Son Cladera	Arbós
Palma	Balmes	Son Ferriol	Verd en Blau
Palma	Baron	València	Tres i Quatre

I als principals quioscos de Palma.

BUTLLETA DE SUBSCRIPCIÓ

Sr./a. _____
Adreça _____
C/ _____ Núm. _____ Pis _____
Codi Postal _____ Població _____
Telèfon _____
Em subscric a la revista EL MIRALL, al preu de 3.000 ptes. de quota anual.
Podeu presentar els rebuts a l'entitat bancària / d'estalvi que indic a continuació a la qual deman que els accepti i els carregui al meu compte:
Banc/Caixa _____
Agència/Oficina _____
Cte/Lta. núm _____

Signatura _____

I. Dies de tardor a la Bretanya: Rennes

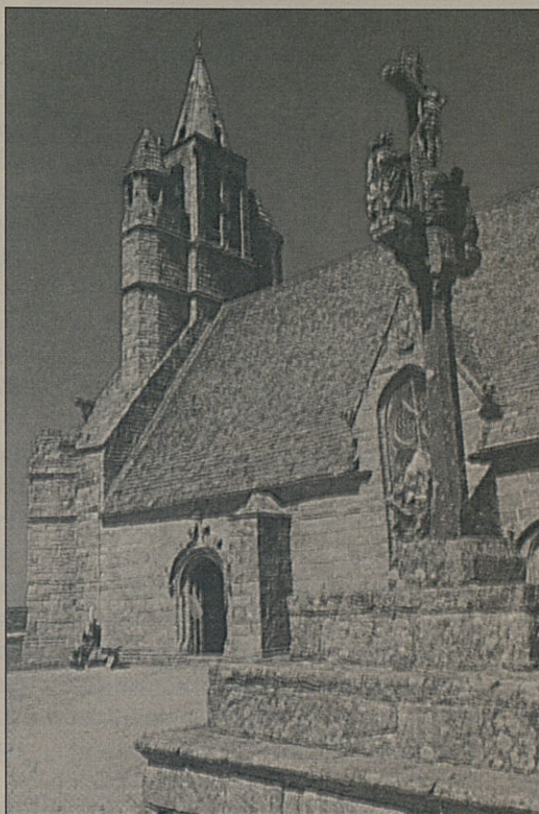
JOAN BARCELÓ I COLL

"Dins l'admirable diversitat de França, Bretanya té la consideració d'ésser un país de conservadisme i de tradició, una terra adormida en la música vaga de les seves llegendes remotes i en la sonoritat profunda de l'oceà còsmic". - Josep Pla, Cartes de lluny, 1928.

Escollir el dia 11 de novembre per tornar a París, quan ja fa divuit anys que el visitàreu per primera vegada, és una data una mica estranya i poc normativa. És un dels dies de commemoració nacional dels francesos, que a més aquest any (1991) s'escau en dilluns. Fan una gran parada militar i recorden els soldats perduts en el front des de la primera guerra mundial. Per això l'arribada a París és la d'un dia tranquil de cap de setmana. Els parisencs, saltant-se tota la parafarnàlia nacional, l'han aprofitat per fugir de la ciutat i viure amb plaer el paisatge tardoral.

A París els autobusos van buits, el metro circula amb regularitat indiferent, estranyament pacífic i ordenat, els carrers quasi deserts estan envaïts per un aire fred i rúfol. Una lleugera calitja us gela el cos i us convida a alleugerir el pas. És un matí en un París esllanguit que ha perdut el nervi i diluït l'energia en el llarg cap de setmana.

Adquireixo la premsa del dia, molt prima de pes i de contingut, com correspon en data tan senyalada. La notícia ha estat la mort sobta-



Les esglésies enfoscides pel pas del temps i l'atmosfera que hi predomina.

da de l'actor, cantant i *intel.lectual*, Ives Montan. Les notes necrològiques omplenen una mica el fons decrepít informatiu.

Però la notícia ha agafat a desatemp els francesos, fora de París, en la sonsònia i la pau d'aquest cap de setmana nacional. La pompa inflada, oficial i rígida de la parada militar que tindrà l'apoteosi a la plaça de l'Etoile -al capdamunt dels Champs Elysées- amb la presència del Mitterrand més buit i encarcerat; la fredor i la grisor del dia, el caminar tranquil i

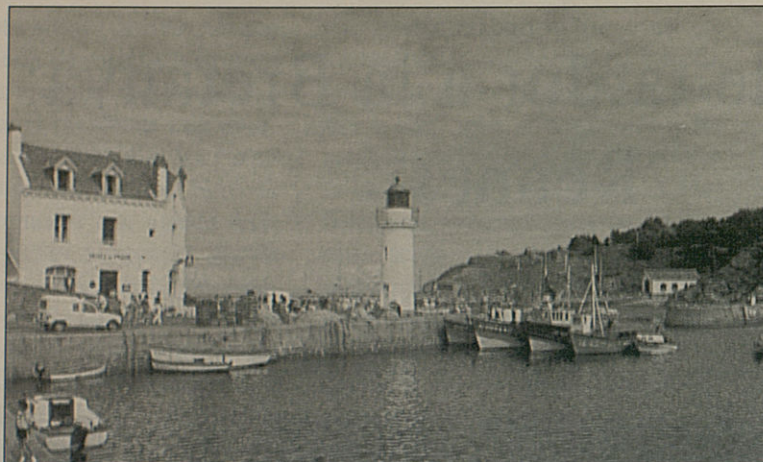
distanciat dels parisencs vagants, i la presència roja i reverberant de la tardor en els arbres, proporcionen el marc íntim i característic del dia. Un fort contrast entre la vida oficial i la significació de la vida real d'aquest poble, tan ufanós i ventat de si mateix. També, en part, ens revela la diferència entre la realitat activa, artística i renovadora que tradicionalment ha mantingut aquesta ciutat i el paper més secundari i deslluït en què va caient aquests darrers anys.

A Barcelona, avui, la premsa local també anava plena de necrologia trista. La mort jove (45 anys) i temuda (tenia un càncer irreversible) de Montserrat Roig, la inquieta nena *enfant terrible* de l'eixample barceloní, sempre ficada en embolics literaris i polítics, amb els panegírics de la seva vàlua.

Ja a l'estació de Montparnasse, un TGV de línies gràcils i morro punxegut, molt polit i cuidat, de colors clars i d'àmplies finestres, us portarà en dues hores a Rennes. El magnífic paisatge tardoral de Bretanya, camps verds que, en petites ondulacions, són el descans i el rumiar de grapats de vaques, pesades i tòrpides, blanques de pell tota clapejada de taques rodones i negres. Mostren la mirada indiferent, estàtica i la mansuetud obligada.

En els poblets esparsos, sobre els prats de geometria variada, sobresurten les punxes del gòtic rús-

A la Bretanya, tot té un fons agrari i ja un cert gust de l'oceà.



tic francès, de les esglésies enfosquides pel pas del temps i l'atmosfera humida que hi predomina. Els tons verds i marronencs de la terra fan un viu contrast amb l'esclat tardorenc de les fulles dels arbres que, fràgils i tremolosos, tenen el posat solemne i majestuós en el conjunt ampli del paisatge. Hi trobeu tota una irisació de rovells, grocs vius o esmoreïts, bronzes entendrits, rojos vistosos i espurnejants. Són els colors que acompanyen la lenta despulla dels petits boscos que, amb capritxoses agrupacions, proporcionen discretes fites visuals. Tot i que no va ser aquí la principal font d'inspiració, aquest paisatge té els colors més nets dels millors impressionistes francesos.

Cap al tard, en els pujols, el perfil a contrallum dels arbres us mostra un món brumós, d'ombra densa, allunyat i somiador, que us convida capbusar-vos en les pròpies incògnites i aspiracions personals. És un paisatge per a viure-hi, dins una bona casa, aïllada i protegida de la inclemència, amb feina que us tonifiqui el cos i estimuli l'esperit, el contacte amb el caliu familiar, el gust pels llibres; l'observació i el tast per la bona cuina i les delícies espirituals dels vins i beuratges del país, sobretot si són de tons foscos, acompanyats d'una lleugera aspror a la llengua i un punt sec amb fons fruitat. Un formatge bretó, cremós i ben fermentat, és el millor complement.

Passen els pobles i les carreteres serpentegen vilatges de propor-

L'estudi d'una segona llengua ja no esdevindrà obligatori.

Aquest xovinisme tardà i desmesurat sorprèn fins i tot molts francesos i és prou preocupant a les portes de l'Europa minoritària.

cions menudes. Tot té un fons agrari, amb quelcom d'originari i primitiu i ja un cert regust de l'oceà. Entreveieu que la gent treballa, però no s'hi mata, fa el que ha de fer. Ni més ni menys. Tota una filosofia de l'existència. París és a prop en la

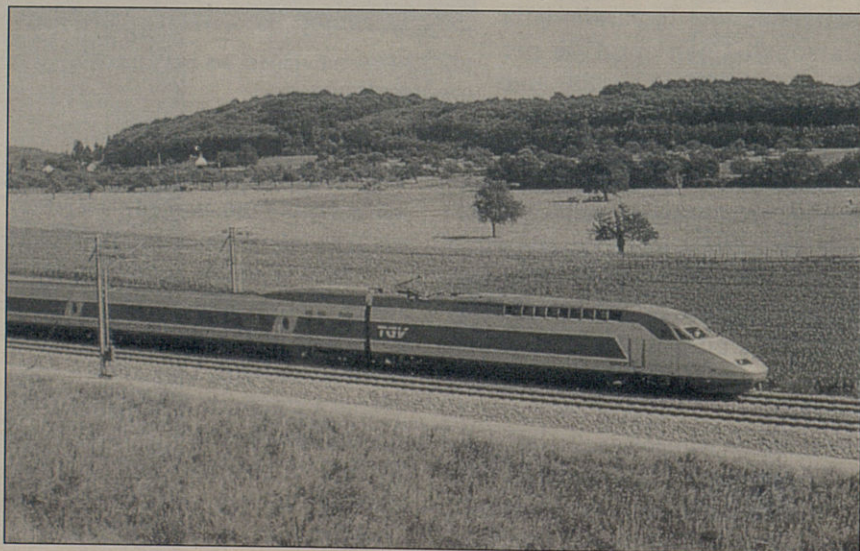
comunicació i en el ressò polític diari, però prou lluny perquè aquestes terres conservin sempre en el fons més volgut quelcom de província. Són els racons insondables de les pròpies rutines que emmagatzemen els prejudicis a través dels quals us agrada mirar el món. El tren passa veloç.

Ja a Rennes, hi faré una estada de pocs dies. És una ciutat petita, provinciana, d'uns tres-cents mil habitants, edificacions esteses en una gran superfície urbana en àmplia simbiosi amb el paisatge.

El tràfic, com sempre a França, és caòtic i fuetat. Fa un gran xàfec que es mantindrà tots els dies. El professor Barloy em fa d'amfitrió amb un sopar a casa seva. Després, em deixa a l'hotel i s'acomia fins l'endemà.

Visites a diversos centres de recerca: l'INRA, la Universitat i l'Escola Superior d'Agronomia (ENSA). Serà el leit motif del meu viatge, amb conferència inclosa davant un auditori jove i molt nombros que es mostra molt interessat. En el col·loqui final hi ha una participació molt activa i entusiasta. Feia temps que no em trobava amb estudiants tan inquiets i receptius. És tot un bany d'esperança que hom desitjaria en el seu propi poble i país.

Aquestes universitats franceses estan més implicades que les nostres



Els tons verds i marronencs tenen el posat solemne del conjunt del paisatge.

en el teixit social que les envolta i les nodreix, amb millors estructures, un ambient científic en general més qualificat i selecte i uns equips humans i tècnics més elaborats i madurs.

No obstant això, tot el sistema educatiu francès (Universitats, Liceus i Escoles) en aquests moments sofreix una forta crisi, en plena polèmica pública. Premsa, TV i ràdio discuteixen, visiblement preocupats, la reforma de les escoles. Pel que he llegit i escoltat, sembla que la reforma que es proposa és considerada com un projecte excessivament teòric. Com a tal, és fàcil de justificar però difícil de portar a la pràctica amb garantia de guany qualitatiu.

El fons del contingut de l'ensenyament i l'opció metodològica més adient estan en el centre de la crisi pedagògica. Es vol reforçar l'ensenyament de la llengua del país, el francès, cosa ben positiva donada la tradició d'aquesta llengua en la cultura gala. A més, s'introdueix la iniciació dels escolars en el camp de la tecnologia moderna, cosa també positiva però ja no tant, perquè depèn de les mans docents en què caigui. D'altra banda, dins la rutina horària dels centres podria restar temps per a la formació bàsica científica i humanística, que és molt més fonamental i enriquidora.

Molt més discutible és la desaparició de la segona llengua viva obligatòria: l'estudi d'una segona llengua ja no esdevindrà obligatori. Aquest xovinisme tardà i desmesurat sorprèn fins i tot molts francesos i és prou preocupant a les portes de l'Europa comunitària. Anirà en detriment de la fluïdesa expressiva, la flexibilitat de comunicació i els intercanvis internacionals de la cultura, la ciència i la tècnica en el món actual. En tot cas, els francesos ja tenen per al 1992 un bon tema intern sobre el qual parlar i discutir. Escalfarà més d'alguna rutina i despertarà noves i somortes ambi-



París, la realitat activa, artística i renovadora que tradicionalment ha mantingut, en els últims temps s'embla decaure.

cions personals, si no provoca accions més radicals. A la vista de la lleugeresa i del frau educatiu en el nostre país, els francesos tindran prou compte a no deixar degradar el seu sistema educatiu amb falses entelèquies. El temps ho dirà.

Per la meua banda, després d'aquests pocs dies de visites i intercanvis científics molt intensos i programats, sense a penes poder fer el que més m'agrada, vagabundejar per la ciutat, he de donar per acabada l'estada a Rennes. He pogut comprovar la bonior dels camps i la im-

portància i qualitat de la producció agrícola. No debades, Rennes és la capital d'una regió interior de la Bretanya.

Com en l'arribada, una pluja contínua cau a bots i a barrals que amara a bastament el paraigua i la gabardina. M'acomio de Rennes i de la seva gent pacífica i hospitalària. Des del tren, de retorn a París, contemplo de nou un retall del panorama tardorenc de la Bretanya. Balzac i Flaubert són una bona lectura per al viatge. La província, les rutines i el desfici atractiu de París. □



Sobre els prats de geometria variada, sobresurten les punxes del gòtic francès.

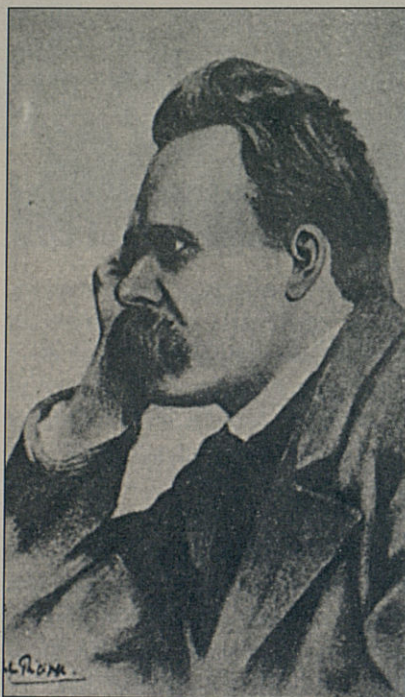
Pensament i llenguatge en Nietzsche

JOAQUIM-FELIP LLORENS LÓPEZ

Nietzsche (1844-1900), en *Ecce Homo*, escrigué "*Jo conec el meu destí. Un dia el meu nom anirà unit a quelcom formidable: al record d'una crisi com mai no hi ha hagut a la terra, a la més fonda lluita de consciència, en una decisió jurada contra tot el que fins llavors havia estat cregut, fomentat i tengut com a sagrat. Jo no som home, som dinàmica.*" Vegem, doncs, com tracta aquest autor el problema del pensament i del llenguatge.

I. Segons la concepció tradicional del coneixement es diu que un individu coneix qualsevol cosa (diguem-li "x") si "x" té una existència efectiva; aleshores si un individu coneix "x", "x" existeix de fet.

Observem, doncs, segons el tractament de Nietzsche, si és possible que un individu conegui "x". Per començar cal dir que Nietzsche nega l'existència de coses, de coses estables. No pensa l'ésser com a quelcom estàtic, sinó com a esdevenir. Davant aquest esdevenir, què fa l'home per poder sobreviure? Evidentment cal construir ficcions. Ja des del "coneixement sensible" el nostre "veure" les coses estarà falsejat; les nostres representacions referents al món seran ficcions. Davant la qüestió "podem conèixer el món?", cal demanar primer "què podem conèixer?" En relació a aquest continu esdevenir -diu Nietzsche- els filòsofs optaren per desconfiar de les dades dels sentits, les quals se'ns presenten en continu canvi, i per cercar quelcom que estigués fora del canvi, quelcom estable



Friedrich Nietzsche.

i perdurable (1). A això, ho anomenaren "**veritat**". Aleshores, la nostra observació del món no serà directa, sinó mitjançant uns filtres que ens permetran veure el món d'una manera regular, però d'això no podrem dir que sigui "**veritat**", sinó sols ficcions. Per tant, ja les dades de la sensibilitat vendran sota aquests filtres.

Però de fet, pensam mitjançant conceptes, i a més ens comunicam uns amb els altres a través del llenguatge. Com es produeix un concepte? Produïm els conceptes simplificant el que experimentam. Per poder simplificar, cal que col·loquem les coses particulars "**sub specie aeterni**"; és a dir, llevant-los tot el

que tenen de dinàmic. Aquest concepte produït no farà referència a res més que a una il·lusió, a un error; la concepció aristotèlica del concepte, segons la qual el concepte és l'òrgan del coneixement de la realitat, serà, per a Nietzsche, un error. Amb un concepte tenim solament un punt de vista del que ens envolta. Només hi tenim una interpretació, per tant perdem moltíssim del que ens envolta (2). El prejudici metafísic es constitueix quan es pensa que conceptes com els de "**cosa**", "**substància**", ... fan referència a una existència fàctica. Quan parlem, no podem referir-nos a les propietats d'una cosa sense introduir una paraula que sembla representar la cosa en si; per exemple, "*la taula és blanca*", en aquest exemple el predicat "*blanca*" seria un accident de "*taula*", aquest concepte "*taula*" seria una simplificació de taules particulars, però no tendria una existència fàctica. Aleshores l'error és pensar que aquest concepte té existència fàctica. Per a Nietzsche, ni les paraules ni els conceptes "**figuren**" (3) cap fet. Sembla, doncs, que Nietzsche adopta una postura nominalista, ja que les paraules i els conceptes, segons ell, no fan referència directa; no estan en connexió immediata amb el món, sinó més bé les paraules i els conceptes són únicament termes o vocables per mitjà dels quals es designen grups particulars, però que no tenen existència fàctica.

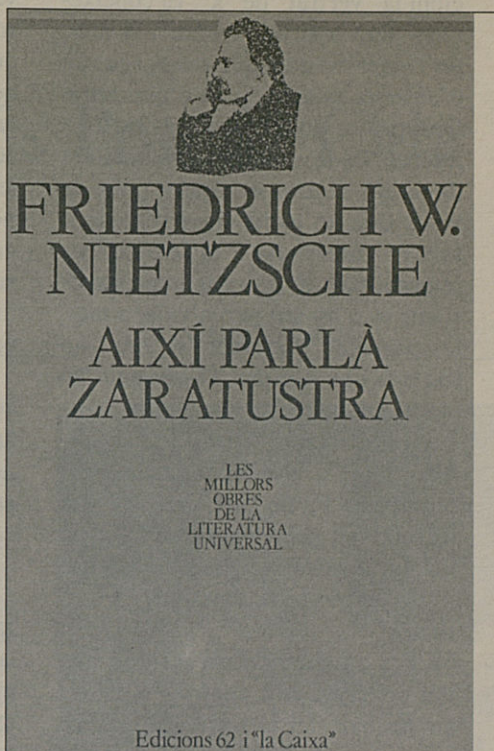
Ara bé, del que és múltiple, en feim una simplificació, que encara que sigui una ficció ens serà útil. Aquesta simplificació és per mor de

“creure-veure” casos idèntics.

Si no hi hagués un procés d'igualació anterior no podríem simplificar el món, per tant no podríem formular judicis (4). Però en aquest “veure” casos idèntics es remet a una necessitat de “voler-veure” casos idèntics, ja que necessitam simplificar les coses, si no fos així viure seria insuportable: no podríem sobreviure. Per poder igualar una cosa que se'ns dona ara amb una que se'ns donà en el passat, cal tenir en compte la memòria. La memòria sols pot existir en virtut d'una simplificació (5); però si simplifiquem un procés espiritual amb un signe per tal de poder “entendre'l” (acomodar-lo a nosaltres), aquest procés ha quedat falsejat. Aleshores “recordar” no comporta tenir de nou el procés original, sinó el signe que hem donat a aquest procés.

Fins i tot és possible que identifiquem un procés diferent amb el mateix signe que el procés anterior; per tant, quina seguretat tenc de la memòria? Posant l'exemple del “dolor”, quina seguretat tenc jo que el “dolor” del moment T1 és idèntic al “dolor” del moment T2? De fet aquí hi ha tota una sèrie d'experiències de diferent grau que hem simplificat sota el concepte de “dolor”.

Vegem el problema del significat. Significar parteix del “voler-veure” igual; és a dir, afirmar que “tal cosa és x” és voler veure una identitat entre la idea que tenim amb l'objecte al qual feim referència. Però de fet, entre una idea i un objecte, encara que agafàssim l'objecte tal com és, no hi ha identitat. Saber què significa “x” no vol dir comprendre “x”; ja que, com s'ha dit abans, la representació mental que feim de “x” és un falsejament, una ficció. No hi ha correspondència entre conèixer i la realitat. Nietzsche diu que amb el llenguatge “designam” les coses amb signes per tal de reconèixer-les. Ara bé, el signe serà considerat com a quelcom que sent



aprehès pugui fer pensar en quelcom anterior conegut i que pot fer de substitut en una proposició, però no deixa d'ésser una “etiqueta” per convenció, per poder-nos comunicar. Per tant, amb les paraules no explicam res, sols designam (6). La designació no proporciona cap informació sobre si hi ha o no alguna existència fàctica que sigui objecte de referència.

Crítica a les certeses immediates (7):

Les expressions “jo pens”, “jo vull”,... són representades com si l'enteniment captàs l'objecte sense cap tipus de falsejament. És a dir, d'un manera pura, com si fos una cosa en si. Això, per a Nietzsche, és un absurd, ja que aquests pensaments no es capten d'una manera pura, immediata. El “jo pens” és un pensament, i “pensar és una espècie d'administrar justícia en la qual també hi ha interrogatori de testimonis. Què significa aquest pensament? Demanam i cridam altres pensaments: això vol dir: el pensament no s'agafa com a quelcom immediata-ment cert sinó sols com a signe, un

signe d'interrogació” (8). Per tant, el “jo pens” presuposa que jo compari un estat actual amb altres estats anteriors que ja he experimentat i que em permetin distingir-lo. Així doncs, el “jo pens” no se'm presenta com a quelcom immediat.

Després d'això continua amb aquesta qüestió: “D'on trec jo el concepte de pensar?, Què és el que em dóna dret a parlar d'un jo, i fins i tot d'un jo com a causa, i de jo com a causa dels meus pensaments?” (9). Enumera tota una sèrie de prejudicis que són font d'error. Per començar, podríem parlar del “subjecte” i del “predicat”, creim que tota modificació requereix un agent, però quin sentit tenen la causa i l'efecte dins un món que és un continu esdevenir? Cap ni un; com diu en *Més enllà del bé i del mal* (paràgraf 21), causa i efecte són conceptes, ficcions

convencionals, que no les hem de cosificar, tan sols ens hem de servir d'aquests conceptes amb una finalitat d'enteniment, no d'aclariment.

En el “jo pens”, el “jo” és agafat com a condició del “pensar”, però això sols és una interpretació; per què no ho giram i posam el “pensar” com a condició del “jo” com a quelcom perdurable i estàtic? El nostre enteniment necessita creure aquest “jo” mitjançant el qual cream el nostre món, mitjançant el qual ens projectam. Si tot és un “caos etern”, i a través d'aquest “jo” l'organitzam “per-a-nosaltres”, aquest “jo” ens és necessari per a la nostra conservació, però no té res a veure amb la “veritat”, l'error té lloc quan donam “títol de veritat” a aquestes ficcions i creim que són entitats fàctiques (10). Podem suposar el que hagués seguit Nietzsche quan diu: “...: si, per altra banda el Jo es revela com a quelcom en esdevenir, llavors [...] (11) no tendria sentit res, la nostra existència seria un sense-sentit”; si llevam aquesta creença arribam a “no-poder-pensar”.

II. Amb tot el que hem dit fins ara, vegem si és possible que un individu conegui "x". Recordem que perquè un individu conegui "x" cal que "x" existeixi fàcticament i que l'individu "cregui" que "x" existeix. Si dic que jo conec "x", "x" té existència fàctica. Hi ha una correspondència entre el que crec conèixer i el que existeix. Què passaria si no fos el cas que "x" existís fàcticament? Aleshores quedaria només que "jo crec conèixer x". Emperò, això no és més que una ficció. Segons Nietzsche, estam determinats, en certa manera, a cercar quelcom estable i perdurable per poder "entendre" les coses, per poder referir-nos-hi, però aquest quelcom estable i perdurable és una ficció, ens ho inventam nosaltres. La realitat és un continu esdevenir. Per tant, qüestionar-me si aquesta creença en "x" és un coneixement és fer referència a la "veritat". El que en diria el nostre autor seria que la "veritat" és sols un punt de vista, una ficció (si creim que és acabada) creada per nosaltres amb la qual acomodam la realitat a les nostres necessitats, una "veritat" per-a-nosaltres. Així doncs, si som nosaltres els que cream la "veritat", no serà la realitat de "x" la que condicioni el coneixement, sinó que serà el nostre coneixement el que condi-

cioni la "veritat" de "x". El coneixement serà sols un "creure". A més, un "voler creure" que les coses són d'aquesta manera i no d'una altra. Què passa, doncs, amb els nostres judicis? La seva veritat o falsedat, la donarem segons el nostre punt de vista. Que un judici sigui vertader o fals en referència a la realitat ens importa poc. El que ens interessa és si ens és o no útil per la vida, a més, les paraules "vertader" i "fals" no són més que ficcions, l'esdevenir tan sols té graus.

Sembla que aquí podem concloure que si la vida ens determina cercar un "mode de conèixer" que ens permeti sobreviure, amb aquest "mode de conèixer" nosaltres determinam el que serà "veritat".

III. Encara que fins ara hem dit que tant els conceptes com les paraules són ficcions, falsejaments de la realitat, ens serveixen i ens són útils per sobreviure. Cal, doncs, crear una "veritat" a la qual poder referir les nostres accions, és a dir, la nostra vida; necessitam aquest punt de referència. El que és acceptat com a "veritat" són una sèrie d'acords convencionals que ens serveixen per a la conservació; per tant, més que de "veritat" s'ha de parlar de "veritat per-a-nosaltres". Així, els conceptes no són aptes per representar cap realitat que sigui independent de la perspectiva de l'home; a més, com més abstractes siguin els conceptes tant manco aptes seran. Les paraules del llenguatge seran "etiquetes" sense cap connexió amb la realitat, tampoc les estructures formals de les proposicions no estaran en relació amb els fets de la realitat, ja que aquests "fets" també són creacions humanes per donar sentit al continu esdevenir. Però l'ús del llenguatge està destinat a servir-nos. Mitjançant aquest, ens podem comunicar. El llenguatge és un designar determinats processos amb la finalitat de poder-los comunicar, està clar que la seva finalitat no és aclarir la realitat. L'error seria agafar les ficcions que cream nosaltres mateixos, que no són més que un punt de vista, com a

veritats de fet. Cal no oblidar que no són més que interpretacions de les quals ens servim. L'error, també, és pensar que els conceptes designats per les paraules perdurin tant com aquestes. Els conceptes designats per les paraules canvien contínuament; per exemple, el concepte que és designat per la paraula "Sol" en el sistema astronòmic de Ptolomeus és diferent del concepte que la mateixa paraula designa en el de Copèrnic.

Podríem acabar, doncs, amb la següent expressió de Nietzsche: "Però, què és la veritat? Tal vegada una espècie de fe que s'ha convertit en condició de vida?" (12) □

Palma, novembre del 1992

NOTES:

- (1) *El crepuscle dels ídols* ("La raó en la filosofia").
- (2) ídem
- (3) "figurar" en el sentit que dóna Wittgenstein en el *Tractatus Logico-Philosophicus*.
- (4) *Obra pòstuma*. 40 [15].
- (5) ídem 34 [249]
- (6) ídem 1 [86]
- (7) *Més enllà del bé i del mal*. & 16.
- (8) *Obra pòstuma*. 26 [92]
- (9) *Més enllà ...* & 16
- (10) *Obra pòstuma*. 7 [63]
- (11) ídem 7 [55]
- (12) ídem 40 [50]

FRIEDRICH
NIETZSCHE

LA GAIA
CIÈNCIA

TRADUCCIÓ DE JOAN LEITA
EDICIÓ A CURA DE
JOSEP RAMONEDA



EDITORIAL LAIA
TEXTOS FILOSÒFICS

FRIEDRICH
NIETZSCHE

LA GENEALOGIA
DE LA
MORAL

TRADUCCIÓ DE JOAN LEITA
EDICIÓ A CURA DE
JOSEP M. CALSAMIGLIA

2.ª EDICIÓ



EDITORIAL LAIA
TEXTOS FILOSÒFICS

Es Pou de Cala Pi

COSME AGUILÓ

No és fàcil calcular el mal que s'ha fet al patrimoni històric de mallorca reblint pous, basses, fonts, cocons, sínies i altres mostres dels sistemes d'extracció i d'emmagatzematge d'aigües. Els reculls de toponímia ara i adés fan aflorar el record de monuments d'aquestes característiques que, per dissort de la gent sensibilitzada, han passat a pitjor vida. Com a referència basta dir que en el terme de Santanyí el nombre de basses reblides durant els darrers quaranta anys deu superar la quarantena. Perduda la cosa, sovint resulta penós aconseguir conservar-ne el nom.

Seria un símptoma positiu veure aixecar un catàleg de tots els punts d'aigua de l'illa amb els seus sistemes de captació i conservació i constatar, sobretot, que existeix una ferma voluntat de protegir-los.

Resulta desesperant observar com es desaprofiten les oportunitats de donar una bona imatge del país i de servir la dignitat. La torrentada del 89 va arrasar l'històric *Pou de sa Platja* de Portopetro. La meva ingenuïtat mantenia un bri d'esperança de veure'l reconstruït. L'amarga realitat és que el nou traçat de la carretera hi passa per damunt. Així són els nostres (?) fets de cada dia.

Alguns dels informants que vaig entrevistar fa poc, amb la finalitat de recollir la toponímia costanera de Lluçmajor, em parlaren des Pou de Cala Pi, una antiga perforació oberta dins el llit del torrent, de la qual ningú no en sabia l'emplaçament. Diversos intents de localitzar-lo entre l'atepeïda vegetació no havien donat resultat. Sortosament, la coneixença recent de l'agrimensor



Una imatge suggerent de l'històric *Pou Sobirà*, dins el barranc de Cala Pi. (Fotografia de Cosme Aguiló)

llucmajorer Miquel Font faria esvaïr la boira del secret. (1) Calia cercar a la part alta del curs, vers la partió de Capocorb. Volgué la ventura que entre unes mates i ullastres d'esponerós brancam aparegués la fàbrica de la vella construcció. L'encís del lloc, amb abundositat d'individus de l'espècie més característica de la fauna de la marina, és indescriptible. Unes ombrívols figures donen una sensació de frescor, enmig del baf estival de les terres més eixutes de l'illa. Un petit caminó, mig empedrat, mig excavat dins la roca, ara ocult per la verdesca, conduïa fins les proximitats del coll, que es troba a la part més fonda del llit, acostat a la paret rocosa de la banda de la possessió de Cala Pi.

La planta del coll és la d'un

triangle de 3,50 metres de base per 4,75 m. d'altura, amb el vèrtex emproat cap a la part alta del curs. La finalitat d'aquesta construcció en forma de tallamar és evident. Distribueix el corrent de l'aigua cap als dos costats, evitant així la degradació de l'obra i el cegament del pou. L'altura d'aquest coll és d'uns 0,75 m. a la base i d'1,10 m. a la proa. Es veu que abans era més alt. Hi manquen les pedres del costat de la dreta.

Col·locades perpendicularment a la base d'aquest triangle hi ha dues piques de 0,60 m. d'amplària. La llargària és d'1,40 i 1,75 m. L'altura 0,45 i 0,35 m., respectivament. Devien servir per a abeurar el bestiar.

La perforació, més o menys centrada dins el triangle, és circular, d'un metre de diàmetre, aproximada-

Biblioteques Municipals



PALMA Carrer d'en Colom i Jaume II

CORTPça. Cort, 1
C.P. 07 001**SON RAPINYA**Catalina March, s/n.
C.P. 07013**SON XIMELIS**Cap Blanc, s/n.
C.P. 07011**RAFAL VELL**Pere Ripoll Palou, 9
C.P. 07008**GENOVA**Barranco, 2
C.P. 07015**ESTABLIMENTS**Pça Immaculada, 3
C.P. 07010**SANT JORDI**Bauça, 31
C.P. 07199**ARENAL**Pça. Gaspar Rul.lan
Garcies, 5
C.P. 07600**COLL D'EN REBASSA**Albuera, s/n.
C.P. 07007**BLANQUERNA**San Joaquín, 9
C.P. 07003**SON GOTLEU**Regal, 105
C.P. 07008**SA INDIOTERIA**Gremi Tintorers, s/n.
C.P. 07009**POLIGON DE LLEVANT**Ciutat de Queretaro, 3
C.P. 07007**MOLINAR**Xadó, 7
C.P. 07008**SANTA CATALINA**Fàbrica, 34
C.P. 07013**L'OLIVAR**Mercat de l'Olivar,
parades 104b/105b
C.P. 07002

BIBLIOTEQUES



MUNICIPALS

Ajuntament de Palma

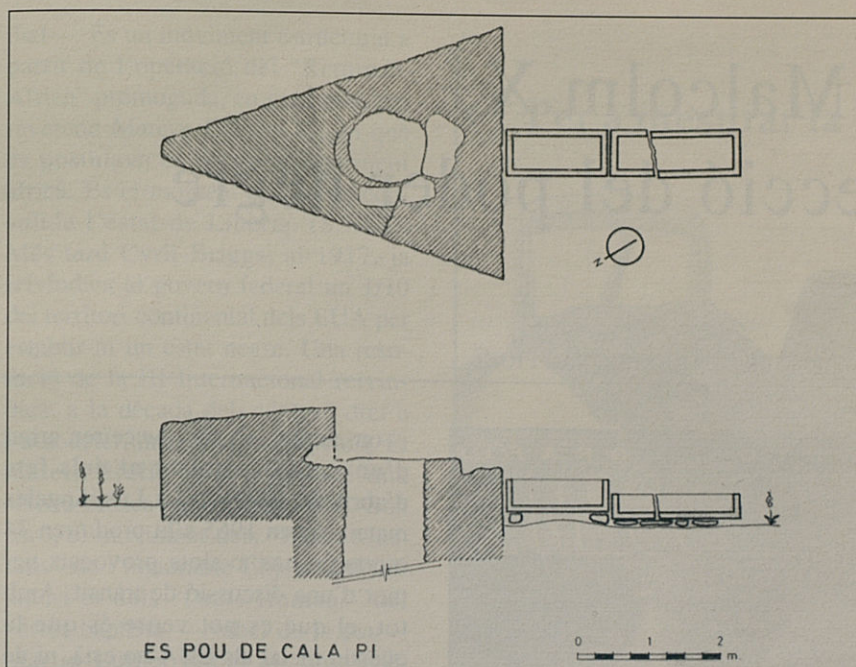
ment. No és molt regular. Hi ha una partida de metres de l'interior que estan aparedats. Després es veu la roca. Sense l'ajut d'un mirall no es destria el fons, que ara es troba a 28 metres. Està ben sec, segurament per mor dels materials que hi degueren caure, entre els quals hi deu haver els del coll. Una intensa frescor, que puja des de les pregoneses del forat, contrasta amb l'aire calent que els dies d'estiu s'apodera de tot l'ambient.

La documentació del segle XIV no parla d'un pou a Cala Pi, sinó de dos. Sobre l'empru de les seves aigües es mogué un plet entre Bernat Safont de Capocorb, Andreu Dacre de Solleiric i Berenguer Amenler, per una part i Bernat Bertran per l'altra. El lloctinent de Malloca Pere de Bellcastell dictà sentència el 1309. El document, publicat per B. Font, precisa que els dos pous "són en lo torrent de Calapí, en lo terme de l'alqueria del dit Bernat Bertran". (2) Un dels dos pous era mencionat en el desaparegut *Liber Aquarum Forentium*. (3)

L'any següent, el dit Bernat Bertran i Ramon Desbrull ordenaren escurar *el Pou dolç* i paredar-lo devora la boca amb pedra i calç i acollar-lo de pedra picada. (4)

Binimelis en parla l'any 1593 amb aquestes paraules: "...hay un grande pozo de figura muy redonda y de mucha agua y muy fría, y la más delgada de cuantas se hallan en el llano de la isla; tiene de profundo 16 brazas, a distancia de ochocientos pasos de la entrada de la cala". (5)

Es Pou de Cala Pi és forçosa-ment una denominació moderna, apareguda sens dubte després de la desaparició del segon pou, ja que altrament no s'explica un nom com aquest, capaç de provocar ambigüitats. Pens que aquest deu esser el que estava més allunyat de la mar, ja que l'any 1770 s'esmenta *el pozo de Subira* (sic) a 800 passes de l'entrada de la cala. (6) Talladas (7) anomena *el Pou Sobira* (sic) el 1811. Més tard encara, el manuscrit de l'amo Antoni des Forn (mort el 1907) parla del pou que els antics anomenaren *Pou Sobirà*, amb aigua



Dibuix de Cosme Aguiló.

constant a una profunditat de 33 metres. (8)

Si un era *es Pou Sobirà* (ço és "el pou de dalt"), no és gaire difícil d'imaginar que l'altre era **es Pou Jussà* ("el pou de baix", pronunciat possiblement *jusà*, amb *s* sonora). Però aquest darrer degué romandre en l'oblit, cegat per les torrentades, i es va perdre la memòria de la seva situació. Temps després, *es Pou de Cala Pi* va esser el nom que substituï el que fins llavors era *es Pou Sobirà*. Era absurd parlar del pou de dalt, si no hi havia cap pou de baix.

L'admiració que *es Pou Sobirà* despertava entre els llucmajorers d'antany va fer brostar la llegenda. Segons la rondalla publicada per Mn. Alcover, (9) va esser perforat

accidentalment per la barra de ferro que portava un gegantàs per aguantar l'equilibri. La inigualable prosa del canonge manacorí ens fa saber que aquest monstre s'havia embarcat a Alger amb els peus posats damunt dues barques, que se separaren en arribar a Cabrera. Tant s'hagué d'eixancar, que la senalla de terra que duia damunt el cap li caigué i es formà es Puig de Randa. La barrota quedà fitorada dins el torrent i fou l'origen del famós pou. L'amic Baltasar Coll dóna notícies d'una altra versió d'aquesta contarella, recollida de la seva àvia llucmajorera. (10) Em plau poder aportar encara una altra variant, recollida d'un dels meus informants llucmajorers.

Em contava en Joan "Marranet"

que era un gegant que venia de la part de tramuntana i va *cepegar* a Galdent, enderrocant tota la cresta de les penyes del puig. L'osca que va fer és sa Cepegada des Gigant. Amb les pedres que botiren en construïren la paret que fa de partió entre Galdent i Son Santet. La força del gaiato, en clavar-se en terra, va fer es Pou de Cala Pi. Després s'espolsà un mac que duia dins la sabata i el tirà dins la mar. En sortí l'illa de Cabrera.

He escrit aquest article perseguint diversos objectius. El principal és fer un viafira d'atenció sobre la necessitat de preservar el patrimoni històric sorgit a l'entorn de les captacions d'aigües. Voldria demanar a l'ajuntament de Lluçmajor, que eixampli un polset la seva ben demostrada sensibilitat per la cultura, i netegi discretament de vegetació el coll d'aquest pou singular i el petit camí empedrat que hi arriba. Un petit rètol amb el nom de *Pou Sobirà* podria contribuir a mantenir, al costat de l'actual, l'històrica denominació. Lluçmajor dignificaria així un de tants llocs fabulosos que brufen la seva irreplicable marina. □

NOTES

1. Després de localitzar-lo he vist que J. OLIVER i F. FLORIT en publicaren, fa uns anys, una fotografia a *Lluçmajor, espai educatiu i recursos ambientals* (Lluçmajor, 1986).
2. B. FONT OBRADOR, *Historia de Lluçmajor*, vol. I, (Mallorca, 1972), p. 217.
3. B. FONT OBRADOR, op. cit., pàgs. 216-217.
4. G. TERRASSA, *Historia o Crónica Relación de la ilustre y fiel villa de Lluçmajor escrita en 1770 por D. Guillermo Terrassa y completadas en 1811 por el Dr. D. Francisco Talladas*, (Palma, 1934), p. 74.
5. J. BINIMELIS, *Nueva Historia de la Isla de Mallorca y de otras islas a ella adyacentes... Año 1593*, (Palma, 1927), IV, 49, cit a través de B. COLL TOMAS, *Folklore de Lluçmajor*, (Lluçmajor, 1971), p. 19.
6. G. TERRASSA, op. cit., p. 17.
7. F. TALLADAS, op. cit., s. nota 3, p. 191.
8. A. GARCÍAS VIDAL, *El término municipal de Lluçmajor*, in "Ferias de Lluçmajor", (Lluçmajor, 1972), p. 59.
9. A. M^o ALCOVER, *Rondalles mallorquines*, vol XXIV, (Palma, 1972), pàgs. 21-23.
10. B. COLL TOMAS, op. cit. s. nota 4, p. 18.

Plànols topogràfics
Fotografies aèries



Plaça del Rosselló, 4-A, 3r.
Telefon 72 33 56 07002 Palma de Mallorca

**Libreria
Aloma**

C/ de la VINYASSA, 23 B
Tel.: 46 11 50 - PALMA

Malcolm X, la resurrecció del poder negre

ROGER GOTARREDONA I FIOL

El-Hajj Malik El Xabazz ha resuscitat al cap de 28 anys. La llegenda de Malcolm Little, nom oficial del personatge, encara que molt més conegut com Malcolm X, ha tornat de la mà del cinema. La seva figura, el seu missatge, la seva causa torna a ser d'actualitat. És potser, però, una moda efímera com ho fou el Che Guevara? És una altra maniobra del sistema per assimilar una altra figura combativa, com és ara la del líder afroamericà? És una nova estratègia del "merchadising" americà per llançar la "moda X"? O és, ans el contrari, una astuta maniobra de Spike Lee jove director compromès en la lluita negra— per a difondre el missatge de Malcolm X en uns moments on la problemàtica racial als EUA torna a ser notícia?

Tot i que la biografia de Malcolm X, magistralment recollida per Alex Haley (1), no desmereix la més agosserada novel·la social —infància difícil, jove "in the wild side", redempció en presidi, consagració i assassinat final—, sembla que Malcolm X no ha tornat embalsamat. Ha tornat en la forma de l'agitador polític que sempre fou, i Lee s'ha encarregat que fos així. No debades aquest jove director de cinema, igual que John Singleton, Bill Duke, Charles Lane, Carl Franklin i d'altres de la mateixa colla, sembla que parlin el mateix llenguatge que Malcolm X. I és que el director de *Do you right thing*, *Jungle Fever* o *Mo'better Blues* aconsegueix portar a la pantalla éssers reals amb problemes reals. Un cinema de negres i per negres que aconsegueix fascinar a propis i estranys. Spike Lee actua, igual que



el protagonista del seu últim film, d'incitador de consciències dels afroamericans i de fueiteig continu de la benestant societat WASP (2) dels Estats Units.

Si bé la història de Malcolm X és la història del "dimoni" que esdevé "mesies", i això sempre és un magnífic argument cinematogràfic —molt més que no el de Martin Luther King—, aquesta pel·lícula arriba en un moment calent. El brutal apallijament de Rodney King el 3 de febrer de 1991 i el posterior judici, en què un jurat compost per blancs, un hispà i un asiàtic absolia els autors policials dels fets, originà una revolta els resultats de la qual foren 260 km2 de destrucció i més de 20 morts. Els antecedents cal cercar-los a Miami (1989) amb 3 morts, al 1980 a Liberty City amb 18 morts,

—on, també, els fets succeïren arran d'un judici semblant al dels fets d'abril de 1992—, o a Los Angeles mateix on en 1965 s'hi produïren 34 morts en uns avalots provocats per mor d'una discussió de trànsit. Amb tot, el que es pot veure és que la qüestió racial als EUA no està, ni de bon tros, resolta.

Els 27 milions d'afroamericans (l'11,3% de la població nord-americana) segueixen patint una situació de marginalitat racial i econòmica. La mítica figura de Malcolm X connecta, doncs, amb una població negra desesperada que veu com queda relegada al darrer terme en l'escala social americana. Portorriquenys, asiàtics, jueus o musulmans se situen molt per sobre d'ells. El missatge de l'autoafirmació negra sembla calar profundament dins amplis sectors de la població cada cop més identificada amb els postulats de Malcolm X que no amb els de M.L.King, relegat a "l'oblit dels ingenus". L'articulació del pensament de Malcolm X i dels musulmans negres donà lloc, en gran part, a un dels nacionalismes més curiosos de l'actualitat: *el nacionalisme afroamericà*.

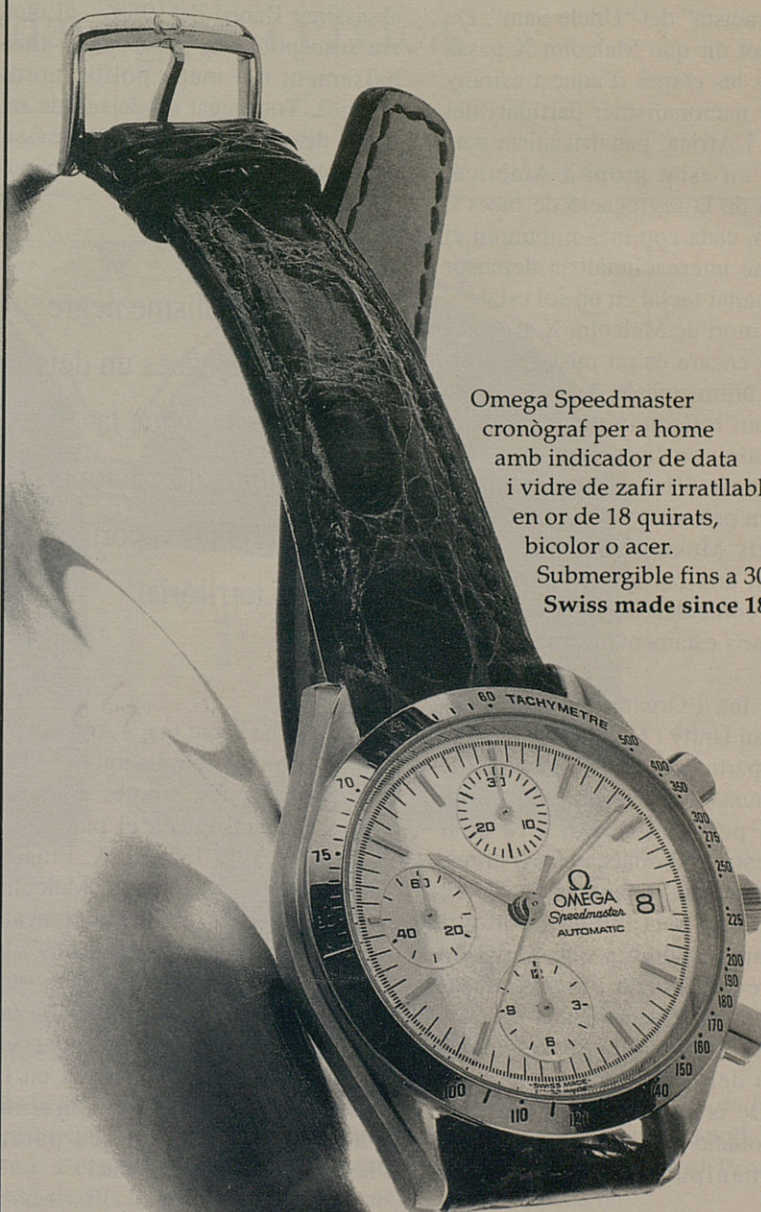
El nacionalisme negre nord-americà és un dels únics en què la reivindicació nacional no té un suport territorial. Es tracta —segons Joan Nogué (3)— d'un moviment de reivindicació nacional sense un referent geogràfic, la qual cosa provoca un sentiment de desarrelament i desprotecció (suplit al cas que ens ocupa amb la filiació a un referent religiós —l'Islam— o internacionalista —la Comunitat Negra Mun-

dial—. És un moviment estructurat a partir de l'operació del "Return to Africa" promoguda, en gran part, pel reverend Marcus Garvey (4) en què es postulava el retorn al continent africà. És el moment en què es consolida l'estat de Libèria. (S.XIX). Més tard Cyril Briggs, al 1917, ja reivindica al govern federal un 1/10 del territori continental dels EUA per establir-hi un estat negre. Una resolució de la III Internacional reivindicà, a la dècada dels vint, el dret a l'autodeterminació afroamericana. El mateix Stalin també parla d'una "Nova Àfrica" als Estats Units. Són però, el moviment dels "Black Muslims" de l'honorable Elijah Muhammad i el dels "Drets Humans" del pastor baptista —Nobel de la pau— Martin Luther King, els que marquen el rumb del nou nacionalisme negre als EUA.

La marxa sobre Washington, al 1963, que reuní vora de 250.000 persones, és una fita indefugible en la història de les reivindicacions negres als Estats Units. Fou aquí on King pronuncià el cèlebre discurs encetat amb allò de: "He tengut un somni..." on es postulava una Amèrica en la qual tothom fos igual. Malcolm X, tot i que participà en la "marxa", no confiava gens en la societat dels "dimonis blancs" (5). Veia impossible la integració dels negres en la societat yankee i seguia defensant la segregació racial i la constitució d'un estat afroamericà a la franja sud del país: Louisiana, Mississipi, Alabama, Carolina del Sud i Geòrgia. El seu llenguatge virulent es desmarcava de la via no-violenta de M.L. King. (És famosa la frase sobre allò que necessitaven els negres: "Una cosa corba que s'empunya amb la mà i no és un plàtan").

Són precisament els postulats de Malcolm X els que actualment tenen major grau d'acceptació dins la comunitat negra. Una comunitat on la delinqüència, la droga, l'atur... semblen trobar-hi un bon brou de conreu. El discurs del líder negre era el discurs de la dignitat i de l'autoafirmació, era —i és encara— un missatge que cala molt endins al si

Per a mesurar la intensitat de la vida



Omega Speedmaster
cronògraf per a home
amb indicador de data
i vidre de zafir irratllable
en or de 18 quirats,
bicolor o acer.
Submergible fins a 30 m.
Swiss made since 1848.

Ω
OMEGA

The sign of excellence

Feljoeria Española

FUNDADA EN 1885

C/ COLON, 12 - TELS. 72 15 63-72 43 44
07001 PALMA DE MALLORCA

d'una població ensorrada en el més baix de l'escalafó social. El concepte del "Black Power" (6), recollit pels Panteres Negres —hereus de Malcolm X—, és un clar desafiament a l'estat "racista" del "Uncle Sam". De fet, es pot dir que Malcolm X passà per totes les etapes d'aquest estrany tipus de nacionalisme: partidari del retorn a l'Àfrica, panafricanista partidari d'un estat propi a Amèrica, partidari de la segregació de races i, a l'últim, cada cop més imbuït en el marxisme internacionalista defensor de la igualtat racial en un sol estat.

La mort de Malcolm X al febrer de 1965 encara és un misteri. Acorralat els últims mesos de la seva vida —tal com reflecteix magistralment Alex Haley en la biografia— tant pels Serveis d'Intel·ligència americans com pels seus antics correlegionaris, els Musulmans Negres, tot apunta a una conspiració. Diverses anàlisis coincideixen en la complicitat de varis estaments institucionals i polítics.

De fet, l'Organization of Afro-American Unity (7) sembla que tenia previst participar el 25 de febrer de 1965 a una conferència a Alger convocada per Ben Bella, a la qual havien estat convidats, entre d'altres, el Che Guevara, membres de l'OAP i més d'una seixantena de moviments afins. Sembla que Malcolm tenia previst utilitzar l'esdeveniment com a caixa de ressonància per a la denúncia de la violació dels drets humans dels ciutadans negres dels EUA. De la conferència s'esperava una resolució que denunciàs el control i manipulació per part dels

Estats Units de les resolucions de les Nacions Unides.

Altres hipòtesis van adreçades a la possible entesa amb el Moviment dels Drets Humans de M.L.King —assassinat l'abril de 1968— el qual era susceptible de provocar un trasbalsament del mapa polític nord-americà. Tot plegat no deixen de ser meres disquisicions sobre els assassinats dels dos líders negres més popu-

El nacionalisme negre
nord-americà és un dels
únics en què la
reivindicació nacional
no té un suport
territorial.

lars que hi ha hagut mai a Amèrica.

La figura i el missatge de Malcolm X és, doncs, a hores d'ara, de primera actualitat en el panorama polític i social dels EUA. Fins el darrer dia de la seva vida, Malcolm procurà refermar els llaços trencats entre els negres nord-americans i la cultura africana. Comprenqué que aquell era el camí que portava a un nou sentit d'identitat col·lectiva, un paper de consciència pròpia en la història i, per sobre de tot, a un sentit d'auto-estima que, al seu parer, l'home blanc havia anihilat.

Tot plegat, els successos de l'abril de 1992 constaten una feixuga assignatura pendent en la nació més poderosa de la Terra. L'esperit de Malcolm X troba acollida en milions de negres ofegats per la marginació econòmica i racial a què els sotmet una de les societats més opulentes i riques del món. La veu de Malcolm Little, d'El Hajj Malik El Xabazz retrona —ajudat per Spike Lee— amb força en els Estats Units de Nord-Amèrica.

*Jo no vaig per allà cantant
"Nosaltres Vencerem". No crec que
guanyem res cantant. Si agafes un
45 i comences a cantar "Nosaltres
Vencerem", aleshores estic amb tu".*

Malcolm X □

1 HALEY, Alex és l'autor del bestseller *Roots "Arrels"* (1977) mundialment conegut.

2 White Anglo-Saxon & Protestant (Blanc Anglo-Saxó i Protestant), indefugibles atributs del "bon americà".

3 NOGUÉ, Joan. Geògraf especialista en assaigs sobre les relacions entre els nacionalismes i la seva projecció territorial. Val ressenyar *Els Nacionalismes i el Territori* (1991) El Llamp. Barcelona.

4 GARVEY, Marcos. Se'l considera el primer líder afro-americà de masses. Partidari de la segregació de races, arribà a col·laborar amb el Ku Klux Klan. Estava convençut que a Amèrica li esqueia la supremacia blanca i que els negres havien de tornar tots a l'Àfrica.

5 Nom amb el qual Malcolm X es referia genèricament als blancs.

6 Concepte creat per CARMICHAEL, Stokely. Lligat a la idea que la comunitat negra esdevenia una colònia interior dels EE.UU. i que calia alliberar mitjançant l'exercici del dret a l'autodeterminació. Durant els JJ.OO. de Mèxic es protagonitzaren escenes d'autoafirmació negra per part d'alguns membres de color de la selecció nord-americana.

7 Organització de la Unitat Afro-Americana, moviment polític fundat i encapçalat per Malcolm X el 1964, sorgit arran d'una escissió dels Musulmans Negres.

carrer del
baix riera, 1-a
tel: 24 03 86
07009 palma

arts
XISCO
grafiques

Ses Piles
Estudi
de
Perruqueria

Carrer Navarra, nº 3, 1er - 07003 Palma - Tel. 71 80 37

In memoriam

Josep M. Pons i Pons, testimoniatge d'activitat pedagògica i cívica

PAU LLABRÉS PIZÀ

Fresc encara el dol per la mort del nostre amic Josep M. Llompart, se'ns acaba de morir, colpit pel mateix mal traïdor, un altre amic, company de lluites i afanyes culturals i patriòtics: En Josep M. Pons i Pons.

Havia nascut, en 1925, a Biniamar, on el seu pare exercia de mestre, i aquí passà els anys de la infantesa. Però la seva família procedia de Sineu. Aquí, hi tenien la casa pairal i sempre hi féu estades intermitents.

En l'ambient rural de Biniamar és on degué aprendre d'estimar la naturalesa. L'estimà apassionadament i en donà proves al llarg de tots aquests anys d'ençà que, per interessos del turisme, hagué de contemplar, impotent, com ens estaven malmetent les parts més belles de la nostra illa. No hi pogué fer res, però no mancaren mai les seves protestes indignades que manifestava de paraula i amb fets.

Acabats els estudis secundaris a Felanitx, on el seu pare s'havia traslladat cercant més bones condicions per als estudis d'En Josep, passà a viure, ja definitivament, a Palma per començar la carrera de mestre, que exercí a Palma mateix a diferents col·legis. Però, inquiet de mena, alternà l'exercici pedagògic amb els estudis de Dret a la Universitat de Barcelona. Sovint ell i en J.M. Llompart, que estudiaven la carrera per lliure, coincidien en el vaixell que els duia a Barcelona per als exàmens de fi de curs.

Vam coincidir tots dos, ell i jo, al col·legi "Gabriel Alzamora" i és a partir d'aquí que puc donar testimoniatge



Josep M. Pons i Pons, Palma 1991.

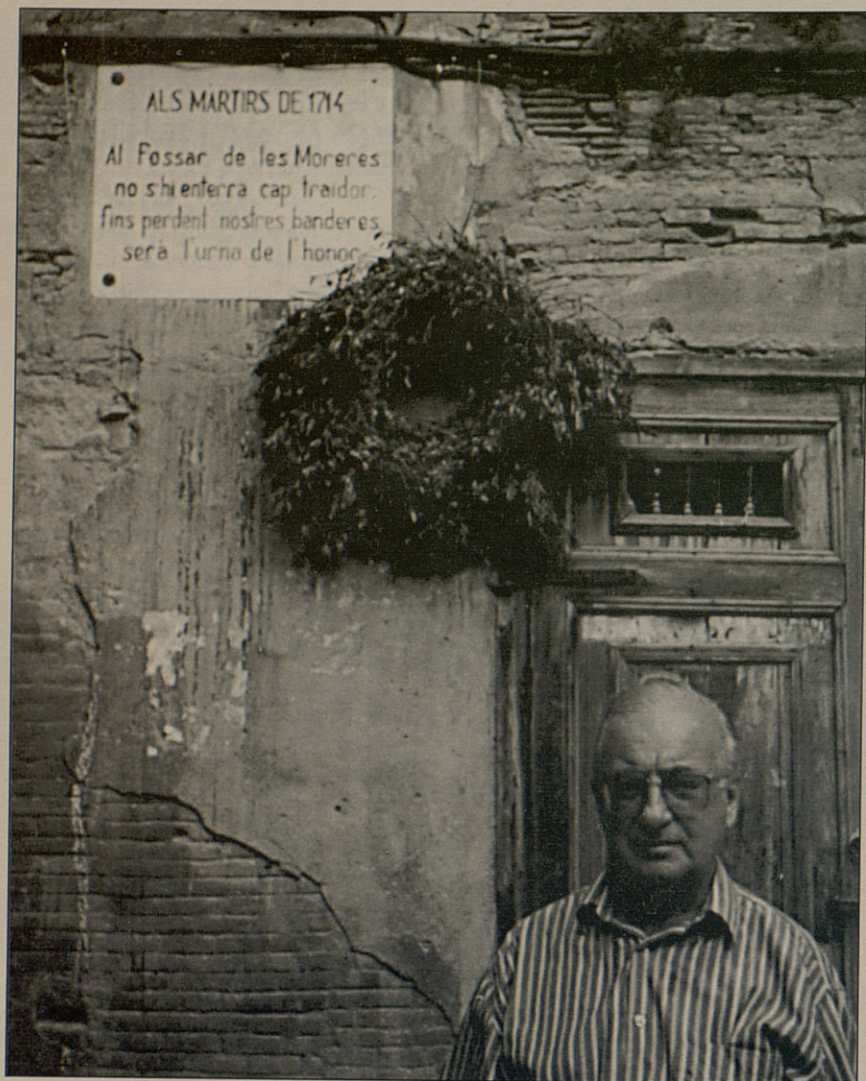
de la seva exemplar activitat pedagògica i cívica. Al col·legi tenia a càrrec seu l'ensenyament de Ciències Socials. Els llibres de text eren iguals, si fa no fa, per a tots els alumnes de l'Estat: ni una paraula de la nostra història ni de la nostra geografia, quan és precisament això el que hauria pogut donar vida a aquesta assignatura. Però ell posava a contribució les seves aptituds pedagògiques suplint les mancances del llibre de text.

També hi donà classes de català i, per poder-ho fer amb competència, es matriculà als cursos oficials de reciclatge tan aviat com es van

implantar. Fou, per tant, de la primera promoció de mestres amb reciclatge que obtingueren el Professorat oficial de Català.

Tan aviat com les circumstàncies ho permeteren, es començà a preocupar per la implantació de l'ensenyament en català a l'escola "Gabriel Alzamora" i no descansà fins que hagué aconseguit la creació d'una sèrie completa dels vuit cursos en què es fes l'ensenyança totalment en la nostra llengua.

Però la seva labor no s'acabava en el col·legi. Sempre atent a les inquietuds del moment, s'entregava



Barcelona, 1990.

generosament a qualsevol activitat en la qual cregués que podia ser útil la seva col.laboració. De bona hora ja va participar en la Campanya per la cooficialitat del català. Va ser tresorer de la CENC (Campanya per la normalització lingüística a l'escola). Quan la CIRIT (Comissió Interdepartamental de Recerca i Innovació Tecnològica) creà les Trobades amb la Ciència, cada any s'encarregà espontàniament de propagar entre els estudiants de Batxillerat aquesta modalitat d'aprenentatge. Una altra activitat en què col.laborà activament va ser la campanya anomenada "El País a l'Escola", que ha tengut sempre molt d'èxit de participació entre els alumnes mallorquins.

Tampoc faltà a la crida en l'homenatge a la Flama de la Llengua Catalana, l'any 1983, al capdavant del Departament de Català de la nostra escola.

Vet aquí un seguit de fets concrets que he anat recordant en el fil de la seva vida. Tinguem present, però, que el que realment compta per damunt de tot, en la seva vida, és la labor callada i constant de cada dia.

Finalment, tingué l'alegria de veure premiats els seus esforços quan al 1990 l'Obra Cultural Balear, en el marc dels Premis 31 de Desembre, li concedí menció honorífica en el *Premi Emili Darder* "per la seva contribució a la recuperació lingüística, cultural i nacional del país". □

SA TALAIA

Políglotes

BENIGNE PALOS

Fa uns dies, em comentava un conegut meu que quan va a una oficina pública o privada, sovint se sent ofès i humiliat perquè no es pot expressar en català.

- Vas a una oficina, expliques en català què vols, i tot seguit el funcionari o l'empleat de torn, molt finament et diu "repítalo en castellano, no entiendo el catalán". Per què? Si aquí la nostra llengua és el català! Pens que si Madrid ens respectàs la nostra llengua, els costums, en definitiva la nostra idiosincràcia, potser ens tendria fotuts però contents. No ho sé, és una possibilitat.

- Mira, li vaig dir. No t'ho prenguis així. Has de fer el mateix que jo. Has de partir de la base que ets un políglota, si més no parles dues llengües, català i castellà, i tenc entès que en parles dues més. Això és més a favor teu. Quan jo em trobo en les circumstàncies que expliques i em diuen "repítalo en castellano", jo ho faig amb molt de gust. Però no perquè em senti obligat a fer-ho, ni per humiliació, sinó perquè som un políglota (circumstància que no se sol donar en el teu interlocutor) i perquè pens que faig un favor a una persona que es veu limitada a una sola llengua. Aleshores em sent superior, molt superior. Per a mi l'humiliat és qui em demana que parli en castellà. Si ell no en sap més...

No sé si el vaig deixar convençut. El que sé és que quan ens vàrem despedir no semblava tan enfadat com abans.

Els escriptors miren Sogorb

JOSEP VICENT GARCIA RAFFI

A hores d'ara quan parlem de Sogorb sembla que reste relegada, igual que la comarca de l'Alt Palància, de la cultura valenciana actual.

Tanmateix Sogorb ha tingut i té una importància històrica i cultural per al País Valencià no sols en la seua expressió castellana sinó també en llengua catalana. Com a prova d'això hem volgut recuperar alguns testimoniatges literaris en aquesta segona llengua d'escriptors valencians (sobretot) que descriuen o citen Sogorb o, fins i tot, la utilitzen com a marc literari.

Al llarg de la nostra història molts han estimat Sogorb i l'han visitada i l'han viscuda: reis, bisbes, militars, poetes, moriscos, capellans, agermanats, botiflers i maulets, etc. Hi ha persones que l'han retratada, que han restat encisats i ho han escrit. Anem, però, als testimoniatges...

Els primers escrits en català els trobem a la prosa historiogràfica de les Cròniques, per exemple, en el *Llibre dels Feyts* i en la *Crònica* de Ramon Muntaner. En aquesta última hi ha un text molt significatiu de la quotidianitat de la parla valenciana entre els sogorbins:

Veritat és que en una companya eren vint almogàvers qui eren de Sogorb e de l'encontrada, e posaven al porxe de Sent Nicolau de Portopí. E la vespra de Nadal anaren-se'n



Sogorb (Alt Palància), Torre del Botxí.

los deu a percaçar bestiar que menjassen lo dia de Nadal e aportaren quatre moltons, e faeren-los escorxar, e, escorxats, penjaren-los al porxe. E la un dels companys, lo qual era de Sogorb, havia jugat i havia perdut e pres un quarter de moltó ab la fellonia, e mes-lo en ast. E és costum de catalans que la vespra de Nadal tothom comunament dejuna, e no menja estró a la nit; e

així almogàvers aquells anaren a percaçar cols, peix i fruita que menjassen. E al vespre, com foren ven-guts a la dita posada del porxe de Sent Nicolau de Portopí, veeren prop del foc on ells devien menjar, lo quarter de moltó en ast, e meravellaren-se'n, e se n'esquivaren fort, e digue-ren:

- ¿Qui és aquest que aquest quarter de moltó nos ha mès al foc? E aquell respòs que ell l'hi havia mès.

- ¿E per què ho havets fet?

- Per ço com jo vull anit menjar carn, a deshonor de la festa que demà serà.(1)

També trobem referència de Sogorb i de la Cartoixa de Vall de Crist en dues obres de la nostra literatura medieval. No hem pogut deslligar de la nostra recerca diversos escrits sobre la Cartoixa que tot i que sempre ha estat independent, la seua proximitat (pertany al comtat de Xèrica i a l'actual terme d'Altura) i la seua importància feia inevitable als diversos escriptors el seu pas per ella.

La primera referència correspon a *L'Espill o Llibre de les dones* de Jaume Roig, novel·la en vers del segle XV. El narrador-protagonista fa peregrinació a Sant Jaume de Galícia. I de València passa per Bunyol, Requena, Santo Domingo de la Calzada i arriba a Compostela i retorna per Olite, Alagó, Saragossa, Terol i Sogorb. És precisament a

Sogorb quan el desventurat narrador de *L'Espill* decideix de casar-se amb la beguina que es va quedar a València tenint cura dels seus béns.

*Puis caminant e romiant
que fer deuria e com viuria
sense destorb, dins en Segorb
io em recordí e acordí
que la beata si m'era grata
e fon honesta humil e presta
al que volgues, que la prengues
per companyona, e muller bona
molt a mi cara. Sera'm avara,
no gastara, ni rastrata
tan llongues faldes i tendra baldes
en la finestra; es dona destra,
pobra criada, no gens dotada,
molt de be sap e del seu cap
fer-ne una guisa. L'home divisa
en si propon, e Deu dispon
e proveix a qui servix
el profit seu. Ell sols preveu
lo venidor fa lo millor,
pre be no es mostra a l'util nostre.*

Tanmateix, ens visitarà una altra vegada: desenganyat de les dones jura no tenir mai més relació amb elles i es proposa de canviar de viure. Així aquell estiu peregrina als monestirs de Catalunya, del Rosselló del País Valencià: Scala Dei, Santes Creus, Poblet i la nostra Vall de Crist.

*Fui per la Plana
e per la vall, ab gran treball,
a Vall de Crist... (2)*

També de la Cartoixa tindrem una de les descripcions més impressionants que se n'hagen fet. El seu autor és el valencià Antoni Canals, frare de l'orde dels dominicans. La més original i important de les seues obres és *l'Escala de Contemplació* (1399-1400), tractat de mística cristiana dedicat al rei Martí l'Humà. En el pròleg d'aquesta obra, inclosa en el moviment de la "devotio moderna", Canals fa referència explícita i bellíssima de la Cartoixa de Vall de Crist, anomenada així per la seua semblança a la vall de Josafat. S'adreça al rei amb les següents paraules:

Al molt alt senyor e príncep victoriós, lo senyor Martí, rei d'Aragó, frare Antoni Canals, de l'orde dels frares preicadors, indigne mestre en la Sancta Teologia e lector de la

vostra e cort real, humiliada, pregona a postergada subjecció... E com diverses vegades, perlant ab vostra alta senyoria que de present fets construir e edificar, de l'orde de la Cartoixa, intítulat Vall de Jesucrist, coneges en vostres paraules molt enceses...

Canals ens conta com li va impressionar el paisatge de la nostra cartoixa i com li fa difícil abandonar-la.

Oh excel.lent senyor, e quina vall és aquesta tan alta com pregona, tan acompanyada com separada, tan frutuosa com deserta, tan plena com fretuosa, tan sadolla com abstinent, no gens trista ans gojosa e molt rient... Quanta triga fare en aquest lloc? Certes, tanta és la suavitat d'aquest lloc, tan dolça la seua conversació, tan plasent la sua habitació que no me'n puc partir. Ja hagués plagut a Déu que jo fos estat elet per un dels seus habitants. Vull-ne pendre comiat, e per la consolació que hi trobe comencem a entristir de la sua despartença. Comence de girar-li les espatlles e... no sé que faça, no sé on me vaja... (3)

Cartoixa també seria fra Bernat Fontova confessor de la reina Maria de Castella, dona d'Alfons el Magnànim, que va residir llargues temporades a la Vall de Crist on escrigué en llatí diversos tractats espirituals i on va morir.

Un testimoniatge cinc-centista no precisament valencià és el de Francisco Delicado, clergue cordovès que publicà en 1528, anònimament, la seua *La Lozana Andaluza*, obra on fa parlar en català un personatge sogorbí, Aguilarico. Una cita literària que ens ve a demostrar com fou de freqüent el seu ús a Sogorb fins el segle XVII.

El modo que tuvo yendo con Aguilarico, espantándose que le hablaban en catalán, y dice un barbero, Mosén Sorolla:

Ven ací, mon cosín Aguilarret. Veniu ací, mon fill. ¿On seu estat? que ton pare te'n demana.

AGUILARET.- *Non vull venir, que vaich con aquesta dona.*

SOROLLA.- *¡Ma comare! Feu-*

vos ací, veureu vostron fill.

SOGORDESA.- *Vens ací, tacañet.*

AGUILARET.- *Què voleu, mamare? (4)*

En el segle XVIII la preocupació dels il·lustrats per descriure els llocs del país té el seu testimoni en Cavanilles i la seua obra *Geografia del Reyno de Valencia*. L'expressió del nostre escriptor ja no serà valenciana, sinó castellana. I ho és així, perquè al segle que hi som, el segle XVIII, la uniformitat lingüística de l'estat és norma i desig dels nous reis com ho expressa el Decret de Nova Planta que arriba amb els borbons.

Caminaba hacia Segorbe por entre jardines útiles, plantados de moreras y frutales, y vi al paso la Cartuja de Val de Cristo, rica como todos los monasterios de su instituto. Cultivaban aquellos Monges sus haciendas con tanto esmero, que pueden servir de modelo en agricultura: atravesé sus huertas, y las contiguas de Segorbe hasta entrar en esta ciudad, que nuestro Escolano prueba ser la antigua Segobriga. Tiene espaciosas calles, buen número de edificios docentes, Iglesia Catedral, y muchos hacendados. Pero con todo eso es inferior a diversas villas del reyno; si bien es muy recomendable por su posición ventajosa junto a un cerro a la derecha del Palancia, y como en el centro de las huertas. Dexan allí los montes una hoyada espaciosa de una lengua de diámetro, la cual atraviesa el rio de poniente a oriente fecundándola con sus aguas. Hay en ella algunas humildes lomas, que la industria ha reducido a graderies para facilitar el riego, guiando las aguas por mil canales hasta los cerros contiguos de las cordilleras de Espadán y Cuevasanta. Queda esta hacia el sur, y la de Espadán al norte, cortando la vista con sus espinados picos.(5)

Ja al nostre segle XX els més importants escriptors contemporanis han escrit sobre Sogorb i la Cartoixa bé com a fruit de les seues visites, bé com a tema d'estudi i, fins i tot, com a ficció literària, la literatura ha utilitzat la ciutat i alguns dels seus

habitants més famosos.

L'assagista valencià Joan Fuster amb el seu estil habitual ple de saviesa irònica ens ofereix una visió de Sogorb no només com a viatger sinó també com a brillant escriptor que és.

Per arribar a Sogorb travessem encara un bon tros de vall del Palància, horta rica i de regs justos, atapeïda de fruiters -pomes, peres, cireres- recamada d'oliveres i vinyes. Passem prop de Sot de Ferrer, de Soneja, de Geldo. Sogorb se'n apareix dreçada sobre un altell, callada i ocre. Hi entrem. Als carrers tortuosos i encalmats, hi ha un silenci incommovible. Alguna torratxa esgalabrada, trossos de muralla, casalots amb escuts, esglésies entretancades... Sogorb podria oferir, per cert, una major riquesa monumental; la ciutat va gaudir d'altres esplendors en altres temps, i els seus ducs l'adornaren amb ama-

bilitat. Però entre guerres i dislocacions col·lectives, va anar perdent gales i curiositats.(6)

Aquesta visió passatgera seria completada anys després per una de les definicions més colpidores que la ciutat haja rebut mai:

Sogorb ha estat una ciutat senyorial i levítica; amb ducs i amb bisbes propis. I n'ha retingut l'ambient resignat, un pèl rígid, de vegades solemne, fins i tot, en les seves manifestacions més subalternes... Això a part, Sogorb és una ciutat mereixedora d'una visita lenta. Hi ha la catedral amb un claustre triangular inexplicable, i un museu interessant. Hi ha més coses de pedra picada, admirables. I uns voltants humits i de conreus productius: una bella taca de verdor. Ultimament a Sogorb, li han rebaixat la condició de seu episcopal compartint-la amb Castelló, i no calia. Però entre el Vaticà i Madrid sempre han fet pac-

tes demencials.(7)

El malaguanyat filòleg Manuel Sanchis Guarner a la seua obra *Els pobles valencians parlen els uns dels altres* arreplega part dels tòpics dels pobles de l'Alt Palància i els malnoms respectius. Dels que es refereixen a Sogorb, diuen, per exemple:

*En Sagunto se usa el peine
y en Segorbe la peineta,
en la Vall, las chicas guapas,
y en Algímia, las culecas.* (8)

El poeta valencià més important des d'Ausiàs March, Vicent Andrés Estellés, fill de Burjassot, cita i reivindica la ciutat i recorda l'il·lustre Frai Bonifaci Ferrer soterrat a la Cartoixa.

*Les làpides episcopals
de terrosa cal·ligrafia,
les làpides desenterrades,
seran els fonaments de la teua joia.
Em recree recordant
uns noms, la meua alegria,
Xàtiva, Dènia, Sogorb,*

VISTA ORIENTAL DE LA CIVDAD DE SEGORBE.



- 1 Convento de Franciscos
- 2 Convento de Capuchinas
- 3 Monasterio de Geronimos
- 4 Puerta de Capuchinas
- 5 Puerta de Tíul
- 6 Convento de Dominicos
- 7 Las Carceles
- 8 La Cathedral



- 9 Monjar de San Martin
- 10 Convento de Mercenarios
- 11 Torre y Castillo del Angel
- 12 Puerta de la Maza
- 13 Seminario Episcopal
- 14 Rio Muriedro
- 15 Puerta de Valencia
- 16 Puerta de Vicente

el castell, les pedres de Sagunt.

*Mire les bigues
que sostenen l'himne del temple,
veig els claustres de
silenci i pols,
endevine el temps que
flueix com una aigua... (9)*

FRA BONIFACI FERRER:
ENTERRAT A VALL DE CRIST

*Morí en olor de santetat,
i diuen*

*que en esventrar la seua
tomba i treure*

*l'esquelet, incorrupte, se
li veia*

*un dolç espant, un estu-
por humil*

*als ulls, oberts; tenia un
gran terròs*

*dintre la boca, d'on brota-
va, trèmul,*

un gesmler. (10)

Dins la pròpia ficció literària, una vegada més, ens apareix el mateix edifici i el mateix personatge com a casa matriu de la primera novel·la de gènere negre en català escrita per Rafael Tasis: *La Bíblia Valenciana*. I és que probablement, el traductor del "romanç", Fra Bonifaci, ho feu en part a la Cartoixa de la Vall de Crist. I en aquest laberint de literatura, de ficció i de sogorbins com no recordar l'agermanat Vincent Peris, sogorbí de socarrel, protagonista d'una de les novel·les més importants dels autors de la "generació dels 70": *Crim de Germania* de Josep Lozano.

Durant els últims anys s'han publicat diversos llibres sobre el nostre País on Sogorb serveix de camí de la reflexió de la dualitat històrico-cultural valenciana o simplement del lloc de viatge plàcid i seré. Vicent Ventura escrivia l'any 1978:

Sogorb presenta notes aragoneses pel fet de trobar-se en la carretera general de Sagunt a Terol, la ruta per la qual el País Valencià puja a l'Aragó, o Aragó baixa al País



Carrer de Sogorb (Alt Palància).

Valencià; Sogorb es troba just al peu de l'escala per a pujar o baixar. A Sogorb, doncs, ja s'hi respira un cert aire aragonès -i, curiosament, més a Sogorb que als pobles dels voltants, prou més "valencians" potser per prou menys capitalins-, malgrat que no s'han pujat encara les costes de Ragudo que són vertadera frontera natural: l'administrativa i històrica es troba una mica més lluny, a Barraques... (11)

Diversos escriptors com ara Lluís Guarner, Josep Soler Carnicer de fet han inclòs Sogorb en els seus itineraris, rutes i viatges valencians. Així un dels últims testimoniatges és de l'escriptor català Joan Garrabou amb el seu sentit passeig per les terres de Castelló tot visitant l'Alt Palància i Sogorb:

Les nostres passes, independents i segregades, amb intencions pròpies, ens duen a la muralla. Es

divisa un ample panorama, ocre, sec i descarnat, d'una qualitat àuria i tènue, de somni concretat i acomplert. Essent la tebior de l'aire, de la terra seca i impregnada de sol, de les oliveres que reposen... Ara anirem cap a Navaixes, cap a les solituds agrestes i reservades de la serra de l'Espadà. El sol, bany d'hidromel, alegria estilitzada i materialitzada, escalf just al punt, ni massa alt ni massa baix, ens acompanya. Aquest caliu extern, que es fa de seguida interior, és una de les diverses gràcies de la primavera castelloniana... (12)

Fins ací el nostre passeig literari per Sogorb, la Cartoixa i alguns dels seus il·lustres personatges. Aquest intent resta obert a noves participacions, el tema no s'esgota. Esperem que Sogorb siga a la nostra literatura. □

NOTES:

- (1) Ramon Muntaner: *Crònica*, edició a cura de Marina Gustà, Barcelona. Edicions 62, 1979. Volum II, capítol 171, pàg.27.
- (2) Jaume Roig: *L'Espill*, edició a cura de Vicent Escrivà, València. Institució Alfons el Magnànim, Diputació de València, 1981, pàgs.91 i 265.
- (3) Antoni Canals: *Scala de Contemplació*, Introducció i transcripció de J. Roig Girone-lla, S.I. Fundació Balmesiana, Barcelona, 1975, pàgs. 58-60.
- (4) F. Delicado: *La Lozana andaluza*, edició de Claude Allaigre, Madrid. Edit. Cátedra, 1985, pàg.204.
- (5) A. Cavanilles: *Geografia del Reyno de Valencia*, Madrid. 1797, volum II.
- (6) Joan Fuster: *El País Valencià*, Barcelona. Edicions 62, 1984, pàgs. 107-108.
- (7) Joan Fuster: *Veure el País Valencià*, Barcelona. Editorial Destino, 1984, pàg.68.
- (8) Manuel Sanchis Guarner: *Els pobles valencians parlen els uns dels altres*, València. Editorial Tres i Quatre, 1982, volum I, pàgs. 199-203.
- (9) Vicent Andrés Estellés: *Cants a València*, Andorra. 1984, pàg.23.
- (10) Vicent Andrés Estellés: *Cant Temporal*, València. Editorial Tres i Quatre, 1980, pàg.257.
- (11) Vicent Ventura: *El País Valencià I*, Barcelona, 1978.
- (12) Joan Garrabou: *Homenatge a Castelló*, València. Generalitat Valenciana, 1989, pàg.68.

Revista de poesia "Vetlada poètica"

JOSEP A. CALVO / CATALINA BESTARD



Abans de començar les vacances de l'estiu passat, n'Andreu Escalles, personatge singular i bohemí, tengué la idea d'organitzar una vetlada poètica. Aquest acte es dugué a terme a la biblioteca pública des Rafal Vell. L'horabaixa de dia 7 de juliol de 1992 va esser el moment elegit per a aquest encontre de "poetes" o de gent interessada per la poesia, per dir-ho de qualque manera.

Com és de suposar varen esser pocs els que llegiren els seus poemes, encara que, tot s'ha de dir, es va reunir un grup considerable de persones que escoltaren atentament. Hem de destacar també, que es reci-

taren versos d'altres poetes prou coneguts i admirats per tots, la qual cosa donà una nota de color a la vetlada.

Aquest opuscle recull a la primera part tot el material que volgueren deixar els assistents; la resta són altres col.laboracions que hem anat arreplegant per poder acabar d'arrodonir la publicació. La majoria d'aquestes col.laboracions pertanyen a alumnes de Filologia Catalana i qualcun d'Hispanica de la UIB.

Hem començat a autoanomenar-nos "s'esqueix, sa generació esqueixada", a tots els que hem col.laborat regularment o qualque

vegada a S'Esqueix (revista de creació: poesia, còmic, narració, etc...) o a la revista de poesia, que ara presentam, Vetlada Poètica. Hem trobat que el nom s'adeia moltíssim a la realitat que envolta aquestes dues publicacions: la manca d'unitat en els temes, en els estils i en la pròpia concepció de l'art. Només existeix el punt comú d'haver compartit aquests modestos suports materials per a les nostres primeres manifestacions artístiques i culturals. □

Josep Antoni Calvo i Catalina Bestard són els coordinadors i fundadors de S'Esqueix i de Vetlada Poètica.

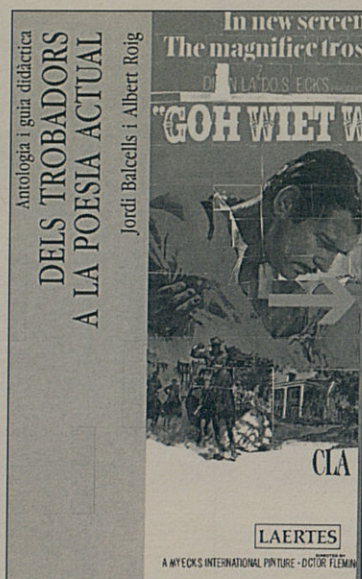
Una antologia interessant

FELIP MUNAR I MUNAR

Als darrers anys s'han publicat diverses antologies poètiques adreçades al públic escolar, especialment als estudiants i professors d'ensenyament secundari. Ben utilitzades esdevenen una eina força eficaç i un recurs a l'abast dels interessats que omplen el buit de material que pateix l'ensenyament de la llengua i la literatura.

L'Antologia i guia didàctica *Dels trobadors a la poesia actual* ofereix un ventall de possibilitats pedagògiques i de formació de tallers de producció i treball de temes relacionats amb la poesia. Volem ressaltar la tasca molt positiva dels autors d'oferir tot un grapat d'escriptors la qualitat poètica dels quals és fora de qualsevol dubte, però que per diverses raons no són coneguts així com caldria tant pels professors com per part dels alumnes. La creació poètica és utilitzada com a mitjà no com a finalitat: no interessa tant aquest o aquell altre autor com la seva producció que ens servirà per treballar tota una sèrie de temes d'una forma nova, entretinguda i creativa. Vet aquí uns dels objectius primordials de la literatura i que hauria de calar dins els ensenyants de la matèria.

L'antologia i la guia didàctica *Dels trobadors a la poesia actual* és una aproximació a la poesia de creació, des de la trobadoresca a la més actual i, alhora, una aportació a la didàctica de la creació poètica. Les trenta primeres pàgines recorren els vuit segles de la poesia catalana i s'hi destaquen les veus dels poetes més brillants (Ramon Llull, Ausiàs March, Francesc Vicent Garcia, Jacint Verdaguer, Joan Maragall, Josep Carner, Carles Riba, J.V. Foix..., i amb unes pinzellades sobre



els nous valors de la poesia catalana).

L'antologia ofereix una tria de poemes classificats per períodes literaris (Edat Mitjana, Segle d'Or, Renaixement, Barroc, Neoclassicisme, Renaixença i segle XX). Els de l'Edat Mitjana i els del Segle d'Or van acompanyats de traduccions —en el cas de la poesia trobadoresca— i d'anotacions lèxiques —en les altres composicions.

La part més extensa de l'antologia la formen els escriptors del segle XX i representen les diferents tendències que s'han donat al llarg del segle, com són el romanticisme illenc, la poesia de la paraula viva i del regeneracionisme, el parnassianisme modernista, el noucentisme, el simbolisme, el futurisme, el surrealisme, la poesia pura, el postsimbolisme i la poesia d'influències orientals, la poesia alquímica i el realisme màgic, la poesia del realisme històric i social, del realisme moral o exis-

tencial, la poesia concreta, l'expressionisme, la neotradició, el realisme intimista o postferraterià, la poesia d'investigació, el formalisme, la poesia fonètica, la darrera poesia visual i les noves veus dels joves poetes de Catalunya, les Illes Balears o el País Valencià.

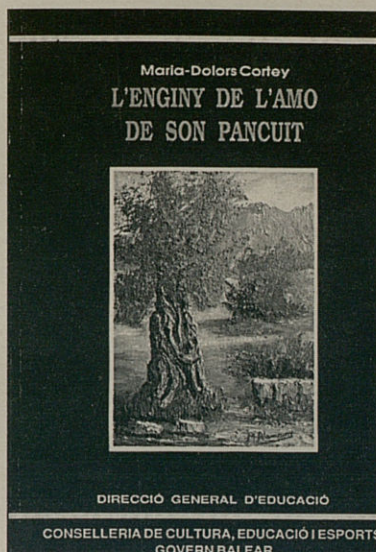
Vet aquí un encert dels autors: devora els "grans mestres" reconeguts hi han col·locat creacions de poetes força coneguts al país seu d'origen però desconeguts a la resta o menys coneguts; cal destacar la qualitat de les obres representades i les grans possibilitats didàctiques que ofereixen.

Les activitats didàctiques consten de quatre parts: una guia de lectura; unes propostes per treballar la mètrica i l'estil; un conjunt de poemes comparats a partir de pretextos i temes clàssics i d'avui i, finalment, uns exercicis de creació que van des de la recitació fins a la creació i anàlisi de poemes. El volum es clou amb un recull de nocions bàsiques de mètrica i de retòrica, una guia per a l'anàlisi d'un poema i un sonet cal·ligrama connectats.

Certament, hi ha molts mitjans perquè el lector d'avui mateix descobreixi i apreciï la poesia. I aquesta antologia, sens dubte, ens hi desperta el gust. I per bé que sigui ben vàlida per a l'ensenyament secundari, la seva utilitat no es limita tan sols a l'àmbit dels qui estudien la poesia, sinó que s'estén també a qualsevol lector que s'hi pugui interessar. □

Felip Munar i Munar és llicenciat en Filologia.

Balcells, Jordi i Roig, Albert; *Dels trobadors a la poesia actual*, Edit. Laertes, Barcelona 1992.



La gallina cega, de Josep Palou

A les *Edicions de la Magrana*, Josep Palou acaba de publicar una aventura de drogues i màfia situada a la Mallorca d'avui en dia, com un assaig de la pròpia aventura en la novel·lística. Professor a un Institut tècnic, ha iniciat d'aquesta manera el camí d'autor de llibres de gènere. La intriga constitueix una trama ben lligada tot i que les pàgines descriptives posen de manifest que, en efecte, es tracta d'una primera obra. L'ofici, que s'adquireix a còpia de practicar-lo, ja arribarà. El que importa és la



capacitat imaginativa per a crear els conflictes, i Josep Palou els sap presentar i resoldre. **J.M.B.**

José Palou, *La gallina cega*, Edicions de la Magrana, col·lecció *La negra*, núm.49; 200 pàgs. Barcelona, 1993.

L'enginy de l'amo de Son Pancuit, de Maria Dolors Cortey

Maria Dolors Cortey, en aquestes edicions de contes històrics s'hi mou com peix a l'aigua: temes, personatges, situacions, extensió del relat, textos lleugers, nets, entenedors... Episodis relacionats amb la història de les terres de llengua catalana que han estat fonament de tantes llegendes i tradicions.

L'autora és nascuda a Barcelona. Ara viu gairebé sempre a Palma, la seva ànima és empordanesa i la seva projecció parisenc. Té publicats 16 llibres en català, castellà i francès (novel·la, biografia, assaig, contes infantils, narracions fantàstiques i populars, col·laboracions, entrevistes, etc.), i a les pàgines d'EL MIRALL han aparegut col·laboracions seves.

L'enginy de l'amo de son Pancuit, títol que dona nom a un capítol, és un recull de 32 llegendes històriques per les quals circulen, com diu Gabriel Janer Manila en el pròleg, "vells trobadors i reis antics, cavallers infernals, esclaus i dimonis, ermitans i imatges miracles de Crist crucificat, monges virtuoses i distretes, abadesses fundadores, nobles senyors baralladissos, castells roquers, papers perduts en el riu de la història, processons - grans processons - per invocar la pluja necessària". I, a la cloenda, Domènec de Bellmunt, afegeix: "Maria Dolors Cortey, quan va néixer, ja es va trobar un llibre al bressol, i d'aquesta malaltia ja no en guarirà mai més." **J.M.B.**

Maria Dolors Cortey, *L'enginy de l'amo de Son Pancuit*, edicions de la Direcció General d'Educació de la Conselleria de Cultura, Educació i Esports del Govern Balear; 168 pàgs., Palma, 1992.

L'ahir i l'avui de la cuina mallorquina, de Miquel Ferrà i Martorell

El subtítol *Notes d'història i selecció de receptes* que aclareix prou bé el contingut de l'obra, el llibre *L'ahir i l'avui de la cuina mallorquina* del polifacètic autor Miquel Ferrà i Martorell ens ofereix aquesta vegada una recopilació de receptes, algunes amb referències històriques, que, ben segur, faran interessant la lectura. Conté un arrellec dels treballs que sobre el mateix tema ha anat publicant en articles de divulgació apareguts en diversos mitjans de comunicació i revistes especialitzades.

Il·lustrat amb la reproducció de gravats i fotografies al·lusives i una portada suggerent, "*Sa Nostra*", *Caixa de Balears* segueix amb aquest llibre la línia encetada de fa temps de promoure i editar obres de temes històrics i etnogràfics del patrimoni cultural de les nostres Illes. **J.M.B.**

Miquel Ferrà i Martorell, *L'ahir i l'avui de la cuina mallorquina*, Publicacions de "*Sa Nostra*", *Caixa de Balears*; 118 pàgs., Palma (1993).



El teatre i el mar

CARME PLANELLS I MUNTANER

Dues imatges ben suggestives es fusionen en aquest projecte que vol recuperar la Sala Rex d'Es Molinar: el teatre, amb tot allò que té d'imaginació, color, espectacle i transformació, i el mar, la mar, que és moviment, també transformació, que s'adapta i al mateix temps erosiona.

Però el projecte del TEATRE DEL MAR, promogut per la FUNDACIÓ TEATRE DEL MAR, no és només un joc de paraules i unes belles imatges. És la iniciativa conjunta de la Companyia Iguana Teatre

i un col·lectiu de professionals i entitats culturals amb un objectiu primordial: crear un teatre privat amb vocació pública.

I no hi ha millor llavor per a un teatre públic que el propi públic, un grup de gent que estima el teatre, i un grup de professionals que a més d'estimar el teatre viuen d'ell.

La forma escollida: una FUNDACIÓ. Perquè és la fórmula jurídica que separa totalment els béns patrimonials dels seus fundadors i aportadors. No hi ha afany de lucre

ni cap voluntat de fer negoci, l'interès públic és per damunt de tot.

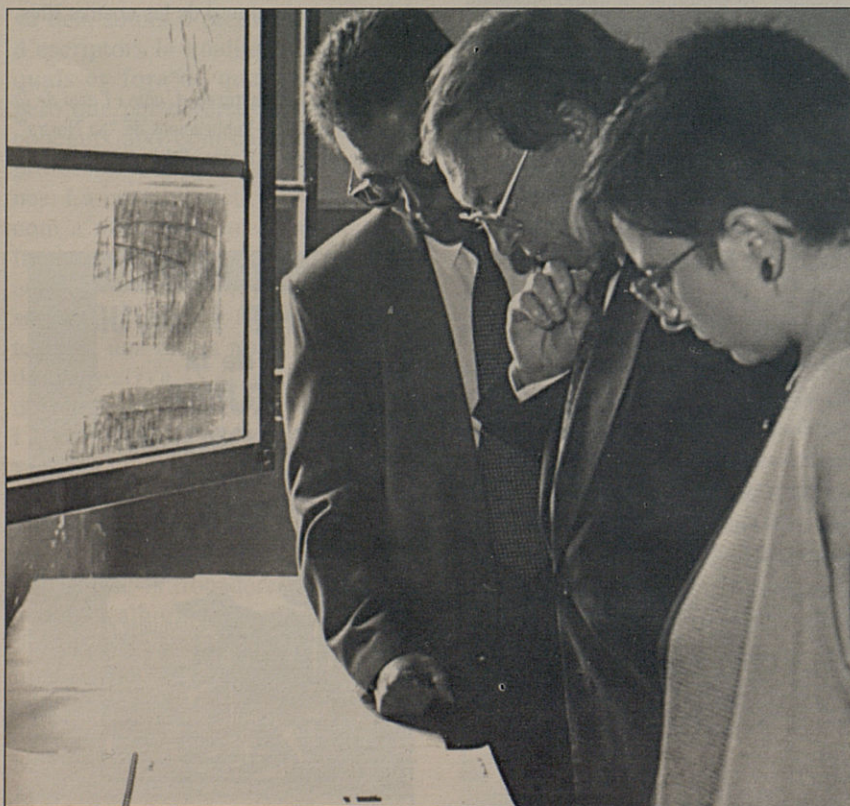
El finançament, el compartiran les entitats locals, estatals i privades, que hi participin, amb una gestió transparent.

La FUNDACIÓ TEATRE DEL MAR no és només una febre passatgera, creim que la malaltia durarà molt de temps. I, a més, pot ser contagiosa per a la resta de la població illenca... Perquè els canvis no es produeixen d'un dia per l'altre, són la feina continua, la planificació intel·ligent, les accions precises i concretes, i sobretot serioses, les que donaran un nou vigor i força a la nostra cultura.

El marc físic de la FUNDACIÓ és l'antiga Sala Rex d'Es Molinar. Aquest vell cine es rehabilitarà per convertir-lo en una sala polivalent de teatre, a l'estil del Teatre Lliure, i obrirà noves perspectives al teatre de les Illes, fins ara constret per les típiques sales amb butaques i escenari fixos.

Les obres varen ser visitades pel Ministre de Cultura, Jordi Solé Tura, durant la breu estància a Mallorca el mes de juny de 1992. Acompanyat pels arquitectes, que li explicaren amb tot detall les reformes a fer, el gerent, el director artístic i el director del futur teatre, passà una bona estona a la sala Rex i es mostrà molt interessat en tot allò que se li anava comentant.

També les forces vives de Palma han visitat el futur TEATRE DEL MAR: el Director General de Cultura, Jaume Martorell, el Regidor



El Ministre de Cultura, Jordi Solé Tura, passà una bona estona a la sala Rex i es mostrà molt interessat en tot allò que li anava comentant l'arquitecte Juan Manuel Berga.

MANIFEST

AMB LA MATEIXA FREQUÈNCIA! a Menorca, a les Pitiüses

E.M.

Les entitats sotasignants instam el Govern central a respectar les mateixes freqüències que des de fa anys permeten la recepció de les televisions autonòmiques de Catalunya i de València a Menorca, Eivissa i Formentera, on gaudeixen de gran acceptació. Aquests canals són una eina d'acostament i coneixement mutu amb aquells dos països, amb els quals compartim història, llengua i cultura, i moltes altres característiques com a països mediterranis. Qualsevol altra 'solució imposada' causaria greus perjudicis i seria vista com un menyspreu a la iniciativa social i als drets dels ciutadans.

Oferim el nostre màxim suport a aquesta justa reclamació dels menorquins, eivissencs i formenterers, amb els quals compartim en aquests moments històrics un projecte nacional comú de recuperació de l'autogovern, iniciat a partir de l'aprovació de l'Estatut d'Autonomia vigent. Ens comprometem a promoure una relació fluïda a tots els nivells (econòmic, social, lúdic, informatiu, cultural...) entre les nostres illes i demanam a les institucions que estimulin i afavoresquin aquesta col·laboració.

Reclamam, finalment, que urgentíssimament es trobi una via per a un model propi de RTV autonòmica balear, peça essencial de la construcció del nostre país; que es garanteixi la recepció del senyal audiovisual en condicions òptimes de les ràdios i televisions en català, i sobretot del Canal 9, i que es legalitzin formalment les freqüències emprades per a aquesta recepció, cosa que ja passa d'hora; que es doni tot el suport necessari a les emissores de ràdio i TV d'àmbit local i comarcal, que jugaran un paper importantíssim en la vertebració social, cultural i nacional del nostre poble. A la consecució d'aquests objectius dedicarem els nostres millors esforços.

Signants: Obra Cultural Balear i les seves 20 delegacions, Universitat de les Illes Balears (Consell Executiu), Premsa Forana de Mallorca, Bisbat de Mallorca, CCOO, Confederació d'Associacions de Pares d'Alumnes (COAPA), Federació d'AAVV de Palma, Federació de TV Locals de Mallorca, GOB, Sindicat de Treballadors de l'Ensenyament de les Illes Balears (STEI), Grups d'Esplai de Mallorca (GDEM), Santuari de Lluc, Club Pollença, Consell de la Joventut de les Illes Balears, Escola d'Esplai de les Illes, Escola Municipal de Mallorca de Manacor, Fundació Joan Amengual i Pericàs de Campanet, Associació d'Escriptors en Llengua Catalana, Associació Festival Chopin de Valldemossa, Associació d'Educació d'Adults de Mallorca, Associació El Mirall, Associació Amics de la Glosa, Associació de Periodistes de les Balears, Associació Educativa de les Illes Balears, Centre de Professors de Palma (CEP), Gremi de Llibreters de Mallorca, Grup de Drets Humans de Mallorca, Grup Blanquerna, Justícia i Pau, Monestir de la Real, Moviment d'Escoles Mallorquines, Moviment Escolta i Guiatge de Mallorca, Museu Balear de Ciències Naturals de Sóller, Societat Balear d'Educació Ambiental, Associació Voltor.

NOTA DEL VOLTOR

El Ministre Borrell va dir al Ple del Congrés de Diputats que no es vol perjudicar la recepció dels canals autonòmics a les Illes Balears

El Parlament Europeu i la Comissió de Brussel·les
es pronunciaran sobre les freqüències de TV3,
C33 i C9 a la Comunitat Balear

Carles Gasòliba, Diputat al Parlament Europeu per CiU, s'ha adreçat al President de l'OCB, Antoni Mir, informant-lo de les dues preguntes adreçades a la Comissió de la CEE i al propi Parlament, en defensa de la recepció dels canals públics de TV autonòmica en català, del Principat o de València, al país balear, que es podria veure qüestionada, sobretot a Menorca i a les Pitiüses, per la nova atribució de freqüències feta pel Govern Espanyol a proposta de Retevisión.

Gasòliba diu que el canvi de freqüència suposaria un greu perjudici econòmic per a la Comunitat Balear i que és innecessari, ja que l'espectre d'UHF disposa d'altres canals lliures. Pensa que d'aquesta manera es poden infringir dos articles del Tractat de la CEE i de Maastricht que reconeixen la importància de les cultures sense Estat i el respecte per a la seva diversitat. L'eurodiputat diu a A. Mir que seguiran altres accions, especialment una proposta de resolució per tal que l'assumpte es debati al Parlament 'en viu'.

Per altra part, el Ministre de Comunicacions, Josep Borrell, i responent a una altra pregunta del diputat Lluís Recoder, també de CiU, va manifestar al llarg del Ple celebrat el propassat dia 31 de març, en nom del Govern Central, que "no existeix cap intenció de perjudicar les emissions de les TVs. autonòmiques per deixar-hi buit l'espai radioelèctric per a les privades; poden coexistir totes", si bé després també va ser més 'eteri' a l'hora de concretar les fórmules i va dir que tot s'havia de fer i s'havia fet d'acord amb les normes i lleis, i amb el pla tècnic de la televisió privada.

Fonts d'OCB/Voltor (1) han insistit que "s'ha de trobar per necessitat una fórmula satisfactòria per a tothom" i recorden els reiterats pronunciaments de la societat i el Parlament balear a favor de la recepció de TV3/C33/C9, el darrer dels quals, titulat 'Amb la mateixa freqüència' fou recentment signat per dotzenes d'entitats representatives del poble de Mallorca i de les Illes.

Palma, 7 d'Abril de 1993.

(1) Voltor és l'associació germana d'OCB que gestiona, mitjançant Conveni amb el Govern Balear, la recepció de TV3, C33 i C9.

Obra Cultural Balear

Memòria 1992

I. INTERN

1. Introducció

“En complir els trenta anys de l'entitat, hem de recordar amb agraïment a totes aquelles persones que d'una manera o altra han fet la seva contribució a la llengua, a la cultura i a la identitat nacional del nostre poble col·laborant amb l'OCB. No hi ha coses petites, totes les actuacions, totes les contribucions, són i seran importants mentres tinguin sentit de país. Però si avui hem de tenir present qualcú, han de ser els socis fundadors, aquell col·lectiu il·lustrat i conscient, Francesc de B. Moll, Miquel Marquès, Miquel Arbona, Josep Capó, Miquel Fullana, Pau Alcover... gràcies a la iniciativa dels quals, en aquell llunyà, franquista i culturalment desèrtic 1962, ja són un

parell de generacions les que hem fet feina en aquesta casa per assolir els seus principis fundacionals de promoció i defensa de la llengua i la cultura catalanes. Compartim la seva il·lusió primera, la mateixa estimació per la nostra terra i idèntic orgull de ser part d'aquest poble” (el president, en nom de la junta directiva, a l'Assemblea general de socis de desembre)

2. Moviment de socis

El nombre de socis a 30/11/92 és de 2.188, dels quals 1.208 pertanyen a Palma i 980 a les delegacions. Enguany el moviment de socis ha estat de 179 altes, 29 a Palma i 150 a les delegacions (destaquen les altes a les delegacions de Campos, 46, i de Sant Joan, 32), i de 111 baixes, 80 a Palma i 31 a les delegacions.

3. Informació als socis

Full Informatiu. Se n'han editat 3 números (abril, agost, octubre). Distribució: 5.000 exemplars. Difusió gratuïta.

Memòria d'activitats 1991. Publicada a *El Mirall* i tramesa com a separata a tots els socis.

Reglament electoral, aprovat a l'assemblea general ordinària de desembre i tramès prèviament a tots els socis.

4. Delegacions

Noves delegacions: Santa Eugènia (presentació el 7 de març) i Marratxí (el 23 d'abril). Reobertura de la de Montuïri (el 22 de febrer). Renovació i nou impuls a la d'Inca. Gran vitalitat a la de Campos.

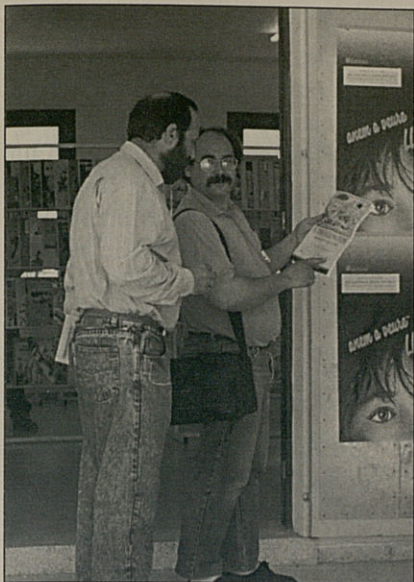
Revistes de les delegacions: La revista *Campanet* va complir 10 anys. Noves publicacions: *Noves i parers* d'Alaró (presentada el 25 d'abril) i *Sa Plaça* de sa Pobla (el 26 de juny). Premis de l'Associació de la Premsa Forana a *Coanegra*, de Santa Maria del Camí (Premi Llevant), *Mel i Sucre* (Premi Migjorn), *Llucmajor de pinte en ample* (Premi Ponent) i *Ressò* (Premi Tramuntana). Encontre anual de delegacions: organitzat per la delegació d'Alaró (7 de novembre). Hi assistiren unes 60 persones, representants de set delegacions i set revistes. Col·loqui sobre el mallorquinisme polític amb Damià Pons i Josep M. Llompart.

5. Estructura general de l'entitat

Es manté l'organització en tres departaments (secretaria i activitats;



Encontre de delegacions de l'OCB. Es Verger. Alaró, 7 de novembre de 1992. (Fotografia de Coloma Julià)



Presentació de l'exposició "Anem a veure llibres".



Joves dels instituts d'ensenyament mitjà de Mallorca, reunits al pavelló esportiu municipal de sa Creu d'Inca, 28 de novembre de 1992.

administració i comptabilitat; cursos de català), depenents del president, que n'assumeix la responsabilitat executiva.

L'associació El Mirall publica la revista del mateix nom; l'associació Voltor gestiona el centre de telecomunicacions d'Alfàbia i el programa en mitjans de comunicació; Llull, Federació d'Entitats Culturals dels Països Catalans, assumeix la difusió al conjunt de l'Estat de la nostra realitat lingüística, cultural i nacional.

II. ACTIVITATS

1. ACTIVITATS JUVENILS

* L'AVENTURA DE LLEGIR, desena edició. Tiratge: 24.000 exemplars. Vuit pàgines per a cada edició (infantil i juvenil), 12.000 exemplars cada una. Distribució: la infantil, a 274 centres escolars, i la juvenil, a 168 centres. Patrocinada per l'Ajuntament de Palma. Amb l'edició juvenil, s'ha iniciat enguany una activitat als centres per promoure l'aprofitament didàctic de la publicació. La premsa felicità i qualificà d'"europea" la bona distribució.

Encartament especial de l'Aventura de Llegir, de 8 pàgines, coordinat per l'OCB, a "El Dia 16" dia 23/04, Dia del llibre, 20.000 exemplars.

* BANC DE DADES, tercera edició. Aquest concurs té com a objectiu incentivar entre els joves l'ús de la llengua catalana i acostar-los a la nostra realitat cultural mitjançant una activitat lúdica com és un concurs radiofònic. L'OCB col·labora en l'organització i la difusió de l'acte, i dota una sèrie de premis per als guanyadors. Organització: Francesca Company, Joan Gelabert i Joan Melià.

* ANEM A VEURE LLIBRES. Exposició itinerant cedida per la Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura. Coordinació a les Balears, OCB. Va visitar durant els mesos de maig i juny: Menorca (es Mercadal), Mallorca (Alcúdia i Palma), i Eivissa. Col·laboracions: Ajuntaments de Palma i Alcúdia, Consells Insulars de Menorca i d'Eivissa i Formentera.

L'exposició consta de dos mil llibres infantils i juvenils en català, una bona mostra de la producció editorial en la nostra llengua. Distribució d'una guia didàctica als centres escolars. Programa d'activitats paral·leles.

* EL PAÍS A L'ESCOLA. IX Jornades. Organitzades per la Fundació

Congrés de Cultura Catalana. L'OCB coordina la participació mallorquina: 159 mallorquins. S'hi varen debatre els canvis del mapa europeu i les perspectives de futur dels Països catalans en una Europa unida i diversa. Un any més, els mallorquins acaparam els premis.

* CIRIT. Jornades d'introducció a la ciència. Del 26 de juny al 18 de juliol al delta de l'Ebre. Organitzades per la Generalitat de Catalunya. Destinades a alumnes de BUP, enguany han comptat amb l'assistència de 14 mallorquins. L'OCB n'organitza la difusió a Balears i promou l'assistència mitjançant la dotació de beques.

* UNIVERSITAT CATALANA D'ESTIU, XXIV edició. Prada, del 14 al 23 d'agost. Àmplia participació mallorquina (uns setanta joves). L'Ajuntament de Palma ha facilitat la participació a través de beques. La UIB ha becat els seus alumnes. L'OCB gestiona l'oficina de matriculació.

* FES-TE FESTA. primera vegada, acte de presentació conjunta de totes les activitats per a estudiants de BUP 92-93. Inca (pavelló "Sa Creu"), 28 de novembre. Més de 500 joves

d'instituts d'ensenyament mitjà de tot Mallorca. Programa coordinat per un equip de professors de llengua catalana, acollit per l'OCB. A les activitats hi participen activament entre 5.000 i 8.000 alumnes cada any. Patrocina: Conselleria de Cultura, Educació i Esports. A l'entorn d'aquest acte va néixer el Club 31.

* CICLE DE CINEMA INFANTIL EN CATALÀ (curs 92-93). Patrocinat per *Sa Nostra* i amb el suport de la UIB, Última Hora i el Centre d'Imatge i Comunicació. El cicle consisteix en sis pel·lícules (*La ciutat dels gats*, *El fantasma de l'avió*, *Janot i Elisenda*, *iatge a Melònia*, *La guerra del bosc*, *El gran viatge dels blaus*, i *La capsula dels diners*) projectades una cada mes durant un cap de setmana al cinema Metropolitan de Palma. Assistència massiva.

2. CONFERÈNCIES I PRESENTACIONS DE LLIBRES

* Presentació de l'Obra Completa de Baltasar Porcel. Centre Cultural Pelaires (5 de març). Organitzat per Enciclopèdia Catalana i l'OCB. Acte a càrrec de: Ernest Lluc, rector de la UI Menéndez Pelayo; Valentí Puig, escriptor, i Gabriel Cañellas, president del Govern Balear. Introducció del president de l'OCB.

* Maria Antònia Oliver, "Escriptor del mes". Centre de Cultura, Sa Nostra (Palma, 21 de maig). Presentació a càrrec d'Antoni Serra i conferència de Maria Antònia Oliver.

* Presentació del llibre "Les Illes Oblidades", Palma (sala d'actes de la Banca March, 5 de juny). Editat per Acta, Fundació per a les Idees i les Arts. Transcripció de les jornades celebrades a Barcelona els dies 4, 5 i 6 de juny de 1991. Acte i col·loqui a càrrec de Miquel Roca, secretari general de CDC, i Joan Verger, president del CIM, amb moderació a càrrec d'Isidor Marí, en nom de la Fundació. Ressò a premsa: article A. Mir "Les Illes Oblidades. Cap una relació sense complexos amb Cata-

lunya", Última Hora 05/06/92, article de Sebastià Serra "Les Illes Oblidades", Última Hora, 05/06/92; article Pilar Rahola "Les Illes", AVUI, 07/06/92. Dossier a El Mirall i Full Informatiu de l'OCB.

* Acte d'homenatge a Joan Fuster. (Centre de Cultura, Sa Nostra, 25 de juny). Reportatge de Canal 9, i col·loqui entre Josep Melià (autor de *Els mallorquins*, obra inspirada en l'històric *Nosaltres els valencians*), Josep M. Llompart, (amic de l'assagista) i Francesc Burguera (polític, empresari i amic íntim de Joan Fuster). Unes 300 persones. Joan Fuster ha influït decisivament en el món cultural, el món cívic i el món polític, no només del País Valencià sinó també els de Catalunya i les Illes Balears.

* Presentació del núm. 58 de El Mirall, dedicat a celebrar el vint-i-cinquè aniversari de la publicació de "Els Mallorquins", de Josep Melià. Intervencions de: Climent Picornell, director de la revista; Jeroni Albertí, Joan Bestard, Pere Estelrich, Martí March i Antoni Mir, tots amb col·laboracions al monogràfic fent un repàs al quart de segle de l'illa. El president de l'OCB lliurà una placa en reconeixement al treball de reflexió sobre el país que va publicar l'autor ja fa un quart de segle.

* INAUGURACIÓ DEL FÒRUM OCB. El Fòrum OCB és una nova iniciativa de l'entitat per debatre a fons qüestions d'Estat i de nacionalisme incorporant-li sempre el punt de vista de les Illes Balears. Va esser inaugurat per Jordi Solé Tura, Ministre de Cultura, amb la conferència sobre "La cultura i l'ordenament constitucional" (Palma, hotel Son Vida, 25 de juliol). El Ministre es va reunir amb la junta directiva de l'OCB i es va comprometre a col·laborar econòmicament amb la CAIB en la normalització de la llengua catalana a les Illes Balears, sempre que hi hagués un esforç paral·lel del Govern Balear: oferiment crucial

quan es comprova que les Balears són l'única comunitat autònoma amb llengua pròpia que no té aportacions directes de l'Estat per aquest concepte, i possiblement l'única amb un govern autonòmic que dedica a aquest objectiu estatutari unes quantitats ridícules. Les peticions de l'OCB es van fer públiques mitjançant l'article d'A. Mir, "Què demanam al Ministre de Cultura", Diario de Mallorca, 28/06/92.

4. DIVULGACIÓ DE L'ENTITAT

* dossier sobre els XXX anys de l'OCB a la revista CULTURA (Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya): "XXX anys de l'OCB: la construcció del país", de M. Pau Janer, i "Símbol de mallorquinitat i catalanitat", d'A. Mir.

* "Tres dècades fent país", article d'A. Mir a El Mirall, núm. 58, de novembre-desembre.

* roda de premsa a Barcelona (Col·legi de Periodistes, 16/12/92), de presentació dels actes del trentè aniversari, dels premis 31 de desembre i de l'homenatge a Josep M. Llompart

* vídeo sobre els 30 anys de l'OCB de 10'. Guió, A.M. Realització, Jaume Vidal. Emès a l'acte del Casino.

* edició d'un cartell commemoratiu de la celebració dels 30 anys de l'OCB. Autor: Nils Burwitz. Edició de 100 litografies a la venda, preu 10.000pts. El quadre original restarà en propietat de l'entitat.

III. ALTRES ACTUACIONS

1. PLATAFORMA CÍVICA PER L'AUTOGOVERN

* acte de divulgació sobre l'autogovern a Aragó i el País Valencià a l'Estudi General Lul·lià (16 de juliol). Intervencions: Juancho Dumall, director de "El Periódico de Aragón" i Adolf Beltran responsable de l'edició valenciana de "El País". Hi assis-

tiren un centenar de persones. Es va distribuir un full informatiu, distribuït entre les entitats membres.

* dictamen jurídic sobre el Acords Autònomic a càrrec de Bartomeu Colom, publicat a Revista de Catalunya, núm. 67, octubre 1992. Vegeu també l'article "El Pacte Autòmic és insuficient", de B. Colom, a Diari de Mallorca, 16/7/92.

La Plataforma Cívica per l'Autogovern va ser una passa endavant, perquè per primera vegada es produïa la unió de totes les forces socials illenques en defensa de l'autogovern ple per a les Balears. Indicava un augment de la consciència autonomista entre sectors socials molt diversos, alguns dels quals temps enrere no eren gens proclius a aquestes idees. Demostrava la voluntat de participació de la societat civil en els grans temes que afecten la societat i la capacitat d'acord i consens rere objectius bons per al país entre forces socials fins i tot antagòniques. Els cinc punts programàtics recollits al manifest 'Volem comandar a Ca Nostra' són plenament vigents. En canvi, no va aconseguir la continuïtat, bé per pressions externes, bé per insuficiències internes (d'unes i altres n'hi hagué), encara que l'impuls i la participació cívica en la consecució de l'autogovern, tan imprescindible, faci necessària aquesta i moltes altres iniciatives com aquesta.

2. MALLORCA ES PRESENTA

Èxit multitudinari a Barcelona el cinc de setembre. Gran concert de Maria del Mar Bonet, l'Orquestra Simfònica de les Balears (director: Lluís Remartínez), la Coral Universitària (director: Joan Company) i, com a convidat especial, Lluís Llac. Direcció artística: Antoni Perera Fons. Presentació: Simó Andreu. Assistents: unes 7.000 persones. Producció: Factoria Cultural. Patrocini de la Conselleria de Turisme del Govern Balear (IBATUR). Col·laboracions: GESA, Ajuntament de

Palma, Conselleria de Cultura de la Generalitat de Catalunya, TV3 i Catalunya Ràdio. Coordinació: OCB. Objectiu: difondre la realitat de Mallorca, i de les Illes Balears, amb sentit de país.

Emissió com a programa extraordinari de TV3, diumenge dia 23 de setembre, a les 21'15h. Vídeo, a disposició dels socis a 1.500pts.

L'OCB ha col·laborat amb la Conselleria de Turisme en la redacció d'un tríptic de difusió de la realitat de les Balears que es distribuirà, editat en cinc idiomes, la pròxima temporada turística. Text, Gabriel Mesquida.

3. MESA PER UN FORT IMPULS A L'EDUCACIÓ, LA CULTURA, LA LLENGUA I LA IDENTITAT DEL PAÍS

* Manifest signat per setanta entitats a l'entorn de la crisi provocada per la destitució de la Consellera de Cultura, M. Antònia Munar. Denunciava la falta de política cultural i demanava un impuls amb realitzacions concretes en àrees bàsiques per a la societat balear, la participació de les entitats més representatives de cada àmbit en la presa de decisions i el nomenament del nou titular de Cultura tenint en compte la seva sensibilitat cap als principis estatutaris de promoció de la llengua, la cultura i la identitat del nostre poble.

* Reunió pública de la Mesa amb el nou Conseller de Cultura, Bartomeu Vidal (Estudi General Lul·lià, 25 de novembre). Explicà les seves intencions, amb col·loqui directe amb les entitats signants.

4. HOMENATGE A JOSEP M. LLOMPART

A iniciativa de l'OCB, trenta-dues entitats cíviques varen convocar l'homenatge popular a Josep M. Llompart amb la intenció de difondre l'obra de l'escriptor, i també la seva dimensió humana, personal i cívica. Era una crida al poble de les Balears perquè retés homenatge a un

dels millors poetes mallorquins d'aquest segle, a un intel·lectual compromès amb el seu país, amb la seva llengua i amb la seva cultura. L'eslógan va tenir fortuna i ressò: "Un home que ha fet país. Gràcies, Llompart", possiblement perquè expressava el que sentia moltíssima gent. L'homenatge tengué un ressò inesperat i enorme, amb múltiples iniciatives per tot arreu. Entre les activitats realitzades destaquen l'homenatge dels poetes (Teatre Principal de Palma, -data-); el vídeo "Josep M. Llompart, poeta", de Sa Nostra, i el gran acte d'homenatge en el marc de la festa dels IV Premis 31 de desembre, al Casino Paladium (cala Aixada, Calvià, 18 de desembre), amb més de 1.000 persones representatives de tot el territori, de totes les institucions i de tots els sectors socials, culturals i cívics de les Balears.

5. EMBAJADA CULTURAL BALEAR, I V CENTENARIO DE FRAY JUNÍPERO.

L'actuació enèrgica i contundent de l'OCB va aconseguir la desconvocatòria de l'acte d'homenatge a "Fray Junípero Serra" ('levantaba entusiasmos por doquier'), continuació de l'Embajada Cultural Balear desplaçada a Sevilla. L'organitzaven un parell d'entitats sense cap solvència cultural ni la més mínima credibilitat o suport social que, amparant-se en causes defensables i ben dignes (Ramon Llull o Fra Juníper), pretenien crear confusió i trencar la convivència dels mallorquins. Molts, hi intuïen un intent d'agrupació i legitimació de l'extrema dreta anticatalanista. S'aixecaren veus denunciant complicitats d'altres instàncies balears. Tanmateix, la reacció de moltíssimes persones i col·lectius va ser encoratjadora i exemplar, des de la Real Academia de Bellas Artes fins a les corals, passant per molta gent d'església i ciutadans del carrer. L'opinió pública i els mitjans de comunicació varen acabar d'aïllar la maniobra reduint-la al guetho de marginació antisocial que li pertoca.



Concert "Mallorca es presenta", plaça de la Catedral de Barcelona, 5 de setembre.

IV. PRONUNCIAMENTS

* contra el Pacte Autonòmic: declaració de la junta directiva, als mitjans de comunicació i al Full Informatiu núm. 6. Idees força: rebuig perquè manté les Balears a gran distància de les autonomies de primera (Andalusia, Catalunya...) i també de les de segona (Canàries, País Valencià...); estableix un control central excessiu sobre les competències transferides; ha estat negociat pel PP-PSOE i pel Govern central, menystenint totes les institucions autonòmiques; pretén tancar el títol VIII de la Constitució

* comunicats de premsa sobre les noves competències assumides per la CAIB en matèria de Transports (07/10/92) i les derivades de la reforma del Reglament de la Llei de Costes (09/10/92), celebrant-ho i demanant alhora al Govern Balear una regulació i un ús acurat i consensuat d'aquestes noves funcions

* "Les institucions no compleixen la llei". Sèrie de tres articles, al Full Informatiu, fent un seguiment i reclamant que les institucions complisquin els seus propis decrets i reglaments d'ús del català: elaboració dels catàlegs, aprofitament de la

sentència del Tribunal Constitucional reconeixent el dret dels poders públics a exigir català als funcionaris, exigència suficient de coneixements de català a les proves d'accés i de proveïment de places

* l'OCB es va personar, juntament amb la CAIB, al contenciós provocat per Jaime Martorell contra el Decret d'Ús del Govern Balear. La sentència ha estat contundent, a favor del Decret

* comunicat avalant la necessitat de disposar de símbols que identifiquin i cohesionin la societat de cada illa i de totes les illes, i en concret d'un himne de Mallorca i d'un himne de balears

* sol·licitud al Govern Central demanant la protecció de les banderes i dels símbols autonòmics i la seva consideració com a símbols de l'Estat (24/09/92)

* protesta per les declaracions del general Güil (29/01/92)

* suport a la petició de l'ajuntament de Fraga que demanava a la Diputació General d'Aragó la cooficialitat de la llengua catalana, emprada a la Franja d'Aragó per unes 70 mil persones (03/04/92)

* denúncia dels retalls horaris a la programació de TVE-Balears: la restructuració de RTVE es fa en perjudici de la diversitat cultural de l'Estat espanyol (agost 92)

* valoració positiva de la Sentència del Tribunal Superior de Justícia de València entorn a l'oficialitat del valencià (agost 92)

* suport a la proposta de cessió del 15% de l'IRPF a favor de les Autonomies, perquè seria un acte de justícia distributiva i ajudaria a consolidar l'estat Autonòmic

* petició a Tele 5 demanant un major reflex de la realitat i presència dels artistes balears als programes que emeten des de Palma, subvencionats per institucions i empreses de les Balears (comunicats de premsa 02/07/92 i 15/07/92, Full informatiu núm. 7)

* protesta pública contra SONY per la publicació d'anuncis en premsa relacionats amb els Jocs Olímpics oblidant la realitat lingüística de les Balears (omissió del Canal Olímpic - 07/07/92- i arribada de la torxa olímpica -23/07/92-)

* petició a la Delegació del Govern central a les Balears perquè el rètol exterior fos en català i perquè especifiqués "central" o de l'Estat" 22/11/92), i no només "delegació del Govern"

VI. RELACIÓ AMB ALTRES ENTITATS

* assistència al sopar de germanor de l'Associació Amics de la Glosa (restaurant Es Portitxol, 11/04/92)

* participació al I i II Fòrum i al VIII seminari del Grup Blanquerna

* adscripció a la Plataforma en defensa dels Espais Naturals i participació a la gran manifestació contra la modificació de la Llei d'Espais Naturals (26/11/92):

* participació d'A. Mir a "La Marató de TV-3", programa especial de 12 hores amb la participació de personatges famosos per recaptar fons per a la "Fundació Internacional Josep Carreras per a la lluita contra la Leucèmia" (19/12/92). Segons dades facilitades per Ecotel, l'audiència va ser del 46'9 %, això vol dir que 2.800.000 espectadors van seguir diferents fases del programa, i es van rebre 21.000 telefonades

* participació a la inauguració de l'edifici de la Fundació Pilar i Joan Miró (19/12/92) com a membres del seu patronat

* l'entitat s'ha adherit a les següents iniciatives: suport a ICIBI, Iniciativa per la bicicleta, i a la manifestació "Palma sense cotxes" (15/05/92); manifest contra les urbanitzacions il·legals a Palma "L'urbanisme salvatge i la seva legalització" (14/07/92); manifest en defensa de la protecció de Cabrera en resposta a la manifestació dels clubs nàutics (data)

VI. CENTRE CULTURAL JOAN ALCOVER

Es disposa de l'avantprojecte de rehabilitació de can Alcover, elaborat pels arquitectes Neus Garcia Iniesta i Guillem Oliver Sunyer. El projecte transforma les parts destinades a l'habitatge en un ampli espai polivalent preparat per a usos culturals, i conserva tant la façana com l'estudi de treball de Joan Alcover amb la seva biblioteca i arxiu, de manera que el jardí i el terrat integraran la unitat de tot el conjunt. La singularitat del centre vendrà donada per la finalitat de difondre les Balears com a poble amb personalitat pròpia i divulgar i estimular les aportacions a la llengua i la cultura catalanes des de Mallorca, a més d'activitats de dinamització cultural amb sentit de país. L'ajuntament de Palma ha compromès la cobertura dels 70 milions que costarà la rehabilitació (roda de premsa del Batle

de Palma, Joan Fageda, el regidor de cultura, Josep Carles Tous, i el president de l'OCB, dia 23/10/92)

VII. LLULL

El Ministeri de Cultura col·laborarà amb l'edició del llibre encaregat per la Federació a Isidor Marí.

El president de LLULL, Josep M. Llompart, va demanar al govern central que l'Estat tracti sempre la llengua catalana com una sola llengua.

VIII. CURSOS DE CATALÀ

Durant el Curs escolar 1991-92 es feren 142 cursos que comptaren amb la participació de 3.160 alumnes.

Hi destaca el Servei de Cursos de Català de l'Ajuntament de Palma, gestionat per l'OCB, que ha arribat als deu anys d'existència. A més, es feren cursos a altres 18 municipis: Alcúdia, Calvià, Campanet, Campos, Consell, Escorca, Fornalutx, Inca, Lloseta, Llubí, Marratxí, Pollença, Sant Llorenç, Santa Eugènia, Santa Maria, Sa Pobla, Sóller i Valldemossa.

També es feren cursos al Consell Insular de Mallorca, Govern Balear, INSS, Àrea Municipal de Protecció Ciutadana, Tresoreria de la SS i Sa Nostra. Durant el curs 91-92

s'iniciaren, mitjançant conveni amb la Conselleria de Cultura, Educació i Esports, cursos de català per al personal de l'administració de justícia.

En canvi, és preocupant la supressió, per part de la Conselleria de la Funció Pública, de tot el programa de cursos per a funcionaris de la CAIB per a 1992/93 que impartia l'OCB. En principi, no han estat substituïts per cap altra oferta.

IX. CAMPANYA DE NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA

Enllaçant amb la campanya 'No et mosseguis la llengua, parla català', feta a finals de 1991, el 1992 es va dur a terme la campanya 'Treu la llengua' per a estudiants de BUP i Universitat (3.000 cartells; edició de 10 fulls amb historietes de 5 vinyetes cadascuna que representen diverses situacions sociolingüístiques, tiratge de 25.000 exemplars; camisetes). La coordinadora general ha continuat publicant setmanalment la **Línia Directa** al Diario de Mallorca (el dilluns); s'han editat fins ara dos reculls, de distribució gratuïta, que es poden recollir a les oficines de la CNL, carrer de Sant Miquel, núm 18-2n, de Palma.



A la memòria de Joan Fuster, Auditori de Sa Nostra, 25 de juny de 1992. Antoni Mir, president de l'OCB, Josep Melià, advocat i escriptor, Francesc Burguera, escriptor, Josep M. Llompart.

X. EDUCACIÓ-CENC

1. SERVEI DE SUPORT A L'ENSENYAMENT EN CATALÀ / Ajuntament de Palma (SSEC)

* ha assessorat a centres que treballen Programes d'Immersió Lingüística (9), que volen iniciar l'ensenyament en català (2), que fan ensenyament en català (10)

* col·laboració amb el MEC (cursos de formació del CEP, Servei de Suport als Programes d'Immersió, i Coordinació de Català -inspecció-); Dep. d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya i la Fundació Bofill (creació de l'Institut Europeu de Programes d'Immersió); CNL (elaboració de la "Guia de recursos de literatura infantil"); ICE (avaluació del reciclatge de professors de'EGB); Govern Balear (II Jornades de professors de llengua catalana), Escola d'estiu (organització i en el curs "Les competències d'educació. Com adaptar-se al canvi"); Mercator-Education (participació en la creació d'un banc de dades sobre llengües minoritàries -Fryske Akademy, Leeuwarden, Nederland-)

* articles a: Escola Catalana (núm. 286); Pissarra (núm. 63); El Dia (24/06/92 i 30/06/92)

* altres activitats: IV Fira escolar de primavera (21 centres, la visitaren 3.000 alumnes). Palma, plaça Major, 20 i 21 de maig; curs de formació "El conte a l'escola" en col·laboració amb el CEP de Palma, 16 mestres.

2. VIII TROBADA D'ESCOLLES MALLORQUINES

Organitzada conjuntament pel SSEC i pels centres educatius d'Alcúdia. A més dels centres educatius hi participaren les associacions de pares, els serveis lingüístics i educatius de dotze municipis. Assistents: 500. Les conclusions dels diferents grups foren presentades a la Conselleria d'Educació i al Ministeri d'Educació. Patroci-

ni: Conselleria de Cultura (Direcció General d'Educació), Consell Insular de Mallorca, ajuntaments de Palma, Alcúdia i Calvià.

XI. EL MIRALL

Ha editat vuit números. Entre els dossiers publicats cal destacar el de "Les Illes oblidades" (juny); el del concert "Mallorca es presenta" a Barcelona (setembre/octubre); el dedicat a vint-i-cinc anys de les Balears (novembre-desembre)

XII. MITJANS DE COMUNICACIÓ

Enguany, s'ha instal·lat a Alfàbia una nova torre de comunicacions de 47 m d'alçada, necessària per l'increment d'emissores institucionals de ràdio i televisió, capacitada per suportar càrregues produïdes per vent de més de 200 qms/hora, i que permet la instal·lació de la totalitat dels sistemes radiants per a la correcta difusió de tots els programes de RTV en llengua catalana i el posicionament de paràboles fins a 4 mts de diàmetre per a enllaços de microones.

L'Any 1992, Voltor ha gestionat la recepció de les autonòmiques TV3 i C33 (Generalitat de Catalunya), Canal 9 (Generalitat Valenciana), TVE-Sant Cugat en les franges horàries en què no emetia el C33 (per la mateixa freqüència), i les emissores de ràdio Catalunya Música, RAC-105, Catalunya Ràdio i Catalunya Informació (aquesta, a partir de desembre).

L'Associació Voltor va ser premiada (juny 92) per l'Ateneu d'Acció Cultural de Girona per la seva tasca en favor de la normalització de la llengua catalana als mitjans de comunicació. El reconeixement de mèrits a Voltor va considerar que l'entitat era "la iniciativa més important de cara a la intercomunicació entre els Països Catalans". Ferran Gomila, president de Voltor, va recollir el premi.

XIII. CAP D'ANY

* Gran festa anual de l'OCB: IV Premis 31 de Desembre, trentè aniversari i homenatge a JM Llompart. Casino Paladium, cala Aixada, Calvià. 18 de desembre, divendres. Més de 1.000 persones, representatives de tots els estaments institucionals, cívics i culturals. Tres missatges en vídeo dels presidents de Balears, País Valencià i Catalunya. Salutacions dels presidents del RCD Mallorca i de la Federació Hotelera de Mallorca. Distincions a Miquel Dolç i, a títol pòstum, a Miquel Marquès. Concessió dels IV Premis 31 de Desembre al Moviment Escolta i Guiatge de Mallorca (F. de B. Moll), M. Pau Janer (B. Rosselló-Pòrcel), Quaderns de Folklore (Bartomeu Oliver), Bel Peñarrubia (Miquel dels Sants Oliver), Isidor Marí (Gabriel Alomar) i Seminari de Didàctica del Català ICE-CENC (Emili Darder). Homenatge a JM Llompart, amb presència a l'escenari de representants de totes les entitats que ja havien aleshores duit a terme alguna activitat de reconeixement a la seva tasca, i també dels Consellers de Cultura de Balears i Catalunya, representants de la Generalitat Valenciana i del Ministeri de Cultura, i del cantautor Raimon, a més del president de l'OCB que el va obsequiar, en nom de tots els socis, amb un bastó de plata "perquè, fent camí, pensis en l'estimació que t'has guanyat de tot el nostre poble". Actuació final de Maria del Mar Bonet, amb el públic, dempeus, cantant La Balanguera.

* Diada de Mallorca. Inici d'una tradició: ofrena floral a l'estàtua del Rei En Jaume amb ARCA, la Federació d'AAVV i el Grup Blanquerna, com a entitats cíviques. També el PSM i les seves joventuts. Unes 300 persones. □

Carta oberta a Miquel López Crespí

RAMON MOLINA

Benvolgut Miquel

Ja sé que són patrimoni de l'entrevistador tant les preguntes com els comentaris marginals a l'entrevista. El títol també ho és i no vull discutir-te aquest dret, però pens que no seria honest per la meua part guardar silenci i donar per bo el titular que encapçala la nostra conversa de fa uns mesos i que *El Mirall* publica al número 60. Em qualifiques de "memòria viva del comunisme mallorquí"; la veritat, no crec que per mor de la meua activitat passada i present sigui mereixedor de tan afalagador títol. És cert que des de fa més de vint anys em consider comunista, però aquesta definició ideològica no valida per si mateixa la representació d'un col·lectiu tan ample i variat com són els que s'han considerat o encara es consideren comunistes.

Crec que és evident, tant per tu com pels qui hagin llegit l'entreviu, que no faig cap identificació entre l'ideari comunista i la pertinença a cap organització d'aquest tipus, tant les que actuaven fa vint anys com les que encara es mantenen més o menys reformades. Ben al contrari, estic convençut que la força transformadora del comunisme ha resultat ofegada pels aparells polítics de les organitzacions que han actuat en el seu nom; unes per desídia ideològica o adaptació oportunista, altres per pura, simple i sistemàtica traïció, ocultació i violència reaccionària. Però al mateix temps també és cert que malgrat les organitzacions, certes individualitats aconseguiren desfer-se de l'embolcall orgànic i continuaren defensant a títol personal idees i objectius comunistes. He conegut, i em pens que tu també, comunistes mallorquins provinents

dels més heterogenis orígens polítics: trotskistes, comunistes d'esquerra, comunistes llibertaris i fins i tot stalinistes —maoistes i prussos—. Tots ells hagueren d'enfrontar-se més tard o prest a les seves organitzacions per continuar defensant honestament les seves idees; alguns s'han retirat de tota activitat i altres hivernen a l'espera de temps millors, però tots ells mereixen que es respecti la diversitat de la seva trajectòria personal, sobretot pel coratge i la integritat demostrada a una època en què és —o millor dit era— fàcil vendre l'ànima per un càrrec polític o sindical o simplement per apropar-se al poder. Per això no puc parlar en el seu nom ni esser la seva "memòria viva".

La crisi del comunisme és profunda i antiga i per descomptat no té res a veure amb la crisi de l'anticomunisme rus i els seus satèl·lits arreu del món. El comunisme o socialisme (per als efectes no cal distinció) només pot existir com a tal en la mesura que representi la praxi organitzada de la classe obrera considerada internacionalment. En aquest sentit ningú no podrà negar que des del període 1900-1914 el moviment obrer mundial no ha conegut una etapa similar en nivell d'organització i autoritat de la seva direcció política. El mateix Trotsky reconeixia el 1939 que la *Komintern* no havia aconseguit assolir mai el rol d'organitzador col·lectiu que fou la Segona Internacional; abans d'arribar a instrument reaccionari al servei de Moscou. La crisi del comunisme com a ideari revolucionari arrenca doncs d'aquells anys (1925-1933), encara que com a moviment de masses subsistís amb aquest nom durant decennis, gràcies a

l'ocultació sistemàtica que tant dretes com esquerres feien de la realitat i el caràcter de la societat russa i gràcies també, per què no dir-ho, a la debilitat política dels distints corrents revolucionaris anti-stalinistes. En aquest terreny, també malament puc representar la "memòria viva" d'allò que, en puritat, no ha existit.

Desconec, Miquel, el ressò que pugui tenir l'entrevista que em feres entre les poques desenes de treballadors i revolucionaris que d'aquí i d'allà de Mallorca lluitaren, en nom del comunisme i el socialisme, contra la fal·làcia i degeneració dels partits d'esquerra que arrossegaren pel fang els principis. Però en consideració cap aquests militants de la classe obrera —els millors militants sense dubte—, crec que tenc el deure moral (perquè els comunistes també en tenim de moral) d'adreçar-te aquesta carta oberta.

Que el comunisme no fos un moviment organitzat a Mallorca durant els darrers cinquanta-cinc anys, no suposa pel futur una permanent inviabilitat; transformacions més inversemblants s'estan produint en aquest convulsiu fi de segle davant el nostre nas. Arribi o no l'hora d'aquest moviment, mai no serà realment emancipador si no fa de la veritat l'eix del seu discurs. Les veritats poden revestir transcendència cabdal o ser discrets aclariments a una qüestió tan minúscula com l'encapçalament que emmarca una entrevista; però a partir de terribles experiències hem après la importància de les petites i grans veritats i, també, que la veritat és sempre revolucionària.

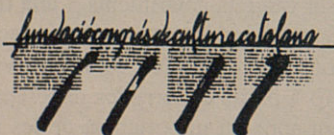
Una abraçada ☐



Carrer d'en Rubí, 5
Tel. 71 38 21
07002 Palma (Mallorca)

EL MIRALL

AMB EL
SUPORT DE



ALTRA VEGADA DIA DE DOL

Vicent Andrés Estellés, ha mort



Vicent Andrés Estellés, en primer terme, amb Josep M. Llompart, Jordi Carbonell i Josep M. Espinàs, en una fotografia de fa una dotzena d'anys.

El passat dia 27 de març va morir a Burjassot el poeta més carismàtic del País Valencià. Com Llompart, Estellés va viure intensament les contradiccions del seu poble, s'hi va identificar i la seva obra conté aquella part inel·ludible de compromís personal que permet mirar els poetes amb mesura humana.

Premi d'Honor de les Lletres Catalanes 1978, la seva producció -prosa, teatre i vers- és extraordinària, habitualment dominada per

una sensualitat de sentiments i imatges bellíssimes. Li escau a Estellés ser considerat el poeta de la quotidianitat, talment expressa les necessitats de cada dia i perquè els versos podrien ser versos eixits directament del poble.

Amb aquestes escasses referències significam els trets més remarcables de la personalitat d'aquest autor que acaben de perdre les lletres catalanes i que se suma a les altres figures desaparegudes en els dos darrers anys.- E.M.



Lògica i Sistemes S.L.

DIVISIÓ I DISTRIBUCIÓ:

FRANQUICITAT



CONCESSIONARI OFICIAL:

EPSON **COMPAQ** *Microsoft* **RICOH** **TOSHIBA** **ZENITH**

DIVISIÓ COMUNICACIONS:

INSTAL·LACIONS:

- Xarxes informàtiques Ethernet, Arcnet, Token-Ring
- Xarxes X.25
- Comunicacions
- Sistemes Unix
- Cablejats informàtics

DISTRIBUÏDOR:  **NOVELL** 

REPRESENTANT DE



A LES BALEARS

DIVISIÓ PROGRAMACIÓ: Programació a mida i estàndard

DIVISIÓ MANTENIMENT: Manteniment de programes, màquines i instal·lacions

LÒGICA I SISTEMES, S.L.
Avda. Comte de Sallent, 19, baixos
07003 Ciutat de Mallorca
Tel/Fax 72 62 52



FEIM FEINA PER POSAR LA CULTURA A L'ABAST DE TOTHOM

A través del Centre
Coordinador de
Biblioteques i amb la seva
xarxa de 52 biblioteques,
el CONSELL INSULAR DE
MALLORCA apropa, dia a
dia, la cultura a tots els
ciutadans.

Aquest Centre, que va
nèixer l'any 1985 amb tan
sols onze biblioteques, en
l'actualitat cobreix
gairebé la totalitat de
l'àmbit insular, refermant
la decidida voluntat i la
tasca continuada del
CONSELL INSULAR DE
MALLORCA a l'hora de
posar la cultura a l'abast
de tothom.



**CONSELL INSULAR
DE MALLORCA**